

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MESKEN TUTMA İHTİMALİ OLARAK
İŞBİRLİKÇİ MEKÂN ARAYÜZLERİ

HATİCE DİLARA ÇİMEN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

GEBZE
2023

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MESKEN TUTMA İHTİMALİ OLARAK
İŞBİRLİKÇİ MEKÂN ARAYÜZLERİ

HATİCE DİLARA ÇİMEN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

DANIŞMANI
DOÇ. DR. FİTNAT CİMŞİT KOŞ

GEBZE
2023

T.R.
GEBZE TECHNICAL UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED
SCIENCES

COLLABORATIVE SPACE INTERFACES
AS A DWELLING POSSIBILITY

HATİCE DİLARA ÇİMEN
A THESIS SUBMITTED FOR THE DEGREE OF
MASTER OF SCIENCE
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

THESIS SUPERVISOR
ASSOC. PROF. DR. FİTNAT ÇİMŞİT KOŞ

GEBZE

2023

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

GTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 02/02/2023 tarih ve 2023/09 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 27/02/2023 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Hatice Dilara Çimen'in tez çalışması Mimarlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI)

:Doç Dr. Fitnat CİMŞİT KOŞ

ÜYE

:Prof. Dr. Kutlu SEVİNÇ KAYIHAN

ÜYE

:Dr. Öğr. Üye Zulal Nurda KORUR

ONAY

Gebze Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun

...../...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

ÖZET

Bu tez, günümüz modern kentlerinde işbirlikçi mekânda mesken tutma ihtimalinin gündelik kent yaşamı içerisindeki imkânlarını ortaya koymaya çalışır. Gündelik hayat fragmanlarına ve deneyimlere odaklanarak, insanın mekânı dönüştürme süreçleri içerisinde kolektif kimlikler üretirken ‘yeni mesken tutma’ ihtimallerinin, ipuçlarının ve bağlantılarının izini sürer.

İşbirlikçi mekân kapalı kolektif kimlikler üretmez. Duyuları da içinde bulunduran kolektif mekânın eyleme geçmiş halidir. İnsan ve mekân arasında duyumsal bir reaksiyon ve tavır sergileyen, fiziksel ve statik olma durumlarının ötesine geçebilen duyarlı arayüzlerden oluşur. Tez kapsamında işbirlikçi mesken tutma arayüzleri, üretilen davranış modelleri ve alternatif inşa ve tektonik modelleri üzerinden okunmaktadır. Mesken tutma kendine has ölçeğiyle çok özel ve biricik bir olgu olarak bilinse de bu tezde aslında meskenin çevresel faktörlere açık olma ihtimali ve yere bağımlı bir şekilde gelişebileceği hipotezi tartışılmaktadır. Mesken tutmanın kolektif arayüzler içerdiği ve kendini işbirlikçi olana açtığı varsayımı üzerine ipuçlarını araştırır.

Tezde kavramsal matrisler üzerinden fenomenolojik bir yöntem benimsenmiştir. Amacı kesin sonuçlara varmak yerine bir tartışma başlatmaktır. Yapılacak teorik anlatının ve tartışmanın pratikte de karşılığının bulunması hedeflenmiştir. Üretilen işbirlikçi mekân arayüzleri ve mesken tutma fragmanları örnekler üzerinden okunmuş ve matrislerle desteklenmiştir. Tez sonucunda mesken tutma ihtimali olarak işbirlikçi mekân arayüzlerinin matrisler desteğiyle üretilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesken Tutma, İşbirlikçi Mekân, Arayüz, Kolektivite, Kamusal Alan.

SUMMARY

The purpose of this thesis is to reveal the possibilities of dwelling in collaborative space in today's modern cities within everyday urban life. Focusing on fragments of everyday life and experiences, it traces the possibilities, clues and connections of 'new dwelling' while generating collective identities within the processes of transforming human space.

Collaborative space does not produce closed collective identities. It is the act of collective space, which also includes the senses. It consists of sensitive interfaces that exhibit a sensory reaction and attitude between people and space, and that can go beyond being physical and static. Within the scope of this study, collaborative dwelling interfaces and its generated behaviors, alternative construction and tectonic models are examined. Although dwelling is known as a very special and unique phenomenon with its own scale, in this thesis, the discussion is around the hypothesis of the possibility of dwelling being open to environmental factors and that it may develop based on where it's placed. It explores indications of the assumption that dwelling involves collective interfaces and opens itself to the collaborative.

In this thesis, a phenomenological method is adopted over conceptual matrices. Its purpose is to initiate a discussion rather than draw firm conclusions. It's main focus is to find the practical equivalent of the theoretical narrative and discussion to be made in practice. Produced collaborative space interfaces and dwelling fragments were researched through examples and supported with matrices. As a result of this thesis, it is aimed to produce collaborative space interfaces with the support of matrices as a possibility of dwelling.

Keywords: Dwelling, Collaborative Space, Interface, Collectivity, Public Space.

TEŞEKKÜR

Bu tezin her bir aşamasında yazma cesaretimi hiç kırmadan beni destekleyen, fikirlerimin yazmaya ve okunmaya değer olduğunu sadece hissettirmekle kalmayıp sürekli tekrarlarıyla beni motive eden ve lisansüstü eğitimim boyunca düşünce dünyamın sınırlarını genişleten kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Fitnat Cimşit Koş'a bana kattıkları için teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Bana her zaman güven duyan ve inancı hiç bitmeyen, beni uzun uzun dinleyerek rahatlatan, yokluğumu anlayışla karşılayan sevgili annem Dilek Çimen'e ve benden desteğini hiç esirgemeyen, umutsuzluğa, şüpheyeye düştüğümde düşüncelerimi toplamamda yardımcı olan ve yürüdüğüm bu yolda rol model aldığım sevgili babam Prof. Dr. Abdullah Emin Çimen'e sonsuz teşekkürler.

Varlıklarından hep sevinç duyduğum, koşulsuz sevgileriyle hep yanımda olan kardeşlerim Kasım Fahrettin ve Ayşe Ravza'ya,

Bu tezin yazımında emeği ve katkısı olan değerli arkadaşlarım Enise, Yağmur, Seda, Rabia, Çisem ve Sümeyye'ye gösterdikleri ilgi için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Yöntem	2
1.2. Tezin Amacı, Katkısı ve İçeriği	3
2. İNSAN VE MEKÂN İLİŞKİSİNDE MESKEN KAVRAMI	5
2.1. İlk Mesken Olarak Beden	9
2.1.1. Canlı Organizma Olarak Beden	15
2.2. Meskenin Çevresel Belirleyicileri	17
2.3. Meskenin Özel ve Kamusal Arayüzleri	20
2.3.1. Yeni Barınma ve Yaşam Olasılıkları İçin Sözlükçe	22
3. MESKEN KURMANIN İŞBİRLİKÇİ ARAYÜZLERİ	24
3.1. İşbirlikçi Davranış Modelleri ve Kolektif Duyumsama	25
3.1.1. Maruz Kalma Hali	26
3.1.2. Bağımsız Durumlar Hali	27
3.1.3. Erime Hali	28
3.1.4. Aracılık Hali	30
3.1.5. Geçicilik Hali	32
3.2. Kolektif Bir Eylem Olarak Mesken Tutmanın Alternatif İnşa Halleri	33

3.2.1. Esnek Ölçeksiz ve Kapsayıcı Düzenleyiciler	35
3.2.2. Direnç ile İnşa Halleri	38
3.2.3. Performatif Müdahaleler	40
3.2.4. İşbirlikçi İşgal	41
3.2.5. Açık Kaynak Tektonikler	42
3.3. İşbirlikçi Üretim Modelleri	44
3.3.1. Vertex Pavyonu	44
3.3.2. Marah Pavyonu	46
3.3.3. Bus Stop Facelift	48
3.3.4. The Kitchen Square	50
3.3.5. Weaving Meetings	52
3.3.6. Stairway Cinema	54
3.3.7. Hotel Empire	56
3.3.8. Carton 5000	60
4. FRAGMANLAR VE KAVRAMSAL MATRİS	64
4.1. Fragmanlar	64
4.2. Kavramsal Matris	67
4.3. Tartışma	78
5. SONUÇ VE YORUMLAR	80
KAYNAKLAR	82
ÖZGEÇMİŞ	88

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler ve Açıklamalar

Kısaltmalar

Yy. : Yüzyıl

NACTO : National Association of City Transportation Officials

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekil No:</u>	<u>Sayfa</u>
2.1:	Le Corbusier'in Modulor Teorisi. 10
2.2:	Neufert kitabında bulunan beden pozisyonları ve bedenlerin kapladıkları alanlara ilişkin ölçüler. 11
2.3:	Felt Volume, dans hareketleri üzerinden mekân ve beden arasındaki bir etkileşimin temsilidir. 12
2.4:	Bruno Munari, McLean ve Didier Fiuza Faustino'nun nesne ve beden arasındaki fiziksel ilişkiyi anlatan çalışmaları. 14
3.1:	Manhattan Transkriptleri, The Blocks. 28
3.2:	Garden of Vessels, Japonya'da yapılması planlanan 'Tomihiro Müzesi Yarışması' için Marcos Cruz, Marjan Colletti ve ekibi tarafından tasarlandı. 29
3.3:	Garden of Vessels'in üretilen dinamik yörüngeleri bilindik mimari temsillerden ayrışıyor. 30
3.4:	Bir buluşma noktası olan Knitting House geçmiş ve gelecek arasında bağlam üretir. 21
3.5:	2010 yılında Jean Nouvel tarafından tasarlanan Serpentine Pavyonu. 33
3.6:	'Hoberman Scissors' Hoberman Makası. 36
3.7:	Push Botton House'un yarı açılmış hali. 37
3.8:	Deleuze ve Guattari'nin pürüzsüz ve çizgili mekân temsili. 39
3.9:	Maltepe Belediyesi iş birliği ve NACTO Global Designing Cities Initiative danışmanlığı ile gerçekleştirdi. 42
3.10:	WikiHause'un farklı ihtiyaçlara göre cevap veren, kendi içinde değişken ve modüler bir sistemi vardır. 43
3.11:	Vertex Pavyonu'nunda gerçekleşen bir etkinlik. 45
3.12:	Vertex Pavyon'u bedeninin mekânla birleştiği duyumsal arayüzler üretebilir. 46
3.13:	Marah Pavyonu'ndan bir etkinlik anı. 47
3.14:	Marah Pavyonu'nun yapım aşaması. 48

3.15:	Tasarlanan beş duraktan kullanıma açılan, ahşap strüktürlü otobüs durağı ve çevresi.	49
3.16:	Duraklardan birinin yapım aşaması.	50
3.17:	Herhangi bir heykele kıyasla The Kitchen Square duyarlı eylem örüntülerini tetikler.	51
3.18:	Bir paylaşım platformu özelliği gösteren The Kitchen Square temsilini geride bırakabilir.	52
3.19:	Weaving Meetings'in işbirlikçi üretim ve yapım aşaması.	53
3.20:	Kamusal alana yerleştirilmiş Weaving Meetings'in yapım ve kullanım aşaması.	54
3.21:	Stairway Cinemada online platform üzerinden seçilen filmin gösterim anı.	55
3.22:	Merdiveni örtecek strüktürel sistemin ve kaplama malzemesinin birleşme ve yapım aşaması.	56
3.23:	Times Meydanında duraklayan Hotel Empire.	57
3.24:	Uyurken, yemek yerken, sohbet ederken, açık kaynak olarak tasarlanan mobilyalar.	58
3.25:	Taşınırken, beklerken, sohbet ederken.	58
3.26:	Dururken, depolarken.	59
3.27:	2014 yılında, yorganlarla kaplı yataklar da dahil olmak üzere 50'den fazla parça, Fransa'nın Nancy kentindeki Place Stanislas'a geçici olarak yerleştirildi.	59
3.28:	Satranç oynarken.	60
3.29:	Kutularla oluşmuş duvar ve yığınlar.	61
3.30:	Kutular siz ne isterseniz o.	62
3.31:	Kutular kamusal alanda fiziksel sınırlar üretebilir.	63
3.32:	Belirli bir düzen içerisinde düzensizce üst üste koyulmuş kutularla yapılan başka bir duvar.	63
4.1:	Kentin birçok kamusal alanına uzamış ve yayılmış mesken tutma fragmanları.	62
4.2:	Vertex Pavyonu için üretilen matris.	68
4.3:	Marah Pavyonu için üretilen matris.	69
4.4:	Bus Stop Facelift için üretilen matris.	70

4.5:	The Kitchen Square için üretilen matris.	72
4.6:	Weaving Meetings için üretilen matris.	73
4.7:	Stair Cinema için üretilen matris.	74
4.8:	Hotel Empire için üretilen matris.	75
4.9:	Cartoon 5000 için üretilen matris.	76
4.10:	Sonuç Matrisi.	76
4.11:	Sonuç Matrisi Üretim Aşamaları.	77

TABLÖLAR DİZİNİ

<u>Tablo No:</u>	<u>Sayfa:</u>
3.1: Vertex Pavyonu: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri.	45
3.2: Marah Pavyonu: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri.	47
3.3: Marah Pavyonu: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri.	49
3.4: The Kitchen Square: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri.	51
3.5: Weaving Meetings: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri.	53
3.6: Stairway Cinema: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri.	55
3.7: Hotel Empire: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri.	57
3.8: Carton 5000: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri.	61
4.1: İstanbul üzerinden derlenen mesken tutma fragmanları.	65

1. GİRİŞ

İnsan yaşadığı dünya ve gündelik hayatla olan ilişkisini çevresi ve mekânlar sayesinde gerçekleştirir ve biçimlendirir. Çok katmanlı bir yapıya sahip olan çevre, bedeninin kendisini de içeren farklı arayüzler ile bedenle buluşur. Mimari yapılar insanın mekânlarla farklı ölçeklerde karşılaşmalarını sağlayarak mekânsal deneyim üzerinden çevresini anlamlandırma süreçlerini etkiler. Bu etkileşim insan ile çevresi arasındaki gündelik hayatı da içinde bulunduran deneyim hallerini kapsayan arayüzler sayesinde olur. Mekânın soyut, insandan bağımsız veya statik olduğunu söyleyen yaklaşımlar, gündelik hayatın gerçekliğinden, beklenmedikliğinden, rastlantısallığından ve deviniminden uzak, katı ve değiştirilmez yaklaşımlar olarak eleştirilebilir. Mekânlar standartlaştırılmış insana ve üzerinde detaylı düşünülmüş programlara göre şekillenirken deneyimleyici kullanıcı özellikleri ve duyumsal tavırları bir bakıma arka planda kalır. İşbirlikçi mekânlar ise insan ve mekân arasında duyumsal bir reaksiyon ve tavır sergileyen, fiziksel ve statik olma durumlarının ötesine geçebilen duyarlı arayüzlerden oluşur.

Tezde tartışılan ana unsurlardan biri olan ‘işbirlikçi mekân’ kavramı tez kapsamında üretilmiştir. Kolektif mekân yerine işbirlikçi mekân kavramının kullanılması ve kavramın üretilmesi süreci, işbirlikçi mekânın kolektif mekâna göre insanın kendine özgü duyu ve duyumsama süreçlerini içermesi ve daha kapsayıcı bir anlatım sunma ihtiyacından ortaya çıkmıştır. İşbirlikçi mekân kavramı eylemi içine alan ve eyleme dayalı bir anlatım sunmaktadır. Anlamlandırmaya ve ilişki kurmaya dayalı olan işbirlikçi mekânlarda insan, öngörülemez artikülasyonlara adapte olabilir ve çevresine daha interaktif bir alan sunabilir.

Kolektivitinin içinde bulunduğu işbirliği kavramını düşündüğümüzde kendisinin içerisinde en oluşamayacağı eylem türü özel ölçeği ile mesken edinme halidir. Bu biriciklik gündelik hayatın öngörülemez devinimi içerisinde kendini beklenmedik olana açabilir. Peki bu durumda insanın kendi varoluşunu anlamlandırma, tanımlama ve gerçekleştirme biçimlerinin biricikliği, paylaşılabılır olabilir mi veya insanın başka birini bu sürece entegre etmesiyle gerçekleşebilir mi? Mesken tutma özel alandan kamusal alana uzayabilir mi? Mesken tutma*'nın kendine has ve öznel hali beklenmedik işbirliklerine açık bir duruma gelebilir mi? Kolektif ilişkiler mesken tutma halini nasıl etkiler?

Mesken tutma denildiğinde akla öncelikle barınma veya konut gibi kavramlar gelse de bu tez kapsamında insanın yapılı çevre ile karşılaştığı farklı ölçek ve kamusal alanlar mesken tutma pratikleri üzerinden okunacaktır. Mesken tutmanın ya da edinmenin kendi içerisindeki çok da dinamik olmayan pasif hali, görünür olmayan, bir form bir imaj vermeyen ama bir hisle paylaşabilecek aralıklar, şeffaf katmanlar, duyumsal arayüzler ve potansiyeller içerir. Bu tez bu potansiyelleri yirmi birinci yüzyıl mimarlık poetikaları ve koşulları üzerinden işbirlikçi mekân arayüzlerine bakacaktır. Bu mekânlarda mesken tutmanın gerçekleşebilme ihtimalinin tartışılması hedeflenmektedir. Bu çalışma bir mekânın işbirlikçi mekân arayüzlerini, mesken tutma ihtimali üzerinden yorumlamayı amaç edinmiştir. Üretilen işbirlikçi mekân kavramının mesken tutma ile kurduğu ilişki ile mimarlık literatüründe yeni bir sorgulama içerisinde çalışılacaktır.

“Mesken tutma” Heidegger’den referans alınmıştır ama dönüştürülecektir.

1.1. Yöntem

Tez yöntem olarak fenomenolojik olmaya çalışır ve hedefi kesin sonuçlara varmak yerine bir tartışma başlatmaktır. Çalışmanın amacı, insanın mesken tutma/varoluş sürecinde, işbirlikçi durumdan gelen kolektivite ve mesken tutmanın kendine has biricikliği arasındaki diyalektik ilişki ve oluşabilecek arayüzler doğrultusunda mimarlığın temel sorunsalı olan mekânsal deneyim bağlamında açığa çıkma potansiyeline sahip “yeni mesken” in ipuçlarını araştırmaktır.

Özlerin incelenmesi anlamına gelen fenomenoloji tez boyunca insanın yaşanan mekân ve zamanla ve bedeninin mekânla olan temasını açıklamak ve analiz etmekten çok bu temasların içerisindeki yenileri keşfetmek ve fenomenleri betimleme girişimi olarak kullanılmaktadır. Bu araştırma, mimaride kolektivite ve mesken tutmaya dair süreç ve senaryoları kavramsal olarak sorgulamaktadır ve tanımlı bir mesken kavramından ziyade dönüşen meskenin doğasının ne olduğu üzerinde durmaktadır.

1.2. Tezin Amacı, Katkısı ve İçeriği

Tez kapsamında işbirlikçi mesken tutma arayüzleri üretilen davranış modelleri ve alternatif inşa ve tektonik modelleri üzerinden okunmaktadır. Mesken tutma kendine has ölçeğiyle çok özel ve biricik bir olgu olarak bilinse de bu tezde aslında meskenin çevresel faktörlere açık olma ihtimali ve yere bağımlı bir şekilde gelişebileceği hipotezi tartışılmaktadır. Mesken tutmanın kolektif arayüzler içerdiği ve kendini işbirlikçi olana açtığı varsayımı üzerine ipuçlarını araştırmaktadır.

Tezde kavramsal matrisler üzerinden fenomenolojik bir yöntem benimsenmiştir. Amacı kesin sonuçlara varmak yerine bir tartışma başlatmaktır. Yapılacak teorik anlatının ve tartışmanın pratikte de karşılığının bulunması hedeflenmiştir. Üretilen işbirlikçi mekân arayüzleri ve mesken tutma fragmanları örnekler üzerinden okunmuş ve matrislerle desteklenmiştir. Tez sonucunda mesken tutma ihtimali olarak işbirlikçi mekân arayüzleri matrisler desteğiyle üretilmesi amaçlanmıştır.

Mesken tutma ihtimallerini işbirlikçi arayüzler üzerinden okunmasını amaçlayan bu tez dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm tezin girişi, yöntemi ve tezin amaç, kapsam ve içeriğinden oluşur.

İkinci bölümde insan ve mekân ilişkisinde mesken edinmenin kavramsal çerçevesini oluşturan dört alt başlık bulunmaktadır. Bu kısımlarda tarih boyunca mekân ve mesken edinme kavramlarının ve durumlarının nasıl değiştiği ve ne olduğu konusu tanımlar ve yaklaşımlar üzerinden incelenmiştir. Ayrıca tez içerisinde kullanılan kavramlar için bir sözlükçe oluşturulmuştur.

Üçüncü bölüm tez kapsamında üretilen işbirlikçi mekan kavramının tartışılmaya başlandığı bölümdür ve üç alt başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklarda çalışmanın ana odağı işbirlikçi mekânı oluşturan işbirlikçi modeller, davranış ve tektonik arayüzleri verilmiş ve örnekler üzerinden bu arayüzler açıklanmıştır. Seçilen örnekler projeyi anlatmaktan çok örneklerin potansiyel senaryoları ve sürecin ön planda olduğu arayüzler üzerinden tartışılmıştır. Davranış Modelleri olarak belirlenen arayüzler ve üretim ve inşa tektonikleri ayrı beşer alt başlıkta sınıflandırılmıştır. Bu bölümün son alt başlığında ise farklı ölçeklerden seçilen örnekler sahip oldukları işbirlikçi üretim modelleri ile beraber yorumlanmıştır.

Dördüncü bölümde mesken tutma fragmanları ve işbirlikçi üretim modelleri arasındaki bağlantılar açıklanmıştır. Belirlenen fragmanlar her bir örnek üzerinden

matrislerle açıklanmış ve son olarak elde edilen matrisler karşılaştırılarak kavramsal sonuç matrisi elde edilmiştir. Bu karşıştırmanın sebebi en işbirlikçi mesken tutma arayüzleri üzerinden çıkarımlarda ve yorumlarda bulunmaktır. Bu bölümde sonuç kısmına geçmeden ayrı bir tartışma kısmı ile üretilen kavramsal matrisler ve tezin amaçlarından olan teorik anlatının pratikteki karşılığı tartışılmıştır.

Sonuç bölümünde, matrisler ve analizinden elde edilen bilgi, bulgu ve değerlendirmeler araştırma sorusu etrafında yorumlanmaktadır.

2. İNSAN VE MEKÂN İLİŞKİSİNDE MESKEN KAVRAMI

Tezin bu bölümünde insan ve mekân ilişkisinde mesken tutmanın kavramsal bağlamdaki tartışmalarına yer verilecektir. İnsan, mekân ve çevre arasındaki dinamik ilişki ve deneyim süreçleri incelenecektir.

“Mekânın temeli bizim varoluşumuzdadır.” [Ponty, 1962]

İnsan, çevre ve mesken ilişkisi insanlığın varoluşundan beri süregelen bir meseledir. İnsan, yaşam boyunca üretilen veya betimlenen ilk mekândan bu yana mekânı barınma, sığınma, korunma gibi amaçlar için kullanmıştır. Mimarlık tarihi insanın mekânı mesken edinmesiyle başlar ve mesken edinme veya barınma ilk zamanlardan beri mekâna atfedilen bir özelliktir. Mekân insan yaşantısının fiziksel çevre ile girdiği etkileşimler bütünüdür ve mimarlık insanın yaşama pratiklerinin bileşenidir. Mekân bedenden aldığı referanslarla oluşan deneyimlerin somut bir temsilidir. Mimarlık üretimi insanın barınmasının temel motivasyonu ve amacıdır. Dolayısıyla mimarlık mesken edinmeye hizmet eder. Ama yine de her inşai eylem mesken tutma anlamına gelmez. Mesken tutma, mekânları aşar ve dolayısıyla mesken tutma eylemi mekân ve yer ile sınırlı değildir.

Yüzyıllar içerisinde mekân ve mesken tutmaya ilişkin birçok farklı düşünce, fikir öne sürülmüştür. Bu sebeple barınma denince akla ilk gelen kavram veya nesne olan konut yüzyıllar içerisinde birçok değişim yaşamıştır. Üretime makinelerin dahil olduğu ve sanayi yatırımlarının arttığı dönemden itibaren gündelik hayat devinimi hızla değişmeye başlamış ve konutlar için önemli birçok yenilik meydana gelmiştir. Kentlerde nüfusun ve arsaların fiyatlarının artması yeni konut çözümlerini de beraberinde getirmiştir [Corbusier, 2020].

İlk olarak Antik Roma’da gördüğümüz ve Roma’nın çöküşüyle ortadan kalkan apartmanlar daha sonraları on yedinci yüzyıl sonları, on sekizinci yüzyıl başı Paris’te tekrardan görülmektedir [Web 17, 2010]. 20.yy.la gelindiğinde ekonomik olarak orta sınıf için yapılan konutlar şehirlerin etrafını sarmaya başlamıştır.

“Modern toplum gerçekten her şeyi yeniden gözden geçirme durumundadır; makine her şeyi altüst etti, gelişim yüzyıl içinde yıldırım gibi bir hız kazandı; süregelen

alışkanlıklarımızın, araçlarımızın, çalışmalarımızın üzerine bir daha hiç açılmamak üzere bir perde kapandı; önümüzde engin bir alan açılmakta ve tüm dünya gücünü buraya seferber etmektedir... Mimarlık plastik buluş, düşünsel kurgu, üst düzeyde matematiktir” [Corbusier, 2020]

Le Corbusier, işlevsel, estetik, ekonomik, ergonomik konutlar tasarlamak için bu parametreleri dönüştürmeye başlamıştır. Corbusier’ e göre standartlar ekonomik ve toplumsal gereksinimdir. Akla yatkın olan olasılıklar incelendikten sonra en işlevsel, estetik, ekonomik ve ergonomik olan malzeme, emek, biçim ve renk olarak en az iş gerektiren tipin çıkartılarak mekânın oluşturulması gerekir [Corbusier, 2020].

Corbusier ve diğer 20. yy. mimarlarını anlamak için mekân ve yer kavramlarının tarihsel süreçteki dönüşümlerini okumak önemlidir. Mekân ve yer kavramları, son dönem mimarlık teorileri ve uygulamalarında farklı tanım ve yorumlara sahiptir. Mekân tanımı ile ilgili tartışmalar mekânın ne olduğuna dair farklı yaklaşımlar üretilmesi ile sonuçlanmıştır.

Bu tartışmalar Descartes’in çizgiler, yüzeyler ve koordinatlar bütünlüğü olarak açıklanan kartezyen düşünme biçiminden çok daha sonraları mimari deneyimin çok duyulu bir derinliğinin olduğunu söyleyen Pallasmaa’ya kadar uzanır. Pallasmaa mimari mekânın yaşayan bir mekân olduğunu ve bu mekânın ölçülebilirliği ve geometriyi aştığını belirtir [Pallasmaa, 2020].

Christian Norberg Schulz ve Jean Piaget mekânın sosyo/kültürel yönlerine ilişkin çalışmalarına dayanan ‘varoluşsal mekân’ kavramını önermiştir. Bollnow ise varoluşsal mekân kavramını somut bir mimari alanla ilişkilendirerek “Man and Space” de kendi mekân tanımını, insan ve çevre arasında diyalektik olarak inşa edilen kararsız ve değişken bir ‘ortam’ olarak verir. Bu diyalektik olarak oluşturulmuş ortamın, başlangıçtan beri orada olmadığı ve insan ile çevre arasındaki bir ortam aracılığıyla bir şey iletmek için inşa edildiği anlamına gelir [Akt. Silva, 2007]. Bollnow’un başka bir kavramı olan ‘lived-space’ (yaşayan mekân) ise dinamik etkileşimler ve karşılıklı ilişkiler barındıran ve yaşayan bir mekândır. Bu mekân gerçekliğin bize sunduğu analitik mekândan çok daha fazlasıdır [Bollnow, 1961].

Lefebvre ise mekânı çok yönlü ve bütünlük içerisinde anlamaya çalışmıştır. Mekânı fiziksel (mekân pratiği/algılanan), zihinsel (mekân temsilleri/tasarlanan) ve toplumsal (temsil mekânları/yaşanan) olarak söylemler ve ayrımlar üzerinden okur. Ona göre mekânın kökeni, bedende başlayan duyulmayı arzulayan ritimler yığıdır. Toplum, doğa ve diğer tüm varoluş alanların kendi ritimleri vardır [Lefebvre, 2004].

Mekân canlıdır. Bu, onun akışkan, değişken, dinamik, karmaşık ve çok yönlü bir özü olduğuna işaret eder [Lefebvre, 2019].

Mekân farklı fonksiyonları barındırdığı kadar duygu, alışkanlıklar veya ritüelleri de yansıtan, insan ve çevre arasında bir arayüz olarak da değerlendirilebilir. İnsanın çevre ile kurduğu ilişki kendisini ve çevreyi tanıma, anlamlandırma ve ifade etme süreçleri zaman ve mekânı birlikte yorumlayarak otaya çıkar. İnsanın çevresinden aldığı etkileri mekânı tanım ve anlamlandırma süreçlerine yansıttığı gibi yaşamsal değerlerindeki tüm değişimleri de doğrudan mekâna yansır. İnsan mekânı mekân da insanı biçimlendirir ve betimler. Bu anlam süreçleri insan ve mekân arasında dolaylı ya da dolaysız farklı ilişkiler kurabilir ayrıca yeni arayüzler de oluşturabilir.

Mekân ve mekânın üretimi ise toplumsal ilişkilerden bağımsız düşünülemez. Harvey kenti ele alırken toplumsal davranışların ve mekânsal ilişkilerin birlikte düşünülmesi gerektiğini savunur. Kenti anlamak için mekânsal bir biçim üretildiğinde toplumsal süreç de belirlenmeye başlar [Harvey, 2019].

Kenti yerleşim biriminin ötesinde, kaldırımlar, yollar, binalar gibi fiziksel çevreden öte; diller, imgeler, duygular, alışkanlıklar ve pratiklerle kurulan bir ortak varoluş alanı olarak tariflersek, günümüz mekân kavramını mekânın soyut, insandan bağımsız statik veya matematiksel değil de gündelik hayatın gerçekliği, beklenmedikliği, rastlantısallığı ve devinimi üzerinden hisler ve duygular ile sorgulanması gerekir.

“Çünkü, kent de dünyadaki her varlık gibi bir beden tezahürüdür. Mevcut teorilerin çözümlenmesiyle yeniden inşa edilen çalışmanın fenomenolojik zemini, coğrafyanın, kentin, yapıların ve insanın iç içe geçmiş ilişkileriyle aslında aynı ve tek bir bedensel gerçekliğe göndermede bulunduğu altını çizer. Her biri, birinin varlığının diğerinden sorumlu olduğu, birindeki değişimin diğerini ve hatta bütünü etkilediği ilişkisel bir zeminde var olurlar. Bu ortak bedensel gerçeklik, aynı zamanda beden hem fiziksel hem de fiziksel olmayan, yani tektonik ve poetik yönleriyle bir bütünü de tarifler.” [Dönmez, 2022]

Kenti sadece kendi içindeki varlıklara zemin sağlayan pasif bir konumda görmenin ötesinde, diğer varlıklarla ‘birlikte’ var olan bir ‘canlı’ olarak anlamlandırmak da mümkündür. Kentin tekil bir fenomen olarak değil, sahip olduğu pratik, deneyim ve bedenleşme anlatıları ile beraber ele alınması gerekir.

Heidegger “İnşa Etme, Mesken Tutma, Düşünme” metninde insanın mesken tutarak var olduğundan ve aslında mesken tutmanın bir varoluş biçimi olduğundan

bahseder. Metinde Almanca ‘baun’ sözcüğünü etimolojik olarak inceleyerek mesken tutma, inşa etme ve varlık kavramlarının aynı kökene işaret ettiğini söyler. Heidegger’e göre inşa etme ve mesken tutma birbiriyle ilişkili süreçlerdir. Birbirlerinin amacı ve sonucudurlar. Her türlü inşa etme bir mesken tutmadır [Heidegger, 1971].

“İnşa ettiğimiz için mesken tutmayız, bilakis mesken tuttuğumuz, bir başka deyişle sakin olanlardan olduğumuz için inşa eder ve inşa etmişizdir.” [Heidegger, 1971]

Yer, bedenimiz olmasa da bedenimizin ona katılımıyla hissedilen bir olgu olarak ortaya çıkar. Yer bedenden oluşur [Seamon, 2003]. Mesken edinmek insanın mesken edindiği şeyle bütünleşmesi özleşmesidir. Bu durum Descartes’a dayanan çizgiler, yüzeyler ve koordinatlar bütünlüğü olan Kartezyen düşünce biçimine yani mekânı boş bir kalıp, üç boyutlu bir uzanım olarak nesneleştirilen, durağan ve tasarlanabilen bir şeye dönüşmesini reddeder ve insanı mekân içerisinde bir özne olmaktan ve mekânı saf bir yapı olarak kabul etmenin ötesinde bir etkileşim ve deneyim yeri olarak kabul etmekle başlar. Mekân ve insan ayrılmaz bir bütün oluşturabilir bu durumda mekân ise daha tanıdıklaştıkça yere dönüşür.

Heidegger “Varlık ve Zaman” eserinde insanın yer ile ilişkisini ‘dünya-içinde-olmak’ kavramı ile anlatmaktadır. Ona göre insan dünyadan ayrı değildir aksine insan ve dünya birlikte var olurlar. Heidegger tam bu arada mesken tutmaktan insanî varoluşun doğal biçimi olarak bahseder. Mesken tutmak insan, çevre, kültür arasında ‘yeniden’ armonik ilişkiler sağlamak arzusunu temel alır [Heidegger, 1996].

Seamon ise fenomenolojiyi ‘yaşam dünyası’ kavramını, yer ve ev olmak üzere üç ana tema üzerinden anlatır. Yaşam dünyası kavramı sıradanlıklardan ve alışmışlıklardan oluşur [Seamon, 2003];

“Yaşam-dünyası söze dökülmeyen bağlama, insanların normalde düşünsel olarak tepki vermediği gündelik hayatın akışına ve gidişine referans veren, rutin olanla, alışılmamış olanı, sıradan olanla şaşırtıcı olanı birlikte içerir.” [Seamon, 2003]

Yaşam dünyasının önemli bir parçası olarak ev ve evde olma durumu Heidegger’in dünya içinde var olma halinin varoluşsal bir anlatısıdır. Peki konut, işbirlikçi alan içinde kendi sınırlarının ve potansiyellerinin eklemlenmesine izin veren beden duyuşsal konutuna nasıl dönüştürülebilir? Evde olma durumu kamusal alana uzayabilir mi, kamusal alanda artırılabilir mi?

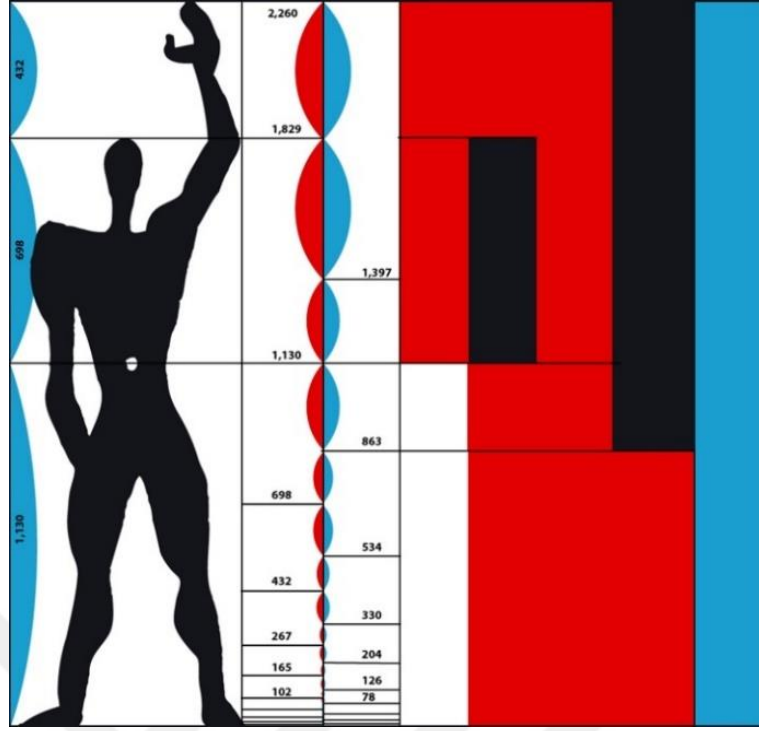
Bu çalışma bir anlamda döngüseldir çünkü anlama ve anlamlandırmanın sürekli genişleyen yansımalarında kendini tekrarlamaya çalışır. Bu sebeple tezde mesken tutma kavramlarını kasıtlı olarak karmaşık hale getirmek istiyorum. Ancak bu karmaşıklık ve döngü mantıksal olarak yanlış anlamına gelmez. Mesken tutma ilişkilerini birbirlerine oldukça yakın durumlar ve diyalektik ilişkiler aracılığıyla anlamlandırmaya çalışır.

2.1. İlk Mesken Olarak Beden

“Mekân -benim mekânım- benim oluşturduğum anlatının bağlamı değildir. Aksine, mekân öncelikle benim bedenimdir ve dolayısıyla da benim tam karşıtım olan ötekinin, onun ayna-imgesi ya da gölgesidir... Mekân, bu ikisi arasında yer değiştiren bir kesişmedir.” [Lefebvre, 2019]

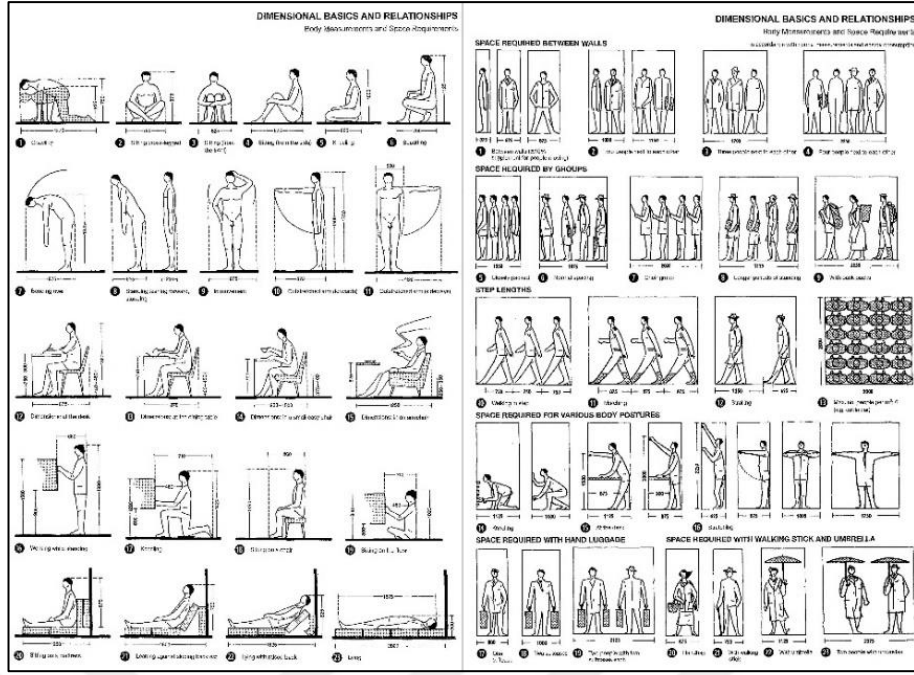
İnsan ve beden boyutlarının incelenmesi oldukça eskiye dayanır. MÖ. 1.yy.da Vitruvius insan vücudunun parçalarının oranlarına ve birbiri ile ilişkisine dair bir takım araştırmalar ve çizimler yapmıştır [Vitruvius, 1993]. Mısırlıların ve Yunanlıların altın oran üzerinde incelemeleri bulunur. Daha sonraları Leonardo da Vinci ve Michelangelo tasarım süreçlerinde altın orana göre belirlenmiş insan vücudunun ölçülerini kullanmışlardır. 20. yy. mimari döneminde kartezyen düşünce anlayışıyla beraber x, y, z koordinatlı sistem üzerinde durulmuş ve nicel ve sayısal olarak ölçülebilir tasarım dahilinde bazı çalışmalar yapılmıştır. Le Corbusier Vitruvius'un çalışmalarından esinlenerek insan boyunu 183 cm'ye sabitleyen evrensel bir beden ölçüsü sistemi olan Modulor¹ (Şekil 2.1) sistemini oluşturmuştur [Corbusier, 2014].

¹ Modulor teorisi yalnızca mimarlığı değil endüstriyel üretimi de ilgilendiren “insan ölçeğine uyumlu, evrensel bir ölçüm” mottosuyla tasarlanmış bir sistemdir. İnsan vücudunun yüksekliğini 183 cm'e “kolunu kaldırmış bir adam” boyunu 226 cm'ye sabitleyen sistem, metrik standartların ve inç-foot sisteminin yerini almayı amaçlamaktadır.

Şekil 2.1: Le Corbusier'in Modulor Teorisi.

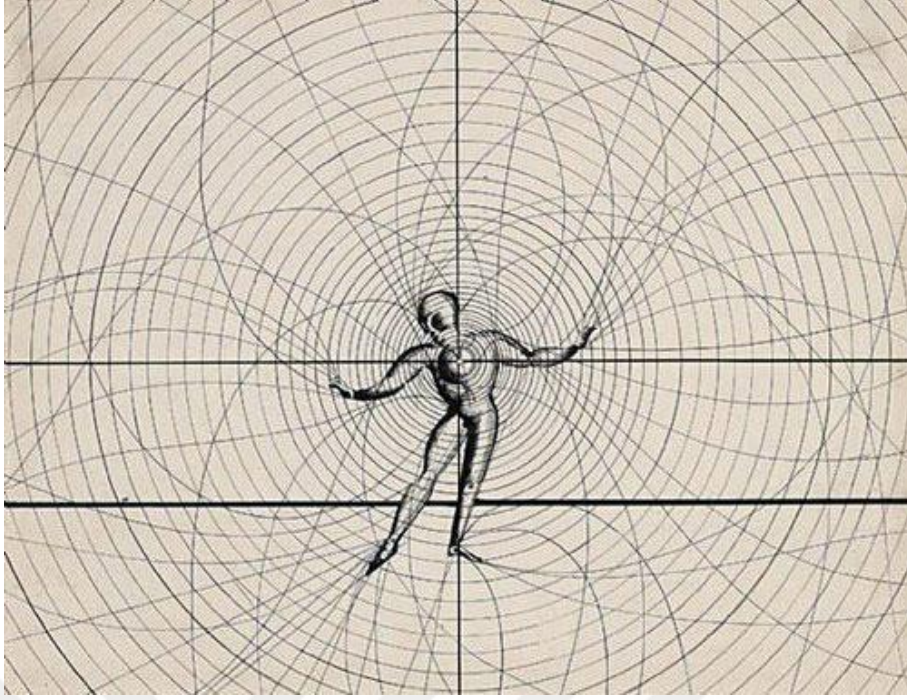
Alman mimarlar Ernst ve Peter Neufert'in oldukça yaygın bir şekilde kullanılan "Neufert Architects' Data" adlı kitabı insan bedeninin standart ölçülerine ait başka bir çalışmadır. Altın orana göre belirlenmiş insan vücudunu temel alan Neufert, beden ve farklı fonksiyondaki mekân kurguları üzerine minimum ölçü ve standartları verir. Corbusier'in Modulor sistemine de atıfta bulunan kitap hem çeşitli pozisyonlardaki insan bedeni için standartlaştırılan en, boy, yükseklik ölçülerini kullanır hem de mekânları işlevlerine ayırarak ölçülerle standartlaştırır (Şekil 2.2), [Neufert and Neufert, 2012].

Şekil 2.2: Neufert kitabında bulunan beden pozisyonları ve bedenlerin kapladıkları alanlara ilişkin ölçüler.

Alman ressam ve tasarımcı Oscar Schlemmer, 1920’li yıllarda ‘Felt Volume’ kavramını kullanarak dans hareketleri üzerinden mekân ve beden arasındaki etkileşim üzerine çalışmıştır (Şekil 2.3). Felt Volume’a göre mekân boş bir kalıp veya üç boyutlu bir uzanım yerine dolu ve katı bir yapıdadır ve beden biyolojik bir organizmadır. Çalışma kapsamında mekânı simgesel olarak tanımlar ve bedenin kendisini etkileyen duyumsanan bir durumu anlatır [Schlemmer, 1961].

Tschumi, ise bedeninin sadece orada olmakla bile mekâna bir şiddet uyguladığını söyler. Bir binaya girmek bile o binanın sahip olduğu keskin düzeni ve geometriyi bozarak mekânı taciz edecektir. Bedenlerin sürekli olarak öngörülemez bir biçimde yeni mekânlar oyduğunu ifade eden Tschumi bedeni tehlikeli bir yasaklamaya eş değer bulur [Tschumi, 2021].

Şekil 2.3: Felt Volume, dans hareketleri üzerinden mekân ve beden arasındaki etkileşimin temsilidir.

“Bedenim ve şehir birbirini tamamlar ve tanımlar. Ben şehirde barınırım, şehir de bende barınır.” [Pallasmaa, 2020]

Bir mekânla, bir şeyle karşılaştığımızda onu bedenimizle karşılarız, tanımlarız ve çıkarım yaparız. Karşılaşmalar veya deneyim mekânın içkin anlamını keşfetmek belki de üstlenmektir. Beden bu karşılaşmalarda poetik bir konum alır ve mekân beden üzerinden, beden aracılığıyla işlenen, çalışan bir bilgi alanı olarak tanımlanabilir. Bu şekilde bedene duysal mesken sunabilen bir mekân dili oluşabilir. İnsan bedeni kendine özgü bir dinamizme sahip çok katmanlı bir yapıdır. Beden, insanın var olma biçimidir, dünyada-var-olma deneyiminin somutlaştığı yerdir.

“Bir bilgi, aynı zamanda bir mekândır; özne bu mekânın içinde konumlanarak, kendi söyleminde geçen nesnelerden söz eder.” [Foucault, 2019]

Çevre devamlı olarak kendini yeni ihtimallere ve durumlara açan fiziksel bir yapıya sahiptir. İnsan yaşadığı bu çevre ile ilişkisini deneyime dayalı bir diyalog ile sağlar. Bu deneyim, zaman akışı ve nedensellikler çerçevesinde bireyin zihinsel süreçlerindeki fiziksel çevreyi de şekillendirir aynı zamanda içinde bulunduğu deneyim, zaman akışı ve nedensellikler çerçevesinde bireyin zihinsel süreçlerindeki fiziksel çevreyi de şekillendirir. Dolayısıyla bu diyalog çift yönlü ve kuvvetlidir.

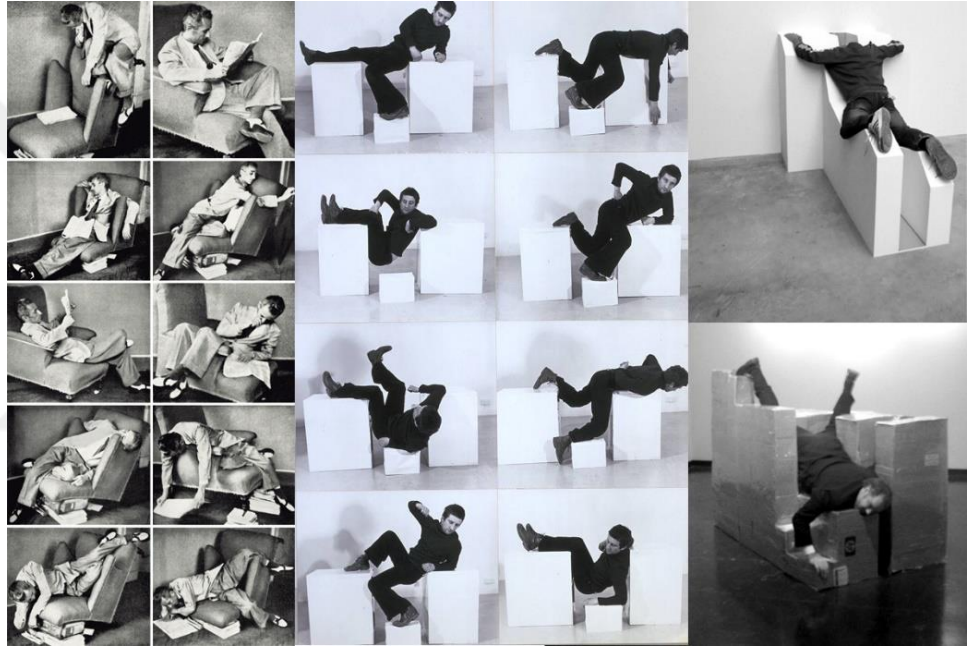
Merleau-Ponty ‘yaşayan beden’ tanımında bedeni yalnızca fiziksel katı bir nesne olarak değil aynı zamanda çevresini ve mekânı duyumsayabilen bir özne olarak ele alır. İnsan yaşantısındaki bedenin aktif bir rolü vardır. Bedensellik ise fiziksel yakınlık içindeki bedenler arasındaki kapalı kimlikler üretmeyen kolektif ilişkiler aracılığıyla oluşan bir bilmenin uzamsallığı olarak adlandırır. Aynı zamanda bireyin çevresi ile arasındaki ilişkilerin mekanik değil diyalektik olduğunu söyler. Beden bu şekilde mekânla ve çevreyle bütünleşebilir [Ponty, 2020].

Bedensel mekân dışarıdaki mekândan ayrılabilir. Bedenin mekânsallığı onun beden olarak kendini gerçekleştirmesidir. Bedenin mekânsallığı eylemde gerçekleşir ve kendi hareketinin analizi mekânı daha iyi anlamlandırmasına olanak sağlar. Hareket halindeki beden mekânda ve zamanda mesken kurar, mekân ve zamanı kendine ait kılar. Beden hareketin aslında ta kendisidir. Nesneler veya mekânlar bedenimiz için var olmadıkları halde bilgi ve onlardan çıkardığımız deneyimler için varlardır. Bedenimiz zamanda ve mekânda mesken tutar. Bir hareketin her anı daha önceki şimdiyi barındırır ve her şimdi de birbiri içine geçmiş önceki konumları barındırır. Mekân ve zaman bedenime uyar ve onunla bütünleşir. Mekân bedenin örüntüsünden ibarettir [Ponty, 2020].

Ponty görmenin “bakışın” nesneye ulaşma biçimi olduğundan ve aynı zamanda onda mesken edinmek olduğundan bahseder. Nesneyi veya şeyi deneyimlerken onu görmek, odaklanmak veya açmak için etrafındakileri o anda geri plana atar ve bulanıklaştırırız ama bu bedenin düzenine dair bir özellikten dolayı değildir. Aslında ona yaklaşmak için onu zeminde kaybederiz ve içine dalarız. Artık ona dair tüm deneyimlerimizin sebebi olur. Bir bakıma beden virtüel olarak ona yerleşmiş olur ve o nesnenin görüşünü her açıdan fark ederiz. Bu sebeple etrafındaki her bir nesnenin de onu görebileceği nitelikleri ona atfederiz. Bu bakışlar her yerde kesişir. Böylece o mekân her yerden görülen bir hal alır. Orada saklı hiçbir şey kalmaz. [Ponty, 2020]

Ponty mekânsal perspektif için söylediklerini zamansal perspektif için de söyler. Her şimdinin zamanın bir noktasında temellendiğini -nesnenin geçirdiği değişikliklerle beraber- zamanın gelecek şimdileriyle bağlantılı olduğunu belirtir. Şimdi, geçmiş zamanı ve gelecek zamanı sıkıştırılmış şekilde barındırır. Beden dünyaya bakış açısidir [Ponty, 2020]. Öyleyse tüm deneyimler tek bir edimde toplandığında mekânı deneyimlemeye başlarız. Beden kendini geri çekerek onu çevresine bağlar ve onu çevresine bağlayan bu bağları beraberinde getirerek özneyi bize açar. Peki, kişi böyle bir fenomeni tematik bir şekilde nasıl keşfedebilir?

İnsan çevresini farkında olmadan ya da içgüdüsel olarak kendine göre değiştirmeye başlar. İçgüdüsel olarak öngörülemeyecek şekilde çevresindeki her şeyi kendi ihtiyacına veya isteğine göre kullanabilmenin yollarını arar. Günlük hayatta çevresindeki her şeyi kendi ihtiyacına veya isteğine göre uyarlamaya çalışır. Bruno Munari, McLean ve Didier Fiuza Faustino bir adamın olağan bir koltuğu veya farklı nesneleri çeşitli şekillerde kullanarak, en rahat pozisyonu aramasını ya da sadece onunla beraber şekillenmesini fotoğrafladıkları örneklerde nesnelerin her parçasını kullanarak farklı şekillerde gündelik hayatta nesneler ile beden kullanım ilişkisini basit bir şekilde yorumlamışlardır (Şekil 2.7) [Web 27, 2013].

Şekil 2.4: Bruno Munari, McLean ve Didier Fiuza Faustino'nun nesne ve beden arasındaki fiziksel ilişkiyi anlatan çalışmaları.

Bu örnekte olduğu gibi insan, mimari elemanları da gündelik hayata uyarlayabilir ve ona tasarlanmamış programlar kazandırabilir. Yaşadığımız konutlarda bile tek bir işleve göre tasarlanmış bir odayı birden fazla amaç için kullanabilmekteyiz. Çünkü tasarlanmış mimari program, her insanın ihtiyaçlarına ve isteklerine uygun çözümü öneremeyebilir.

Öznenin dünyayı deneyimlediği bir koşul olması anlamında zaman özneye bağımlıdır ve deneyimlerimizi belirleyen metafizik bir kategoridir. Öte yandan özne benliğin belirlenmesinde zamana tabi tutulur. Yani öznenin kendisi zamanın içindedir. Özneleşme (subjectification) hakkındaki çalışmalar bedenin kendini gerçekleştirme

biçimlerini belirlenmiş sınırlar içerisine koymaya, insanın henüz farkında olmadığı yeni olasılıkları engelleyen yapılandırmaları ve süreçleri açığa çıkarmaya yönelik ilişkileri ortaya çıkarmaya çalışır. Beden ve kent arasında sınırlamaların ortadan kalktığı başka pratiklerin de olabileceği ihtimalleri değerlendirir. Foucault'nun 'kendilik pratikleri' olarak açıkladığı bu durum insanın bir deneyim öznesi olarak kendisini gerçekleştirme pratikleri içerisinde yeni tanıma, reddetme ve kabul etme pratiklerini inceler [Foucault, 2000].

“İnsanın bütünsellik sunan bir çevreyle ‘problemsizce’ özdeşleşmesi anlamına gelen “mesken tutmak”, insanî varoluşun doğal biçimidir... İnsan, çevre, kültür arasında ‘yeniden’ armonik ilişkiler sağlamak arzusunu temel alır. Bunun için, modernitenin parçalayıcı, kaotik güçlerinin karşısına düzeni koymayı amaç edinir.” [Ojalvo, 2018]

2.1.1. Canlı Organizma Olarak Beden

Marcos Cruz, “The Inhabitable Flesh of Architecture” kitabında, kitabın ana argümanının ortaya çıkış nedenini günümüz mimarisinin bedeni başarısızlığa uğrattığının kabul edilmesi olarak açıklar. Çalışma boyunca bunu, özünde bedensiz ve deneyimsel olarak oldukça boş binalara yol açan uzun süreli bir bedensel kopuşun sonucu olarak ele alır. Beden bilincine sahip bir tasarım anlayışının olmayışı da bedeni soyut, ölçülebilir ve salt işlevsel bir varlık olarak tanımlayan modernist bir mirasın sonucudur. Sonunda bu durumun, mimarların projelerinde bedeni kabul etmelerine yol açtığını ama aslında tasarımcıların bedeni nasıl tanımlayacaklarını, temsil edeceklerini bilmediğinden ya da tasarımlarında bedenle eleştirel bir ilişki içinde olmadıklarından dolayı günümüz mimarlığının gerçekten de bedene dair derin bir kriz içinde olmasına yol açtığından bahseder [Cruz, 2013].

21. yy. mimarlık poetikalarına baktığımızda ise beden farklı anlamlarda ele alınmıştır. Duyusal beden, beden-mekân etkileşiminde yeni üretim, mesken tutma biçimlerine ve yeni ilişkilere dair bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bedenin anatomik ve duyusal mükemmelliğe doğru teknik bir yükselmesinden bahsedebildiğimiz 21. yy.da bedeni dışlayan temiz ve ideal yaklaşımlar kaybolmaya başlamıştır. Artık nesnel bir ölçüt olarak tanımlayamadığımız beden yoruma dayalı bir bilgi içeren ifadelerden oluşur. 21. yy. mimarlık patikaları içerisinde duyusal beden

olarak flesh² terimi ile ilgili çeşitli çelişkili anlamlar olabilir. Duyusal beden bir yandan yağ ve kaslar da dahil olmak üzere derinin altında bulunan kemiklerin etrafındaki yumuşak maddeyi ifade ederken, diğer yandan da bir bütün olarak vücudu, hatta kendi başına teni ifade eder.

Grange, tam da bu noktada ‘body as a flesh’ olarak ele alığı insan bedenini bir değerler matrisi üzerinden açıklar. Dışarıdan bakıldığında organlar, kemikler ve dokulardan oluşan beden bununla birlikte içeriden hissedilen açık bir alandır. Duyusal beden insan bedeninin temel faaliyeti olan dünyayı hissetme ve çevreyi varlığımızda barındırma durumlarını içeren duyumsal bir bedendir. Beden bir değerdir ve yer ve duyusal beden bir değerler matrisi oluşturmak için birleşir. Duyusal beden yarı saydamdır. Bu saydamlık her bağlamın dış hatlarını hisseder, onu kaydeder ve sonuçta ortaya çıkan değerleri ifade eder. Beden de mekâna eklenerek dahil olur ve bu yapısıyla öngörülemez kende kendisini açar [Grange, 1985].

James Elkins, duyusal bedenden bir tür ‘akışkan’ olarak bahseder. Başka bir deyişle, duyusal beden aynı anda farklı koşulları temsil eden doğası gereği kapsayıcı bir terimdir [Elkins, 1999]. Mimaride ise duyusal beden dil, deneyimler, duygular ve düşünceleri içeren bir kavramsallaştırmadır. Marcos Cruz duyusal beden kavramını bedeni soyut, ölçülebilir ve salt işlevsel bir varlık olarak tanımlamak yerine yeni yaşam koşulları ve olasılıkların üretilebildiği, bedensel koşullar aracılığıyla bedenlenmiş deneyimlerin harekete geçirildiği yeni bir ‘architectural flesh’ olarak ele alır. Ona göre duyusal beden bedensel koşullar aracılığıyla deneyimlerin harekete geçirildiği yeni içinde yaşanabilir arayüzler ortaya çıkartır [Cruz, 2013].

Mesken edilmiş mekân bedenle beraber ‘inhabite’³ özelliktedir ve bu mekanlar bedenın devamı gibi davranır. Eşyalarla doldurulsa da gündelik hayatın bir kısmını karşılasa da kusurları veya defoları olsa da bedenle var olmaya devam ederler. Mekânın bedenle beraber bir bütün olması birbiri ile kaynaşması meselesi alt katmanlara ihtiyaç duyabilir. Bu arayüzler her zaman bilginin tamamen açıklayamadığı, çok steril ve bildiğimiz sıfatlarla tanımlanmayabilir ve hissedebileceğimiz görünmeyen katmanlar içerebilir [Colletti and Cruz, 2002].

² Çeşitli mimar ve düşünürlerin bu konu ile ilgili açıklamaları vardır. Metinde duyusal beden olarak ele alınmıştır.

³ Inhabitation, Marjan Colletti ve Marcos Cruz tarafından 2002’de Actions re Form dergisinde yayımlanmayan röportajdan alınmıştır [Colletti and Cruz, 2002].

Pallasmaa mimarlığı duyular üzerinden benliğimiz ve dünya arasındaki bir uzlaşma sanatı olarak tanımlar. Madde ve zaman mekânsal deneyimde tek bir boyutta eş bir düzlemde kaynaşır. Böylece benliğimiz ve mekân bu anda özdeşleşir ve içinde bulunduğu ana dair varoluşunun temel yapıtaşlarına dönüşür. [Pallasmaa, 2020]

2.2. Meskenin Çevresel Belirleyicileri

“Bir kültür içinde yaşam, bu kültür içinde büyüme ve yaşamda kalmayı öğrenmek özgül bir algısal çiraklık yapmaktır.” [Baxandall, 1991]

21. yy.da mimaride mekâna dair artan bir ilgi ile beraber fiziksel çevremizin arkasında gerçekte nelerin gizlendiği hakkında söylenecek daha çok şey olduğu sonucuna varılabilir. Fiziksel çevre etkileşimleri sayesinde yapılar, bir mimar tarafından tasarlanıp tasarlanmadığına bakılmaksızın kendi şifrelerini ve iç mikro iklimsel koşullarını üretirler [Hensel, 2013].

“Çünkü mimari nesneler görünürde hiçbir şey iletmezler (ya da başka bir deyişle, en azından iletişim amaçlı değildirler), işlevseldirler. Kimse bir damın aslında bir yeri örtmeye yaradığından, bardağın bir sıvıyı kolayca içmeyi sağladığından kuşku duymaz. Bu saptama o denli dolaysız, kesin ve akiktir ki, işlevselliği böylesine rahat ve kolayca kavranabilen bir şeyi ne pahasına olursa olsun, ille de bir iletişim edimi olarak görmeyi istemek, insana itici, yabancılaştırıcı gelebilir... İşlevler, iletişim açısından da yorumlanabilirler mi? İkinci sorun da şudur: İşlevlere iletişim açısından bakmak, onları daha iyi anlamamıza ve birer işlev oluşlarını daha iyi tanımlamamıza yarar mı? Bu bakış açısı, aynı oranda önemli başka işlevsellik türleri bulup çıkarmamıza da yardımcı olabilir mi? Çünkü ola ki, salt işlevsel bir bakış açısı da, işlevselliğin farklı türlerinin gözden yitirilmesine neden olmaktadır.” [Eco, 2019]

Mimarlık kendi şifrelerini nasıl belirler? Salt matematik kurallarına bağlı bir araya getirilen öğeler daha açık uçludur ama tasarlanacak şeye değil de tasarımın temelindeki kalıplara odaklanmak en açık uçlu düzeneğe nasıl ulaşılacağını gösterir [Eco, 2019]. Burada yalnızca mimarlığa değil çevreye ve kültüre de ait şifreler karşımıza çıkar, mimarlık tüm bu şifreleri kullanır.

“Mimarlığın yapıcı/kurucu göstergeleri nasıldır, nedir sorularına baktığımız ve mimarın, retoriğin dayatmalarıyla önceden belirlenmiş çözümlerden kurtulmak, özgürleşebilmek için elinde hangi eklemlenme imkânlarının bulunduğuna baktığımız zaman, gene de bir soru yanıtız kalır: Mimar kurucu göstergeler arasında ilişki kurarken hangi bağlantı kurallarına uymalıdır? Eğer geleneksel, retorik alt-şifrelerin

kurallarını reddedecekse, hangi yeni kurallara başvurulmalıdır? Mimar şöyle bir çelişkili duruma düşmüş gibidir: Elinde sanki bir dizi (paradigma) vardır, ama bu diziyi, dizimin (sentagma) hangi eksenine üstüne yerleştireceğini bilmemektedir. Bir sözcük listesine sahiptir, ama grameri yoktur. Üstelik her şeyde şunu göstermektedir: Aradığı kuralları, mimarlık hiçbir zaman kendiliğinden ona sunmayacaktır.” [Eco, 2019]

Mimarlık, çevresinde var olan sistemlerle kurduğu bağlamdan ortaya çıkar denilebilir. Mimarlığa ait olmayan başka şifreleri de kullanır. Çevre devamlı olarak kendini yeni ihtimallere ve durumlara açan fiziksel bir yapıya sahiptir. İnsan yaşadığı bu çevre ile ilişkisini deneyime dayalı bir diyalog ile sağlar. Doğal, toplumsal ve sosyal bir durum olarak çevre, insan bedenini devreye sokar. Bu deneyim, zaman akışı ile beraber nedensellikler çerçevesinde bireyin zihinsel süreçlerindeki fiziksel çevreyi de şekillendirir. Beden yapısı duruş, yönelim, hissetme ve kavrama hareketleri aracılığıyla çevresinin yansımalarını ifade eder. Oryantasyon hareketlerimizi tarif etmek için kullanılan günlük ve sıradan kelimeler üzerine düşünmek hemen fark etmediğimiz renkleri, şekilleri veya hareketleri ortaya çıkarır.

Oryantasyon hareketlerinin başlangıcı duruş yapımızla ilgilidir. Bulunduğumuz yeri mesafeyle yapılandırırız ve yönelim eylemiyle sonuçlandırırız. Mesafenin anlamını detaylandırırız ve yakın veya uzak deriz. Mesafe bizi yakınlıkla tanıştır ve bu da bedenimize hem yakınlaşmanın hem de yabancılaşmanın tüm biçimlerini zorlar. Nerede olduğumuzu biliriz. Bir şeyin uzakta olduğunu söylemek aynı zamanda fiziksel mekânın boşluğun içerisindeki bütün yaşamsal durumları, (iklimsel parametreler, insan davranışları) genişliğini, enginliğini hissetmektir [Tuan, 2001]. Bedenimiz kendini duyumsal varlığına dayandırarak bu bilgiyi elde eder.

“Enginlik, kesinliği bedenlerimizin içselliğinden kaynaklanan bir sözcüktür. Enginliği bedenimizin dışında hissederiz. "Orada çok uzaklarda" ifadesi ancak vücudumuzun girintilerinden geliyorsa anlam ifade eder. Enginliği hissederiz çünkü bedenimiz kendi sınırlarını hisseder ve böylece beden mekânın "hissini" kavrar.” [Grange, 1985]

Yer, özel bir nesne türüdür. Kolayca ele alınabilecek veya taşınabilecek değerli bir şey olmasa da bir değer somutlaşmasıdır. Kişinin içinde yaşayabileceği bir nesnedir. Bedene hareket etme yeteneği mekân tarafından verilir. Hareketler genellikle nesnelere ve yerlere doğru yönlendirilir veya bunlar tarafından itilir. Dolayısıyla mekân, nesnelerin veya yerlerin göreceli konumu, yerleri ayıran veya birbirine

bağlayan mesafeler, genişlikler ve soyut bir yer ağı tarafından tanımlanan alan olarak çeşitli şekillerde deneyimlenebilir [Tuan, 2001].

Yi-fu Tuan “Space and Place” kitabında insanın salt varlığıyla mekâna bir şema dayattığından söz eder Bir ormanda kaybolduğumuzda ve tüten bir baca gördüğümüzde kaybolan yön duygumuzu nasıl bulduğumuzdan bahseder. Nasıl yönümüzü bulduğumuzu ön, arka, sağ ve sol yönlerini neye göre oluşturduğumuzu belirler ve bu sayede mekânı tekrardan anlamlandırma sürecine gireriz. Bu şekilde mekâna bir şema dayatırız. İnsan çoğu zaman bunun farkına bile varmaz. Tuan kültürlerin bu şemaları oluşturan altyapıda büyük bir yerinin olduğunu da ekler [Tuan, 2001].

Kitabın ilerleyen bölümlerinde “*İnsan mekânı yaratırken ve sonra içinde yaşarken (onu mesken edinirken) neyin bilincindedir? Bu farkındalığın niteliği nedir?*” sorusunu sorar ve bunun da farklı ve karışık cevapları olduğunu söyler. İnşa etmek, mekânın içinde yaşamak ve bu süreçleri deneyimlemekle beraber duyumlar, tanıdıklık ve mekânı canlı hale getirebilmek farkındalık süreçlerimizi etkiler [Tuan, 2001].

Mesken tutma nasıl keşfedilir? Kişi böyle bir fenomeni tematik bir şekilde nasıl keşfedebilir? Bu döngüsel bir süreçtir; kişi mesken tutar, çevresini etkiler ve çevresi de onu etkiler. Çünkü süreç kişinin anlam dünyasındaki farklılıklarla, anlamının sürekli genişleyen yansımalarında kendini tekrarlamaya çalışır. Birçok anlatımda konut, bir kişinin toplumdaki ve daha geniş dünyadaki bir konumu anladığı ve kabul ettiği hem bir yer hem de bir süreç olarak görünür. Kişiler sosyal ilişkiler ve sosyal düzen ağında kabul edilebilir bir yer bulduklarında evdedirler.

Mesken tutmanın ön koşulu yerdir. Doğal ve toplumsal bir durum olarak çevre, bedeni devreye sokar. Bu yer modu bir kez deneyimlendiğinde, insanın mesken tutması ve inşa etmesi meydana gelebilir. Bu yer hem doğal hem de yapıları içermelidir. Bedenimizin duruşu, yönelimi, hissiyatı ve kavrayışıyla hareket ettiğimizde, insanın mekân kurma, mesken tutma ve inşa etme süreçleri başlar [Grange, 1985].

Heidegger meskeni çok özel biricik bir alan olarak tanımlamıştır. Mesken tutulan mekânda insan ve mekân bir bütünsellik içinde ele alınmalıdır. Mekân ve insan ilişkisi fiziksel anlamıyla bir mekânda olmaktan öte (ilgi ve kaygı ile) mekânsal anlamda var olmaktır [Hisarlıgil, 2008].

Deneyim, duygu ve düşünceden oluşur. İnsan hissi, ayrı ayrı duyumların ardışıklığı değildir daha ziyade bellek ve beklenti, duyusal etkileri değişen bir deneyim akışına aktarabilir. Böylece bir düşünce yaşamından olduğu gibi bir duygu yaşamından da bahsedebiliriz. Duygu ve düşünceyi, biri öznel durumları kaydeden, diğeri nesnel gerçeklik hakkında rapor veren karşıt olarak görmek yaygın bir eğilimdir. Aslında, bunlar deneyimsel bir sürekliliğin iki ucuna yakındır ve her ikisi de bilmenin yollarıdır. Konut, gündelik dünyada bilinçsizce deneyimlenir ve aslında ritüel yoluyla daha açık bir şekilde yenilenir. Bu Heidegger'in zaman ve mekânda kök salmış ayrılmaz bir birliktelik duygusunu karakterize eder. Genellikle öz bilinçsiz süreçler, mesken tutmanın doğal ve anlamlı olmasına izin verir. Ancak kendimizin ve başkalarının konutunu daha zor anlamamızı sağlar.

2.3. Meskenin Özel ve Kamusal Arayüzleri

Mesken tutmanın bu kadar tartışılmaya başlaması aslında Heidegger'in veya Nietzsche'nin 19 yy. ortasında bahsettiği büyük kopmadan sonra diyebiliriz. Yüzyıllardır inşa ettiğimiz bu dünyada mesken edineme sorunuyla karşı karşıyayız. Çevremizi sarmalayan büyük yüksek katlı binalar arasında yabancılaşarak dolaşıyoruz. Makro ve mikro ölçekte gündelik hayatın tekillleşen bir kodlandırılması içerisinde yaşıyoruz.

Sosyal ve kamusal çevre çok katmanlı, karmaşık bir yapıya sahiptir. Açık veya kapalı diyebileceğimiz farklı alanlardan oluşurlar. Bu alanlar birçok farklı kolektif veya özel duyarlı arayüzler içerir. Yeni bir tutum ve yeni bir yaklaşımla farklı arayüzlerde bu durumu hissedebileceğimiz bazı eşikler olduğunu söyleyebiliriz. Bizi aslında mesken tutmaya geri çeviren işte tam olarak bu nokta. Mesken tutma bu yolculuğu kırarak bizi yer ile birleştirir.

“Yer deneyimi, insanın dünya ile doğrudan ve derin kişisel buluşması anlamında kullandığı yakından duyumsamayı (intimate sensing) gerektirir.” [Karjalainen, 1998]

Öznel yaşamın temel özelliği olan mesken tutmak, mekânın yer haline geldiği bir dönüşüm eylemidir. Yerleşmek bir birleşme eylemidir. Aktif ve temel bir edinim durumudur. Birleşme, belirli bir yabancı gerçeklik alanını kendi bedeninde benimseyen aktif bedenin inisiyatifidir. Bu anlamda, dahil etme esasen yabancı

olandan tanıdık olana doğru harekettir. İnsan varoluşunun merkezi bir diyalektiğini oluşturan bu tuhaf ve tanıdık ticaret, meskenimizde, evimizde kurulur ve cisimleşir. Ev, anonimden, yabancından oyduğumuz samimi oyuktur. Evde her şey dönüştürülmüştür; şeyler gerçekten vücudumuza eklenmiş ve bütünleşmiştir [Lang, 1985].

Abraham ise konuya daha farklı yaklaşır. Ev şimdiye kadar icat edilmiş en temel programdır ve konutun farklı boyutları vardır. Örnek olarak müze, içinde barındırdığı nesneler içindir, onlar birinci sakinlerdir ama ziyaretçiler için bir meta mı yoksa sergilenen nesneler için ev midir? [Abraham, 2011]

“Çünkü biz olmadığımız yerdeyiz.” [Jouve, 1956]

Aldo Rossi “The Architecture of the City” adlı kitabında bir şehrin kurucu unsurunun konut olduğunu belirtir. Şehrin konutları özel alandır bu sebeple kentlerin kamusal alanları da bulunmaktadır [Rossi, 1984]. 21. yy. mimarlığına baktığımızda kamusal ve özel arasındaki bir karşıtlık olarak anlaşılan sınırlar bulanıklaşmaya başlamıştır. Konut kamusal alana doğru uzamaya başlamıştır. Kentsel mekânı tanımlamak için kullanılan bu sınırlar mekânlardaki uzamalarla beraber erimeye ve yeni kolektif alanlar üretmeye başlamıştır. Bu durum konutun kendi mülkiyet sınırlarında taşmalar ve kamusal alanın, sokağın mülkiyeti arasında bazı eşik mekânlar oluşmasında rol oynayabilir. Sokağın kamusal alanı ile konutun ‘özel’ alanı içerisinde ikili bir diyalektik ilişki oluşur. Kamusal ve özel arasındaki diyalektik ilişki kendi içerisinde yeni paylaşım ve üretim mekanizmaları ortaya çıkarabilir. Kolektif kimliklerin ortaya çıkış şekilleri değişebilir. Kolektivite içerisinde, katılımla beraber paylaşılabilir öznellikler oluşabilir.

“Katılım varoluşsal bir durumdur. İnsanlığın varoluşundan beri gelişen sosyal hayatın bir parçası olarak farklı düzeylerde sürekli kendini tekrarlayarak ve yenileyerek gerçekleşebilir. Bireyin katılımı, çeşitli şekillerde çevresi ile kurduğu ilişkiler bütünü olması nedeniyle, günlük yaşamda kendiliğinden gelişen anlık basit tepkilerden örgütlü davranışlara kadar çeşitli boyutlarda gözlenebilmektedir. Katılım, birey ve toplumların günlük davranışlarından, geniş zamana yayılan süreç içindeki davranışlarına kadar uzanacak geniş bir çerçeve ile çeşitlenen ilişkiler bütünü de belirtmektedir.” [Kızmaz ve Cimşit Koş, 2015]

Mesken tutmanın özüne inmeliyiz. Mesken tutma fikrinin özünü ve mesken tutmak için nasıl düşünmemiz gerektiğini bulmalıyız. Üçüncü bölümdeki kavramsal

tartışmalar meskenin yeni kolektif keşiflerin ve ipuçlarının izini sürecek. Bu ipuçlarını ve mesken tutmanın özünü tartışmadan önce yeni meskene dair kavramlar için oluşturulan bir sözlükçe konunun daha iyi anlaşılmasını amaçlamaktadır.

2.3.1. Yeni Barınma ve Yaşam Olasılıkları İçin Sözlükçe

Çalışmanın bu kısmında yeni barınma ve yaşam olasılıkları içerisinde üretilen ve tezde kullanılan kavramlara ait bir sözlükçe oluşturulmuştur. Bu sözlüğün insan, çevre, mekân ve mesken tutma arayüzleri arasındaki kavramsal ilişkileri açıklaması hedeflenmektedir. Sözlükte aynı zamanda tez kapsamında kullanılan kavramların anlamlarına ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

- İşbirlikçi, İşbirlikçi Mekân: İşbirlikçilik kapalı kolektif kimlikler üretmez. Kamusal mekân ile özel mekânı ayıran mekânlara işbirlikçi mekân denilebilir. Duyuları da içinde bulunduran kolektif mekânın eyleme geçmiş halidir. İşbirlikçi mekân paylaşılan ve bu paylaşım ile beraber biçimlendirilen pratikler bütünüdür. İnsan ve mekân arasında duyumsal bir reaksiyon ve tavır sergileyen, fiziksel ve statik olma durumlarının ötesine geçebilen duyarlı arayüzlerden oluşur.
- İşbirlikçi Davranış Modelleri: İşbirlikçi mekânın potansiyel paylaşımcı halinin kolektif eylemlerle beraber üretim ve davranış süreçlerini kapsar. Tez kapsamında mesken tutma arayüzlerinin işbirlikçi olma potansiyelleri araştırılmaktadır.
- Kolektif Tektonikler: Bir anlam üretim mekanizması olan tektonikler yapılış, biçim, bir araya geliş halleri, dokularını üretim esnasında ortaya konan her bir tasarım stratejisi örüntüleri gibi parametreleri kapsar. Kolektif tektonikler duyumsal ve duyarlı artikülasyonlar üretebilir.
- Flesh: Duyusal beden. Beden sadece organlardan var olmaz, beden duyumsal arayüzlerden de oluşur. Duyusal beden yaşadığı dünyayı hissederek ve çevreyi kendi varlığında barındırır. Mekânı yere dönüştüren aktif ve pasif arayüzlerde kendini gösterir.
- Çizgili-Yivli Mekân, Pürüzsüz Mekân: Deleuze ve Guattari'nin mekân kavramlarının farklı çevirileri olabilir. Tez kapsamında çizgili ve pürüzsüz olarak ele alınmışlardır. Mesken tutmaya bir ön koşul olarak yer ile beraber düşünülmüştür.

- Mesken Tutma: İngilizce ‘dwell’ olan kavram Türkçe’ye ikamet etmek, mesken tutmak, mesken edinmek gibi farklı şekillerde çevrilebilir. Bu tez kapsamında mesken tutmak çevirisi tercih edilmiştir. ‘Mesken tutma’ çevirisinin meskenin kendine has biricikliğini daha iyi açıklanabileceği ve kolektif ilişkilerle arasındaki diyalektik ilişkiyi daha iyi yansıtabileceği ön görülmüştür. Bir kent hayatı içerisinde evlerin daha çok pansiyon gibi kullanıldığı ve zamanın büyük bir çoğunluğunun geçirildiği kamusal alanda meskenleştirmeye çalıştığımız veya duyumsal arayüzler üzerinden hissedilen bu durumları mesken tutmak fiili ile daha iyi anlatabileceği düşünülmektedir.

3. MESKEN KURMANIN İŞBİRLİKÇİ ARAYÜZLERİ

Gündelik hayat oldukça katmanlı bir yapıya sahiptir aynı zamanda da birçok aktör içerir. Mesken tutmak özel ve kamusal olarak ikiye ayrılabilir ve özel ve kamusal olanın kendi içinde sınırlarını ortadan kaldırabilir. “*Nasıl ikamet ettiğimiz*” ve “*nasıl yaşadığımız*” günümüzde tartışılan önemli sorulardandır. Gündelik hayat alışkanlıklar, değişkenlikler, hareketler, çeşitlilikler içeren yaşam biçimleriyle doludur. Bu bölümde gündelik hayat ve içindeki işbirlikçi mesken tutma arayüzlerinin ipuçlarının izi sürülecek ve bu durumlar ortaya çıkartılmaya çalışılacaktır. Bunu yaparken işbirlikçilik ve kolektivitelyi içinde bulunduran gündelik hayatın farklı katmanlardaki varlığı sarsılacaktır.

“Bu durumda, geleneksel, öğrenilmiş algıda sığınak olan, koruyan, biriktiren, depolayan, misafir eden ev, hâlâ özel hayatı koruyan kutsal bir nesne, sahiplenilen bir mülk veya kişisel bir meta mı?”[Web 6, 2017]

Heidegger ve Bachelard evden kutsal ve mutlağa yakın olarak bahsederler; ev onlar için ayrıcalıklı bir mekândır. Heidegger’in evi Gaston Bachelard’ın anlattığı anlamda topoanalizin kapsamı dışında kalır. Yine de onları bu analize dahil etmek yeniye dair ipuçları ve ihtimalleri ararken önemlidir. Çünkü onlar analiz edilen metinde hayal edildiği gibi işbirlikçi mekânda benliğin gelişimi ile bağlantılı yerlerin dışında tutulamazlar. [Bachelard, 2018]. Heidegger mesken tutmanın varlığın temel özelliği olduğunu, varlığın da dilde mesken tutmak olduğunu söyler [Heidegger, 1971].

19. yy. ile beraber toplumsal hayatta gözlemlenen bireyleşme hareketleri konut mimarisini de etkileyerek hızlı bir değişim sürecine itmiştir. Evin sosyal hayattan kaçınarak kurgulanan tarafı mahremiyet için yalıtımlı bir mekân arayışı içerisinde. Bu durum gitgide kamusal mekânı da konuttan yani kendilerinden ayırmıştır. Kişilerin kendilerini birey olarak tanımlamaları, kolektif varoluşa dayalı gündelik hayattan kopuşa ve küçük gruplarla arkadaşlık ilişkisine dayanan yeni sosyalleşme biçimleri oluşturmuştur [Ariès, 1989].

İşbirlikçi mekân arayüzleri, bizi modern mekânda ve konut konusunda alternatif görüşler sunan evselliğin sorunlarıyla yüzleştirir. Mekânı tanımlayan nesneleri tanıtmadan deneyimsel mekânı tartışmak mümkün değildir. İşbirlikçi mekânlar ise

işbirlikçilik, eşitlik, farklılık, katılımcı üretim, paylaşma gibi kapsayıcı eylemler içeren her türlü etkileşime açık bir ilişki biçimi, pratiktir. Yeni paylaşım biçimleri ve mekânsal ilişkiler belirler. Bu ilişkiler kendini duyumsal arayüzlere açabilir. İşbirlikçi mekân, işbirlik pratikleri tarafından üretilen mekânsal ilişkiler ağı barındırır ve de bunların toplamıdır.

Mekânlarımızı şekillendiren mekânsal paradigmaların ve kültürel senaryoların dışında ne gibi mekânsal pratikler olabilir? Bu bölümde işbirlikçi arayüzler üzerinden farklı modeller tartışılacaktır.

3.1. İşbirlikçi Davranış Modelleri ve Kolektif Duyumsama

İşbirlikçi davranış modelleri kodlanamayan sürekli yer değiştiren bir sisteme örnek verilebilir. Kolektif mekânlar içerisinde çoklu farklılıkların ve düşünme süreçlerinin etkisiyle beraber kişinin kendini ifade edebileceği duyumsal arayüzler ortaya çıkar. Bu duyusal beden ve arayüz arasındaki fiziksel etkileşimden Grange kavrayış olarak bahseder. Kavrayış her zaman öznel ve eşsizdir. Bedenlerin mekânlar ile olan farklı etkileşiminden bahseder [Grange, 1985]. İşbirlikçi mekânların davranış modelleri bedenin biricik olan deneyimini değiştirir ve dönüştürür. Bu durum Heidegger'e göre var olmanın sonucu olan mesken tutma için deneyimin derinleşmesine katkı sunma potansiyeli barındırır.

E. Rufayı Turan'ın ifadesiyle Heidegger'e göre, dünyada bulunma biçimimiz, doğa, eşya ve insanın birbirini açıklayan, belirgin ontolojik sesini, müziğini susturmuştur [Turan, 1994]. Peki, Heidegger'e göre bu ontolojik ses neden susmuştur? Heidegger'in, '*varlığın açılımı (şeyleri) kaybolmuştur*' söyleminin mimarlıktaki karşılığı nedir? Heidegger modern dünyada egemen olan olguları teknoloji, bilim ve sibernetik dünya olarak tanımlar. Günümüz dünyasında var olanın nesneleştiğini ve egemen olan teknoloji bilim ve sibernetik dünyanın tanımlı ve durağanlaştığını aynı zamanda bunun sınırlı bir çerçeveden anlamlandırıldığını söyler Dünya ile ilişkimiz bilgi akışı üzerinden açıklandığında bu sibernetik dünya öz denetimli bir çemberdüzendir veya denetim-çemberidir [Heidegger, 1997].

İşbirlikçi yaklaşım modelleri bu durumu yeni düzende tersine çevirebilir mi, günümüz yaşantısının getirdiği sınırlı ve sabit bakış açısını değiştirebilme

potansiyeline sahip mi? İşbirlikçilikle kaybedilen, engellenen ve olağan karşılaşmaları tekrar ortaya çıkarır mı? Veya hangi davranışsal arayüzler bu ilişkileri ortaya çıkartır?

Bu kısımda işbirlikçi mesken tutmanın işbirlikçi davranış kodları beş farklı arayüz üzerinden yorumlanmıştır.

3.1.1. Maruz Kalma Hali

“Açık alanlar, bitki örtüsü, yollar üzerinde hareket duyumu, görsel farklılıklar gibi bazı özellikler kentsel alan için özel önem taşımaktadır... Çevresel imgemiz hala yaşamsal araçlarımızın arasında önemli bir yer tutar ancak çoğu insan için muhtemelen daha az canlı ve özel bir durumdadır.” [Lynch, 2015]

Kentlerde yoğun imge ve ritim üretimi gerçekleşir. İnsan gündelik hayat içinde çeşitli imgelere, şeylere, durumlara, stratejilere, ideolojilere, pratiklere, ritüellere, koşullara ve farklı kişilere maruz kalır. Kamusal mekânlar gündelik hayatımızın önemli bir bölümünü geçirdiğimiz, her kültürden insanın bir araya geldiği ve yukarıda saydığımız bütün olaylarla karşılaştığımız mekânlardır. Bu mekânların sahip olduğu çok yönlülük, ürettiği ve üretme potansiyeline sahip olduğu artikülasyonlardan gelir. Kamusal mekânı çevreleyen mimari biçimler de bunun bir parçasıdır. Çevre zaten görünür öğeler bütünüdür. Buradaki görünürlükten kasıt kavranabilir, okunabilir ve anlaşılabilir olması olabilir. Mimarlık aslında bütün bir çevrenin görünür olma halidir.

Çevresel anlamlandırma süreçlerimizi genişletmek ve derinleştirmek için iletişim yöntemlerine önem vermek gerekir. Mimarlık belli davranış biçimlerini harekete geçiren göstergeler taşır. Özne ile nesne arasındaki bağ çeşitli öğelerin ve varlıkların görünürlüklerini, imge olarak onların güçlü ve zayıf yanlarını, bağlantılarını, potansiyellerini ve ilişkilerini barındırır. İmge ile fiziksel mekân arasındaki bağlantılar mekânsal okumalarımızı da değiştirir. Farklı kentler ve mekânlar imgeler ve duyuumsal tavırlar arasında belirgin farklara sebep olur.

“Nesne görülmeyi bekleyen şeydir; düşünen özneye göre düşünülen şeydir.” [Barthes, 1993]

Gösterge ve gösteren arasındaki iletişimin açık bir şekilde görüldüğü iletişim şekilleri mekân ve eylemlerin karşılıklı ilişkisini yeniden canlandırmaya çalışır. Gösterge ile gösteren, sebep ile sonuç arasında, doğrusal olmayan karşılıklı ve dönüşen bir ilişki vardır. İnsanın yapılı çevre ile kurduğu ilişki uyaranlar ve göstergeler aracılığı

ile gerçekleşir ve deneyimlenir. Mekân bir bilgi alanıdır ve içerdği tüm kodlar birleşerek anlamlandırma ve yorumlama süreçlerimizi etkiler. Çok katmanlı ve çok boyutlu örüntü ile kodlanan mekân, zaman ve beden ile bağlantısal bir bütünsellik ilişkisi oluşturur. Maruz kalma arayüzleri ritim ve simge, devingen göstergeler üretir.

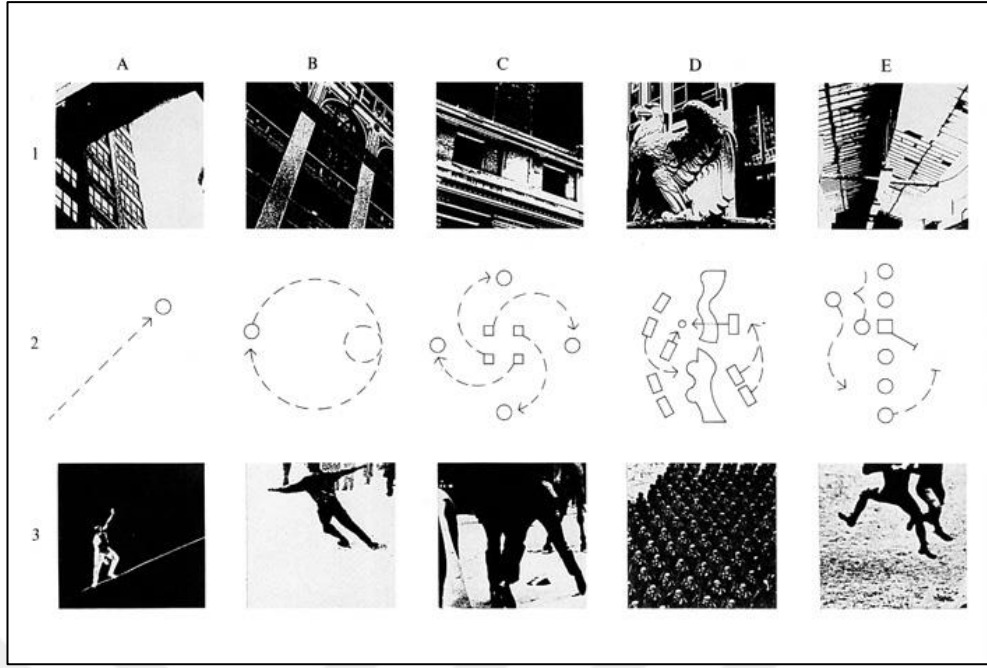
3.1.2. Bağımsız Durumlar Hali

Tschumi birbirinden bağımsız olan eylem ve mekânların birbiriyle kesiştiklerinde birbirlerini etkilediğini söyler. Rastlantısal durumlar, karşılaşmalar ve eylemler o durum içerisindeki kişiler için kendi yeni olaylarını yaratır. Bu şekilde eylemlerin mekânları etkilediği gibi mekânlar da eylemler tarafından etkilenir ve değiştirilir [Tschumi, 2021].

“...Bedenler akışkan ya da kestirilemeyen hareketlerle her tür yeni ve beklenmedik mekânlar oyar...” [Tschumi, 2021]

Tschumi; yüzeydeki göstergelerin estetiğine indirgenen mimarlığın yalnızca seyredilecek bir şey halini alarak artık mekân ve eylemlerin karşılıklı ilişkisini yok saydığını söyler. Mimarlık sadece biçim ve mekân ile ilgili değil aynı zamanda eylemler ve olaylar ile de ilgilidir. Bu bağlamda öğrencileriyle yaptığı Manhattan Transkriptleri⁴ (1976-1981) (Şekil 3.1) çalışmasında birbirinden bağımsız hareketlerin kesişmelerinden oluşan mekân, hareket ve olay arasındaki yeni diyalektik durumlar üzerinden ilişkilerin yeni bir yol ve farklı birleşim kodları ortaya çıkardığını anlatır. Olay, hareket ve mekân arasındaki bu beklenmedik karşılaşmalar ve çakışmalar Tschumi’nin de dediği gibi kendini tamamlayan süreçlerdir [Tschumi, 1981], [Web 1, 1981].

⁴ Transkripsiyon bir veriyi, bir ortamdan bir başka ortama aktarırken yeni ortama uygun olacak biçime çevirmek anlamına gelmektedir.

Şekil 3.1: Manhattan Transkriptleri, The Blocks.

“... 1976’da başlayan “The Screenplays” ve “The Manhattan Transcripts” ı da içeren Tschumi’nin ilk teorik projeleri, yeni geçici ve belirsiz bir kentsel mimariyi önerme anlamında, onu yeniden yapılandırmanın bir yolu olarak, konvansiyonları ve mimarlığın dikkatle korunan geleneklerini sorguladı.” [Dwyre and Perry, 2015].

3.1.3. Erime Hali

Öznelliğin yitirilişi ve nesnelliğin belirginleşmesi metropol kentlerde tüm kamusal ve özel alanları işgal ediyor. Kartezyen mekân düşüncesinin ön koşulu olan zaman, verimlilik ve kâr gibi parametrelerin getirdiği nesnelliğe ve tekdüzelik durumlarına eriyen arayüzler ile yanıt verebiliriz. İnsan bedenini otomasyon süreçleri içerisine hapseden evrensel sayılan sayısal sistemleri kod bozucular kullanarak eritebiliriz ve bu sayede mimari ve mekanik dünyaya uyum sağlama yerine kavramların erimesi bizi beklenmedik olana götürebilir.

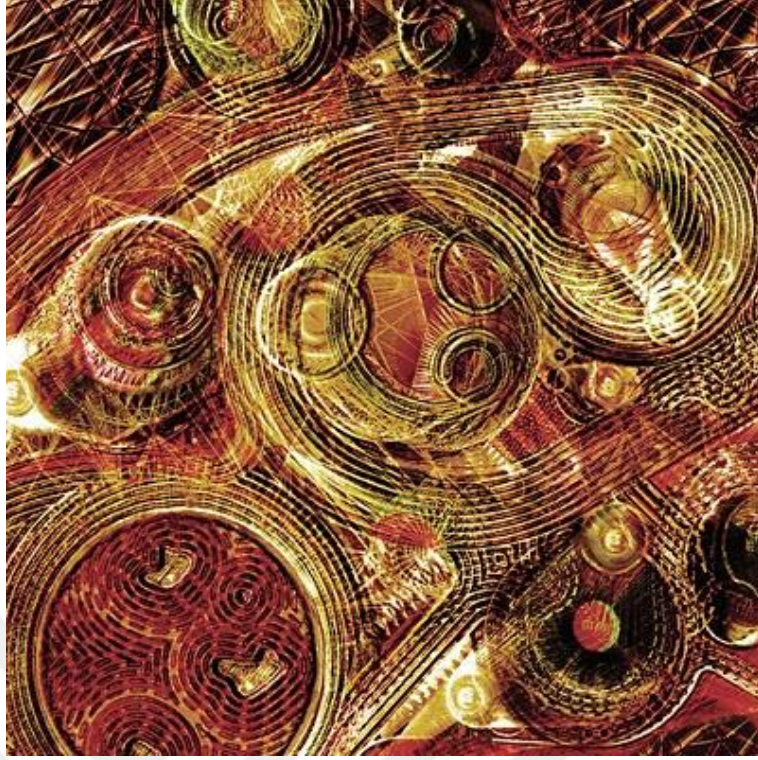
21. yy. tasarım dünyasına baktığımızda strüktürel sistem artık tasarım içerisinde her zaman bir katman gibi davranmadığını görebiliyoruz. Strüktürel sistem artık destek veya fiziksel bir iskelet olmaktan çıkabiliyor ve fiziksel iskeletin de önüne geçerek duyumsal bir iskelet olmaya başlayabiliyor. Ya da bir tasarımda katmanlar diyebileceğimiz tektonikler artık tasarım içerisinde eriyebiliyor. Tektoniklerle beraber fonksiyon da daha geçirgen bir yapıya dönüyor ve bulanıklaşıp kaybolabiliyor.

Kentler her şeyi deri gibi sararak formları eritebilir. Peki, form eridiğinde geriye ne kalır? Formların erimesi şeylerin ortaya çıkmasına neden olur. Bu şeyleri yapmanın halleri ve temsilin ötesine geçmek kolektif arayüzler üretir. Mekânın görülen sınırlarının ötesine geçebilmesinin ön koşulu ise statik ve kalıcı olanın sorgulanması ve sarsılması ile gerçekleşir. Özne olan insanın bu erimeler üzerinden yaşadığı etkileşim mekânı üretmede önemli rol oynar. Erimerler karşıtlıkların ortaya çıkmasına izin verir ve bedeni görülemeyen diyalektik ilişkiler üzerinden yanıt vermeye teşvik eder.

Şekil 3.2: Garden of Vessels, Japonya’da yapılması planlanan ‘Tomihiro Müzesi Yarışması’ için Marcos Cruz, Marjan Colletti ve ekibi tarafından tasarlandı.

Ziyaretçinin sürekli bir ağ içinde sirküle edildiği ve bir manzaranın içinde yürümek gibi hissettiren tasarım, eriyen mimarlık tektoniklerini içeriyor (Şekil 3.2) [Web 26, 2002]. Duvarların duvar olmadığı, çatının çatı gibi davranmadığı, kolonların temsilen akla ilk gelen temsil gibi çalışmadığı canlılaştırmış arayüzler içeriyor ve sınırların eridiği bir düzen kurulmuştur. Temsiller eriyerek kendi temsillerini üretmiş ve kendini etkileşime açmıştır. Ağsı yapıllı strüktür eriyerek nerdeyse kaybolmuş temsilin ötesine geçmiştir. Damarların içinde yürüme hissi veren akslar çarpık ama dinamik bir yörünge içerisinde deneyimlenir (Şekil 3.3) [Web 27, 2002]. Erime arayüzleri temsilleri eriterek türetir bunun sonucunda mekânı dönüştürürler. Kendi bilgilerini yeniden üretir ve bağlamı tekrardan kurarlar.

Şekil 3.3: Garden of Vessels'in üretilen dinamik yörüngeleri bilindik mimari temsillerden ayrışıyor.

3.1.4. Aracılık Hali

Aracılık etmek sadece şekilsel bir durum değildir aynı zamanda bir iletişim şeklidir. Aracılık etmek kişinin niyetini yani yürütme ve üretme biçimini şekillendirerek ifade için yer sağlayabilir ve yoruma tabi olabilir. Mekân kendi devingenliği içerisinde dinamik üretim örüntüleri meydana getirir. Ortamın oluşturduğu ortama duyarlı örüntülerle bu aracılık haline ulaşılabilir. Ortamın bir hissi vardır ve bu his niteliği olan eylem ve eylem örüntülerinde hissedebilir ve sezilebilir.

Antoine Picon maddenin canlanmasını, insan ile madde arasında kurulabilecek ilişki türlerinin sorgulanmasına yol açabilecek anlatım arayışlarını ortaya çıkarabileceğinden bahseder. Maddeyi düzenlemek ya da maddenin katılığıyla uğraşmak, maddeye anlam yüklemek, insanı, hareketlerini ve düşünce biçimini etkiler. Maddilik sadece malzeme değildir. İnsanın maddeyle olan ilişkisini ve bağıntılarını içerir. Bu bağlar da beden hissiyatı ve duyumlarıyla var olur. [Picon, 2019]

“Maddilik insan ile madde sayılan fenomenler ve şeyler bütünü arasındaki ilişkileri yöneten bir dünyada olma rejimi gibidir daha çok.” [Picon, 2019]

Maddeler eylemlere aracılık eder ve bu sayede eylemler bilgi barındıran pratikler haline döner. Bilgi barındıran pratikler farklı durumlara göre kendini değiştirebilir veya o duruma adapte olup başka bir aracı devreye sokarak eylemle devam edilmesini sağlayabilir. Bu sayede üretim hali durmadan devam edebilir. Sürecin içerisinde bir kesinti olsa bile eyleme aynı ölçekte veya farklı bir ölçekte devam edilebilir. Aracılık hali bu sayede eylemi ölçeklerinden arındırabilir ve farklı artikülasyonları tetikleyebilir.

Knitting House beş yıl boyunca yerel bir grup kadın tarafından iki yatak odalı bir dairenin örülerek inşa edilme projesidir (Şekil 3.4). Proje tasarımcı Elin Strand Ruin ve The New Beauty Council (NBC) iş birliği ile yapılmıştır. Proje; 2010 sonbaharında sanatçılar, mimarlar, öğrenciler ve konut sakinlerinden oluşan bir grup tarafından bölgenin kapsamlı bir şekilde incelenmesinden sonra tasarlanmıştır [Web 13, 2010].

Şekil 3.4: Bir buluşma noktası olan Knitting House geçmiş ve gelecek arasında bağlam üretir.

Konut ve kentsel çevre arasındaki sorunlarla baş etme yöntemi olarak ele alınan ve somut bir bağlantı geliştirmeye çalışan Knitting House birbirlerini hiç tanımayan, farklı hayatları ve geçmişleri olan kadınların buluşma noktası olarak ortaya çıkar. Proje bir yer içerisinde o yerin ve yaşattığı deneyimin tekrardan üretilmesinin ve bağlamın tekrardan oluşturulmasının yollarını arar. Yer ve kimlik oluşturmaya çalışır [Web 22,

2010]. Var olan bağlam geliştirilebilir, ötesine geçebilir, yeni bir yer oluşturabilir ve yerin kimliğini temsilin ötesine taşıyabilir.

Örme eylemi ile inşa kişinin kendi eylemi aracılığıyla hissetmeye başlamasına ön ayak olur. Birbirini tanımayan kişiler beraber bir üretim yapmak için aynı dili bulmaya çalışırlar. Eylemle beraber birbirlerine aracı olmaya başlarlar. Aktif bir kamusal alan ve üretim yerine dönen mekân özel alanı alt üst eden örgü eylemini merkezine alır. Özel içerisinde kamusal ile üretilmiş özel bir alan sadece nesnenin odağında kalmayarak beden ve nesneyi bağlayan arayüzler oluşturur. Paylaşımçı katılımcılık yeni karşılaşmalar ve yeni deneyimler aracılığıyla bu durumun, fikirlerin, kavramların veya yerin imgelerinin dengesini bozan ilişkiler üretir.

3.1.5. Geçicilik Hali

Geçicilik 21. yy. pratikleri içinde çokça yer kaplayan bir kavram. Herhangi bir durumun, duygunun, olgunun veya fenomenin belli bir zaman içerisindeki dönüşümü, bitişi ve geçiciliği tanımlayabilir. Mimaride geçicilik günümüz kentlerinin hızlı değişimi ve dönüşümü göz önüne alındığında çokça çabuk gerçekleşebilir. Geçici mekânlar veya geçicilik durumu kendi içlerinde deneysel, esnek, mekân-yer bağlantısını sağlamış ve bir probleme hızlı çözüm önerisi geliştirmiş olarak karşımıza çıkabilir.

Öznenin dünyayı deneyimlediği bir koşul olması anlamında zaman özneye bağımlıdır ve deneyimlerimizi belirleyen metafizik bir kategoridir. Öte yandan özne benliğin belirlenmesinde zamana tabi tutulur. Bu durumda öznenin kendisi zamanın içindedir.

Konu olarak geçicilik ve kalıcılık kesin ve matematiksel bir ayrıma dayanmamaktadır. Tasarlanmış geçicilik devingenliği tetikler. Deleuze ve Guattari mekânı çoğulluk üzerinden ele alırken mekânın kendini oluşturan parçalarının tekrarından oluştuğunu söylerler [Deleuze at al., 2005]. Oluşumun parçaları olarak tekrarlar ve sürekli devinimler geçicilikten beslenir ve periyodik olarak bağlam üretir.

Bu bağlamda Serpentine Pavilyonları her sene farklı mimarlar ve tasarımcılar tarafından tasarlanan geçici yapılar olarak karşımıza çıkarlar (Şekil 3.5), [Web 28, 2010]. Bu geçicilik hali aynı zamanda sürekliliği tetikler.

Şekil 3.5: 2010 yılında Jean Nouvel tarafından tasarlanan Serpentine Pavyonu.

“Dolayısıyla, nesnel bir yer değiştirme tanımlamanın ötesinde beden, o mekânın, o süredeki yaratıcısıdır. Bu bağlamda, pavyonların da, deneyimcisiyle kurduğu diyalogun genişlemesine bağlı olarak yeniden yaratıldığı, bu yaratının da mutlak ve nesnel olamayacağı, ancak çoklu ve öznel olabileceği söylenebilir.” [Kaymaz Koca ve Hale, 2018]

Geçicilik arayüzleri mevcut yerin bağlamına göre oluşmazlar ya da böyle bir kaygıları yoktur. Kendi gerçekliklerini yansıtırılar, kendi mekânsallığını kurarlar. Yalnızca tamamlanmış ve bitmiş hakkında değil gerçekleşme olasılıklarını da barındıran geçicilik muğlak ve belirgin olan arasındaki deneyiminde değişkendir. Alışkanlıklar veya önyargılar üzerinden hareket etmeye meyilli beden başka şekillerde düşünebilir ya da üretebilir [Kaymaz Koca ve Hale, 2018].

3.2. Kolektif Bir Eylem Olarak Mesken Tutmanın Alternatif İnşa Halleri

“Bir toplumun mekânsal pratiği kendi mekânını yaratır.” [Lefebvre, 2019]

Hem bedenin mekânın içinde nasıl bir tavır takındığı hem de mekânın kendi kendini nasıl ayakta tutacağı hakkında üretim ve tektonikler önemli yer kaplar. Malzeme ve fiziksel doku ile kurduğumuz ilişkide ifade ve temsil için tektonikler gibi araçlara ihtiyaç duyulur. Bir anlam üretim mekanizması olan tektonikler yapılış, biçim,

bir araya geliş halleri, dokularını üretim esnasında ortaya konan her bir tasarım stratejisi örüntüleri gibi parametreleri kapsar.

Mekân sadece bulunulan yer değildir aynı zamanda kolektif karmaşık ilişkiler ağıdır. Mesken tutma arayüzleri kentin dört bir yanına dağılmış duvarsız, çatısız, kapısız bir evi ve rastlantısal kullanım alanlarını yeniden ifade eder. Şehrin dört bir yanına dağılmış ve daldırılmış bu arayüzler onu tanıyanlar için o kadar da anonim olmayan, yakın ve tatmin edici ilişkilerin tek alanı olarak özel alanın kodlarını alt üst ediyor-edebilir.

“Müşterek mekân, müşterekleşme pratikleri tarafından üretilen mekânsal ilişkiler toplamıdır. Bu ilişkilerin iki ayrı yol doğrultusunda örgütlendiğinden bahsedilebilir. Bunlar paylaşılan mekânı kesin sınırlar içinde net bir şekilde tanımlayan ve özel bir müşterekçi topluluğuna tekabül eden kapalı bir sistem olarak örgütlenebilir ya da oluşum halindeki ve daima açık müşterekçi topluluklarının iletişim kurduğu ve mal ile fikir değiş tokuşunda bulunduğu açık geçiş ağları biçimini alabilir.” [Stavrides, 2018]

Mekânsal üretim, kentteki toplumsal ve kültürel yaşamın temellendirilmiş deneyimlerinin şekillenmesinde kilit bir rol oynar. Bu arada sosyal dinamikler de benzersiz alanlar üretir. Mekânsal üretim ve sosyal formasyonlar karşılıklı olarak kurucudur [Lefebvre, 2019].

Bu kısım bedenın mesken tutmaya yaklaştıran alternatif inşa hallerinin ve tektoniklerin nasıl farklı duyumsal ve duyarlı artikülasyonlar üretebileceğı hakkındadır ve bazı soruların cevaplarını arar; Kamusal alanda beden mesken ve beden arasında donatılar üzerinden var olabilir mi? Alternatif işbirlikçi inşa halleri ya da tektonik arayüzler aracılığıyla mesken tutmanın biricik hali özel alanda kamusal mekâna nasıl uzanır veya uzanır mı? Bu uzantılar hangi inşa halleri veya tektonikler ile oluşur? Yapısal her bir detayın iletişim kanalı olduğu bir inşa faaliyeti mümkün mü? Başka bir mimarlık pratiğı mümkün müdür? Sadece inşa değil tüm yapım ve kullanım süreçlerinde de işbirlikçi olabilir mi?

Mimarlık zaman ve mekân ile ilgilidir. Tektonikler zaman, mekân ve yerle beraber düşünülmesi gereken stratejilerdir ve anlam üretme durumları oluşturur. Tektonik poetik diller ve tavırlar üzerine anlamlar üretmeye çalışır. Bu arayüzler, stratejiler, dil veya tavırlar fikrin sürekliliğini, kavramsal ve fiziksel arasındaki bağın devamını içerirler. Üretilen dilin kendini artikülasyonlara açması gerekir. Tektonik artikülasyonlar kapsayıcıdır ve içeriğın karşı tarafa geçebildiğı arayüzler içerir. Bir fikrin fiziksel dünyadaki karşılığı o fikrin kendisi olma halidir. Teknik gerekliliğın

ötesine geçer, bir arada olma var olma hallerini tüm yapısal elemanlarıyla ve bileşenleriyle bir fikir dünyasının yansıması gibi davranır. Sürecin tasarımının tamamını artikülasyonlar üzerinden tartışır. Teknik olarak verimli bir morfoloji aynı zamanda artikülasyon işlevi de üstlenir. Tüm sosyal ilişkiler ve bedenin örgütlenme biçimleri bu teknik yapının içinde farklı arayüzler olarak karşımıza çıkar. Süreç bu bahsedilen tektonik artikülasyonlarla birlikte bilinçli bir tasarım stratejisi haline gelir. 21. yy. tasarım poetikalarında inşa eyleminin alternatif arayüzleri bir takım ihtiyaçlara karşılık gelebilir ama ihtiyaçlara karşılık gelebilmenin ötesine geçerek bir ifadeyi tasarlamak ve üretme arayüzü olarak meydana gelir. Üretilen kaynağın açık kaynak olması ve aracı olması gibi farklı arayüzler nicel değil nitelle ilgilenerek zaman ve mekân üzerinden geliştirilen bir derinlik, tavır ortaya çıkarır. Bu durum metafiziksel dünya ile fiziksel dünya arasındaki bağın kurulmasındaki sorgulamalara cevap verebilir ve alternatif duyarlılıklar oluşturabilir [C. Koş, 2020].

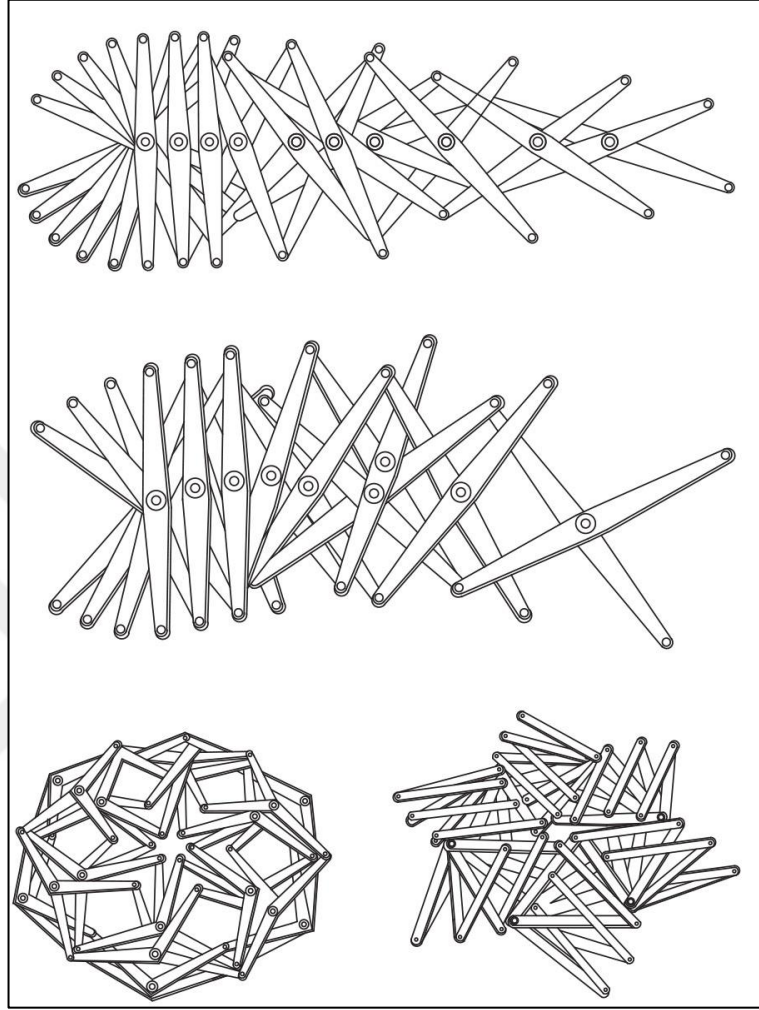
3.2.1. Esnek Ölçeksiz ve Kapsayıcı Düzenleyiciler

Esneklik bir nesnenin fiziksel bir kuvvet karşısında verdiği tepki olarak 20. yy. mimarlık tartışmalarında sıkça karşımıza çıkan bir durumdur [Gropius, 1993]. Belirli durumları olasılıklara açmak için esnekleştirmek -dokumak, ritmik hale getirmek, modellemek- anlamlarına gelir [Gausa vd., 2003]. Hareket olasılıklarının tamamını içeren durumlar (deployable structures)⁵ yapısal özellikleri dönüştürmeye başlayabilir ve bu durum ön görülemeyen olasılıklar üretebilir, değişikliklere adapte olabilir ve kendi içinde tetikleyici olabilir. Bu geçici durumlar planlanan stratejiler içerebilir, bir teknik üretebilirler ve genelde bunu bir geometrik düzen ile sağlarlar. Bu durumda hareket, hareketin gerçekleşme şeklinin hareketin A noktasından B noktasına giden bir durum değişikliği olması ya da hareketin kendisinin bir niyet olup olmadığına bağlı olarak ikiye ayrılabilir [Schumacher et al., 2019].

Hareket etrafındaki durum veya görünmeyen bazı kısımlarda ne olup bittiğini anlamak için önemlidir. Böylelikle bu durumlar kinetik, duyarlı reaksiyonlar, aksiyon ve tavır sergileyebilir ve bilgi üretebilir. Geometrik, malzeme ve mekanik

⁵ Deployable structures geçici süreliğine yerleştirilen, taşınabilen, yapısı sayesinde monte ve demonte edilebilen, hareket olasılıklarının tamamını içerebilen özelliklere sahip yapılardır.

özelliklerinden dolayı bu geçici düzenleyici elemanlar genişleyebilir, büzülebilir ve bu durum dönüştürücü ortamlar oluşturma potansiyeli sunabilir [Adrover, 2015].

Şekil 3.6: ‘Hoberman Scissors’ Hoberman Makası.

Hoberman Makası (Şekil 3.6) Charles Hoberman tarafından tasarlanan tek açılı makas elemanıdır. Her çubuğun doğrusal olmayan ama eş olacak şekilde biri merkezde diğer ikisi uçlarda olacak şekilde bağlantı noktası vardır. Bu çubuklar arasında oluşan açılar yapı açıldıkça sabit kalır. Bu parametreler çeşitli sonuçlara neden olabilir [Adrover, 2015].

Geometrinin kendine has oluşturduğu yan yana gelme, üst üste binme ve iç içe geçme gibi dizilimler ve kurgular kompleks yaklaşımlar ve karmaşık işlemlerdir. Bu referanslar mikro ve makro ölçekte geometrik desenler, örüntüler ve kodlar aracılığıyla ortaya çıkar ve bu strüktürlerin temelini oluşturur [Adrover, 2015].

Yer değiştirebilir, yn değiştirebilir operasyonel örüntüler duyarlı arayüzler ortaya çıkartır. Hareket olasılıklarının artmasına izin verir veya olasılıkların tamamını içerir. Kinetik ve duyarlı parametrelerle beraber bir süreklilik, birikim ve bilgi üretir. Fiziksel durumun ötesine geçebilen düzenleyiciler, öngörülemeyen hareketlere ve durum değişiklerine adapte olabilir, çevresini tetikleyebilir ya da çevresine daha kapsayıcı ve kolektif arayüzler, tavırlar oluşturabilir [Cimşit, Koş, 2020].

Hesaplamalı tasarım stratejileri ve süreçleri de deployable structure'ları içine alabilir. Bilgisayar ve yazılımlar sayesinde matematiksel, mantıksal, ilişkisel karşılıkları olan parametrik, üretken ve performansa dayalı tasarım yaklaşımları içeren tasarımlar ortaya çıkarabilir. [ağdaş vd., 2015]

Push Botton House (şekil 3.7) standart bir nakliye konteynerinin duvarlarını açarak eve dönüştüren bir tasarımdır. Hidrolik güç kullanarak küçük bir alanı daha büyük hale getirir [Web 21, 2009]. Hareketsiz bir nesneyi farklı bir strateji ile dönüştürür.

şekil 3.7: Push Botton House'un yarı açılmış hali.

3.2.2. Direnç ile İnşa Halleri

*“Direnç şöyle bir şeydir: Siz belirli bir konumdasınız ama katlanılamaz haldesiniz diyelim;
bir rejim için, bir düzen için, kurulu bir düzen için sizi oymak mutlaka gerekli.
Ama siz bütün masumiyetinizle
sadece varsınız,
olduğunuz gibi,
direnç budur, sizin açınız”*
[Baker, 2015]

*“Gerçek direnç, hiçbir zaman entelektüel bir hareket değildir,
otorite ve içkinliğin kesişimine
fiziksel, uzamsal bir yanıttır”*
[Stoner, 2012]

Mekânın Üretimi’nde, birlikçi (unified) mekânı tanımlarken mekânın bir ürün olduğunu ve toplumsal mekânın da toplumsal bir ürün olduğundan bahseder. Toplumsal bir mekânı tüketmek için onun tüm anlam ve içeriklerinin şifresini çözmek gerekir. Bu şifreler, bileşenler, hedefler ve ölçekler de sürekli değişir [Lefebvre, 2019].

“Karşı mekân, yaratmaya yönelik her öneri, görünüşte en önemsizi bile, mevcut mekânı, stratejilerini, homojenlik, iktidar ve kurulu düzen karşısında şeffaflık gibi hedeflerini tepeden tırnağa sarsabilir... İlk bakışta paradoksal gelen sonuç: Başlangıçta tabi olan, sapma ya da türev kimi mekânlarda üretici kapasite gözlemlenir. Bunlar arasında boş vakit mekânları da yer alır. Başlangıçta kurulu düzenin denetimlerinden kurtulmuş gözükken bu mekânlar, birer oyuna benzer görüntüleri sebebiyle, geniş bir “karşı-mekân” oluşturuyor gibi görünürler. Yanılsama!” [Lefebvre, 2019]

Raimund Abraham (1933-2010) mimarlığın inşa üzerinde meşrulaştırılmasına karşıdır. Unbuild, bina olmayana dair bir manifestodur. Unbuilt mimarlığın özünün inşa etmek eylemini göstermediğini söyler ve tersine çevirir. “Mimarlık bina mıdır?” sorusuna karşı mimarlığı negatif bir deneyim alanı olarak tanımlar. İnşa edilerek meşrulaştırmanın karşısında duran bu düşünce mimarlığı inşai disiplinlerden özerkleştirmeyi arzular [Avanoğlu, 2021].

Deleuze ve Guattari Kapitalizm ve Şizofreni’de ürettikleri göçebe savaş makinesi ve imparatorluk arasındaki ilişkiyle çizgili (striated), pürüzsüz (smooth) mekân kavramlarını anlatırlar. İmparatorluk yerleşiktir, göçebelik ise farklı mekânsal

ilişkiler barındırır. Pürüzsüz mekân yerleşik değildir aksine yer ile ilişkisini performans üzerinden kurgular [Deleuze ve Guattari, 1990].

Çizgili mekân ve yivli-çizgili mekân birbirinden zıt iki farklı şeyi anlatmaktan ziyade bir döngü içinde yeniden çözümlenen mekânsallıklar oluşturur. Bu mekânlar birbirlerini içerirler. Tüm söylemsel düzlemler ve pratikler mekânı tekrardan üretir. Bu iki mekânın temelde farklı olduğunu düşünürken aynı zamanda iki mekân aslında yalnızca karışım halinde vardır. Deleuze ve Guattari, mekânın ve onu işgal eden şeyin birbirini içermesinden ziyade, nasıl özdeşleştiğini vurgular [Deleuze, 2005].

Şekil 3.8: Deleuze ve Guattari'nin pürüzsüz ve çizgili mekân temsili.

Direnç, mekânın temsillerini ve kurgularını parçalar. Çizgili mekânı pürüzsüz bir mekân haline getirir (Şekil 3.8.) [Web 20, 2019]. Mekânlar eşikleri, kurguları ve yapısal kodları bozar. Yeni bir biçim olarak ortaya çıkan ilişki ve pratikler kendi fragmanlarını oluşturur. Bu yeni sistem düzenli değildir, kesintisiz ve açıktır. Kendi içinde parçalanarak yeni ilişkiler kurmaya devam eder. Kurulan ilişkilerin her zaman kendiliğinden bir özgürleştirici rolü olmayabilir ancak ilişkiler bunu çabalamaya devam eder. Alternatif yaşam biçimleri bir takım direnç edimlerine karşılık gelir. Teorik pratik arasındaki çerçevede kendini ortaya çıkartır. Alternatif hayat tarzları yer-yurt edinir. Bulunduğu yere eklemlenerek yeni ifade biçimleri üretir. Kuralların rijit

ve katı çevresi içerisinde kendine dağınık alanlar açar. İç içe geçmiş çizgili-yivli ve pürüzsüz mekânlarda kolektif bir eylem arayüzleri kendilerini görünür hale getirir.

Bu mekânlar pratikler için yeni mekanizmaları önerir. Çevresine dair bir bağımlılık içerisinde olmama veya her an başka bir şey olmaya yatkın olma hali işbirlikçi mekânlar için önemli bir tektoniktir.

3.2.3. Performatif Müdahaleler

Beden ve mekân arasındaki ilişkide performatif arayüzler önemli bir rol oynar. Peki, bu performatif müdahaleler yaşayan duyarlı arayüzler içerir mi? Performans ve yapıli çevre ilişkisi, sadece nesnenin odağında kalmayan, bedene ait ve nesneye ait özellikleri bağlayan, çoklu organizasyon kuran modellerden oluşur. Mekâna eklemlenir, mekânı düzenler ve alternatif arayüzler oluşturur. Kendi kendini örgütleyerek yeni bir durum oluşturabilir ya da beklenmedik bir duruma daha niteliksel performanslar içeren cevaplar verebilir. Çevresi ile kurduğu ilişkide bir çeşit düzenleyici durum üstlenebilir, duyumsal reaksiyonu tetikleyebilir, organize edebilir ve beklenmedik işbirliklerine kendini açabilir. Çevresiyle, görünmeyen arayüzlerde oluşan durumlarla ve etrafıyla ilgili performansla ilgilenir. Performatif bu tavırlar fiziksel olabileceği gibi duyumsal da olabilir.

Performans, mimari paradigmalar içerisinde verimliliği değerlendirmeye çalışır. Mimarlık ile içine yerleştirilen sistemler arasındaki geri besleme döngülerini araştırır. Performans formun nasıl olduğuna değil neyi mümkün kıldığını sarsar. Hangi süreç içerisinde üretimin yapıldığına değil sürecin tamamında ne üretildiğine odaklanır. Böylece ilgi odağı özden sonuca kayar ve ne olduğunu değil ne yaptığını sorgular. [Ruby, et al, 2003].

Performans gündelik hayat ile teori arasındaki deneyimsel engeli kıran canlı bir araçtır. Geçici doğasıyla resim ve heykel gibi somut dışavurumlarla çelişse de gündelik hayatın her bir parçası, neredeyse her şey veya herhangi bir yer performatif pratiklerle ilişkilidir.

3.2.4. İşbirlikçi İşgal

Mimarlık, programlar, ayrıntılar, semboller aracılığıyla mekânın boşaltılmasını veya doldurulmasını yönlendirmeye çalışır. Ancak genellikle o mekânı kimin ya da neyin spesifik olarak işgal ettiğine kayıtsızdır [Gausa vd., 2003].

Yapısal düzendeki taktiksel eylemler, donatıların ya da stratejik pratiklerle ilgili eylemlerin daha akıcı ve dönüştürülebilir alanlar üretmesini sağlar. Yeniden düzenlenebilmeye imkân veren mobilite mekânı sürekli şekilde dönüştürebilir. Dönüşüm çeşitliliği beraberinde getirir ve bu sayede mekânlar daha teşvik edici olur. Esnek bir çeşitlilik ağı olarak farklı manzaralar, boşluklar ve aralıklar oluşturur. Potansiyellerin aktif hale gelmesine katkıda bulunur. Mekânın aktifleşmesi ve duyarlı eylem örüntülerinin oluşması ve mekânın kendi kendini kurmasını aynı zamanda bilgi ve becerisini aktardığı ortamı öznel pratiğiyle yeniden kurmasını sağlar.

İletişim biçimlerini değiştirebilen geçici işgal, serbest ve kediliğinden gerçekleşen yapısı sayesinde daha geniş alana yayılabilir. Daha açık ve farklıdır. Bu farklılık kendi biçiminden gelebileceği gibi davranışsal olarak onu farklı kılar. Bu sayede mekânlarda ve mekânların uzantılarında kendilerine yer açar. Yer ve beden arasında iletişimi güçlendir ve kendilerini bedene açar.

Zamanın işaretlerini ve ifadelerini destekleyen geçici işgal davranışları melezleşmeler, uzamalar, karşılaşmalar ve bireyi teşvik edici yansımalar oluşturur. Keskin kurallara, eylemlere sahip değildir. Hem belirli hem de belirsiz oluşu sayesinde parça parça büyüyebilir, mutasyona uğrayabilir, çeşitlenebilir veya deforme olabilir. Geçici işgal görünüşte kendiliğinden veya bir tepkime sonucunda oluşabilir. Süreçleri yoğunlaşmalar veya genişlemeler sunar. Doluluk boşluk arasındaki bağlantı artikülasyonlara veya daha soyut bir şekilde katmanlara arka planlar ve ağlar üretir.

Şekil 3.9: Maltepe Belediyesi iş birliği ve NACTO Global Designing Cities Initiative danışmanlığı ile gerçekleştirdi.

Superpool'un Zümrütevler Meydanı için tasarladığı geçici uygulama, araç parkı olarak kullanılan bir mekâna “3 yaşındaki sağlıklı bir çocuğun ortalama boyu olan 95 santimetre yükseklikten şehri görebilseydiniz ne yapardınız?” sorusunun cevabı olarak karşımıza çıkıyor (Şekil 3.9). Uygulama sonrası mekânda bulunma oranı %72 artış gösteriyor. Proje basitçe ve çocukların daha rahat vakit geçirmesi için düşük maliyetli oturma ve oyun alanlarını ve trafiği sakinleştirmeye teşvik olarak yolların boyanmasını kapsıyor [Web 23, 2020].

3.2.5. Açık Kaynak Tektonikler

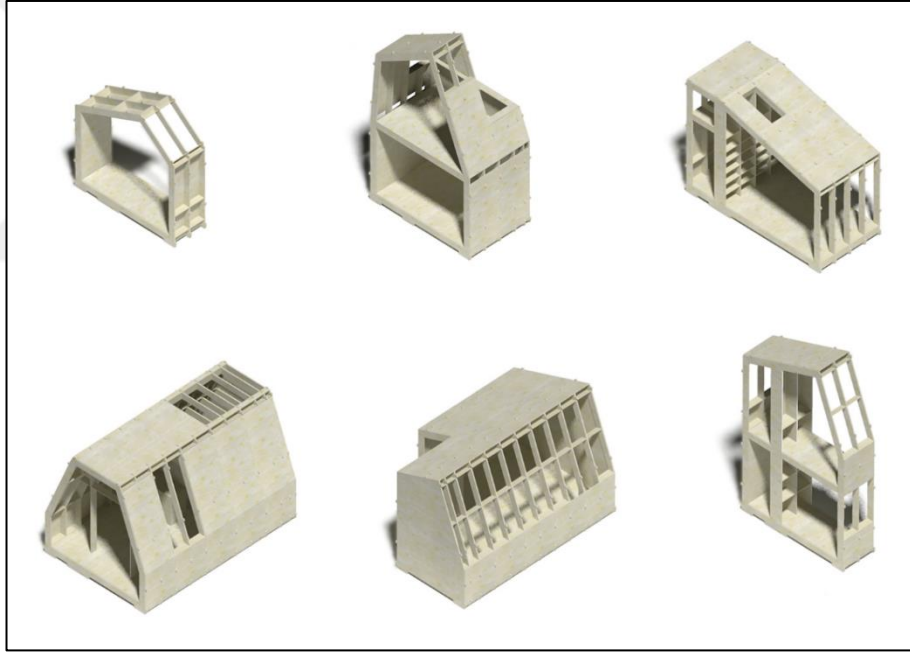
Açık kaynak düşüncesinden bahsederken akla ilk bilgisayar veya mühendislik teknolojileri gelse de açık kaynak, 21. yy. mimarlık pratikleri arasında da yer edinmeye başlamıştır. Mimarlık paradigmaları içerisindeki tartışmalarda ana fikir aynı kalsada açık kaynaklar tasarım süreçleri, katılımcılar ve haklar üzerinden ele alınıyor. Rendell de 21.yy.da eleştirel mekânsal pratik ilişkileri içerisinde katılımcılığın daha çok sanatsal bir uygulama olarak başladığını söylüyor [Rendell, 2006].

İşbirlikçi mekân arayüzleri içerisinde açık kaynak tektonikleri hem yeni bir iletişim ve kültür biçimi hem de bilgi paylaşım stratejisi olarak ele alınabilir. Açık

kaynak sadece mimarlığın fiziksel üretimi ile ilgili değildir aynı zamanda katılımcılık, duyarlılık ve stratejileri de içine alır.

Karşılıklı ilişkiler ve öznenin kamusallaşması bir açık kaynak pratiği olarak ele alabilir. İşbirlikçilik ve standartların dönüşümü üzerinden eylem örüntüleri açık kaynak oluşturabilir. Açık kaynak bu sayede duyarlı bir eyleme dönüşür ve paylaşım platformu oluşturur. Temsil ötesine geçerek kendi gerçekliğindeki kendi kendini ifade eden arayüzler oluşturur. Eylem örüntülerinden oluşan duyarlı arayüzler ve eylem ortamının ürettiği araçlar ile duyumsama ortaya çıkar.

Açık kaynağın herkes tarafından farklı şekilde kullanılması farklı tavırlar ve daha karmaşık bir yapı oluşturabilir. Bu oluşan kolektif alan daha fazla parametre içerir böylece farklı disiplinleri bir araya getirir ve yapma eylemleri duyarlı olma halleri içerir. Kendi eylem örüntüsünü açık kaynak olarak paylaşabilir.

Şekil 3.10: WikiHause'un farklı ihtiyaçlara göre cevap veren, kendi içinde değişken ve modüler bir sistemi vardır.

WikiHouse, insanların kendi evlerini tasarlamasına ve kendilerinin inşa etmesine izin veren açık kaynaklı bir platformdur. Mimarlar, tasarımcılar, mühendisler, bilim adamları, organizatörler ve girişimciler topluluğunun katkılarıyla desteklenen açık kaynaklı bir projedir (Şekil 3.10). Aynı zamanda sıfır karbonlu binalar inşa etmek için bilgi ve araçları her vatandaşa, topluluğa ve işletmeye sunmaktadır [Web 24, 2022].

3.3. İşbirlikçi Üretim Modelleri

Bu kısımda 3.1. ve 3.2. kısımlarda belirlenen işbirlikçi mekân ve mesken tutma biçimlerinin davranışsal ve tektonik inşa arayüzleri kamusal alanlardaki örnekler üzerinden okunacaktır. Seçilen örnekler insanın gündelik hayatının sürekliliğinde yapıllı çevre ile karşılaştığı ve çevresini anlamlandırma süreçlerini etkilediği farklı ölçeklerden örnekler olarak belirlenmiştir.

Tez boyunca yapılan teorik anlatının bu kısımda pratikte de karşılığının bulunduğı ve farklı arayüzlerle karşımıza çıktığı görölmektedir. Bu okumalar için her örnek davranış ve tektonik inşa arayüzlerinin durumuna göre tablolastırılmış ve senaryolar üzerinden ele alınmıştır. 4. bölümün sonunda davranışsal ve tektonik inşa modelleri ile örnekler matris haline getirilmiş ve yorumlanmıştır.

3.3.1. Vertex Pavyonu

Hem üretiminde hem araştırma ve tasarım aşamasında kolektif olarak oluşturulan Vertex Pavyonu esneyebilen üçgenlerin oluşturduğu bir kemer sistemidir. Esnekliğı başlangıç ve bitiş noktaları haricinde tüm bu esneklik alanı çevresinde ve etrafında oluşan durumlarla da ilgilenir. Sökülebilir, takılabilir ve hareketli olması sebebiyle etrafıyla ve çevresiyle kurduğu ilişkide kolektif duyumsal arayüzleri tetikler. Üretilen ritim ve imgeler yoluyla mekân ve eylemlerin karşılıklı ilişkisini ve kamusalılığı arttırır. Mekân, hareket ve olay arasındaki yeni diyalektik durumlar oluşturur.

Şekil 3.11: Vertex Pavyonu’nda gerçekleşen bir etkinlik.

Tablo 3.1: Vertex Pavyonu: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri

Davranış Modelleri						Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri					
+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	
Maruz Kalma Hali	Bağımsız Durumlar Hali	Erime Hali	Aracılık Hali	Geçicilik Hali		Esnek Ölçeksiz	Direnç ile İnşa Halleri	İşbirlikçi İşgal	Performatif Müdahaleler	Açık Kaynak Tektonikler	
İsim	Vertex Pavyonu										
Künye:	Acil bir durum yapısı olarak tasarlanan Vertex Pavyonu, (Şekil 3.11), (Şekil 3.12) mimari unsur olan kemeri, esnek üçgenlerle tekrardan yorumlayarak oluşturulmuştur. Düzenek, acil durum ve geçici bir mimari örnek olarak Omar Avellaneda’nın doktora araştırmasının bir parçasıdır. Nottingham Trent Üniversitesi, Mimarlık Tasarımı ve Yapılı Çevre Okulu’ndaki Mimarlık öğrencileri ve Laboratuvarı tarafından üretildi ve test edildi. Kolektif bir üretim sürecine sahip olan yapıda geleneksel, 3D baskı ve lazer kesim teknolojileri kullanıldı [Avellaneda et al., 2021], [Web 29, 2019].										

Hem üretiminde hem araştırma ve tasarım aşamasında kolektif olarak oluşturulan Vertex Pavyon'u, esneyebilen üçgenlerin oluşturduğu bir kemer sistemidir. Esnekliği, başlangıç ve bitiş noktaları haricinde, tüm bu esneklik alanı çevresinde ve etrafında oluşan durumlarla da ilgilenir. Sökülebilir takılabilir, hareketli olması sebebiyle etrafiyla ve çevresiyle kurduğu ilişkide kolektif duymusal arayüzleri tetikler. Üretilen ritim ve imgeler yoluyla mekân ve eylemlerin karşılıklı ilişkisini ve kamusalılığı artırır. Mekân, hareket ve olay arasındaki yeni diyalektik durumlar oluşturur.

Şekil 3.12: Vertex Pavyon'u bedenın mekânla birleştığı duymusal arayüzler üretebilir.

3.3.2. Marah Pavyonu

Sahilde halka açık bir kamusal alanda konumlanan geçici aynı zamanda üretim ve tasarım süreçleri kolektif bir şekilde oluşturulan strüktür bir buluşma ve bilgi noktası, sunum pavyonu, sergi alanı, eğitim merkezi olarak tasarlanırsa da işlevinden çok kendi varlığı ve eylemler aracılığıyla duyarlı örüntüler oluşturabilir. Varlığının oluşturduğu ortamın bir aktarımı vardır. Madde aracılığıyla bedenle sürdürdüğü bağlantıları yönetir ve performatif müdahale ihtimaline kendini açar. Eylem ve eylem örüntülerini tetikler. Modüler ve hareketlidir. Bu hareketlilik etrafiyla ve çevresiyle

kurduğu ilişkide kolektif duyumsal arayüzler içerir. Bedenden bağımsız olan üzerinden beden deneyime kök salabilir. Kendini mesken tutmaya açabilir.

Şekil 3.13: Marah Pavyonundan bir etkinlik anı.

Tablo 3.2: Marah Pavyonu: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri

Davranış Modelleri					Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri					
	+		+	+		+			+	
Maruz Kalma Hali	Bağımsız Durumlar Hali	Erime Hali	Aracılık Hali	Geçicilik Hali		Esnek Ölçeksiz	Direnç ile İnşa Halleri	İşbirlikçi İşgal	Performatif Müdahaleler	Açık Kaynak Tektonikler
İsim	Marah Pavyonu									
Künye:	Lübnan'ın Tire bölgesinde deniz kıyısındaki nesli tükenmekte olan kaplumbağalara, ekolojik çeşitliğe ilgi çekmek ve deniz biyolojisi hakkında farkındalık oluşturmak için tasarlanan proje (Şekil 3.13), (Şekil 3.14) Beyrut Amerikan Üniversitesi'nin mimarlık öğrencileri ve STK'lar işbirliği ile hayata geçmiştir [Web 2, 2017].									

Şekil 3.14: Marah Pavyonunun yapım aşaması.

Bachelard iç ve dış arasındaki diyalektik ilişkinin tam bir geometrik sınır olduğunu söyler. İçeri ve dışarı mekânı ayırarak iki farklı parça oluşturur [Bachelard, 1999]. Heideggerin meskeni bir iç alandır, gözeneklidir ve içeride hissettirir. Ama bu iç mekân dışarıdan kopuk değildir aynı zamanda birbirlerini içerirler. Pürüzsüz mekânlarda bu diyalektik her zaman evet veya hayır kadar net olmayabilir. Birbirinden ayrılan parçalar kesişir veya birbirleri üzerine binebilir. Eşikleri ortadan kaldırabilir. Geçici davranışçı arayüzler bu eşiklerin ortadan kaldırılmasını tetiklerler. İçerisi ve dışarıyı arasındaki diyalektik sürekli devinim içerisinde. Sınırlar bulanıklaşır ve belirsizleşir.

3.3.3. Bus Stop Facelift

Belgrad'daki beş otobüs durağı projesi kamusal alanın daha iyi kullanılabileceği veya bunun olma olasılığını gösterecek hızlı, düşük bütçeli ve yerel olarak farkındalık amaçlayan bir mekânsal çözümün önerisi olarak karşımıza çıkar (Şekil 3.15), [Web 7, 2018]. Bir buluşma, kavuşma, karşılaşma ve bekleme mekânı olan bu duraklar kendi devingenliği dolayısıyla dinamik üretim örüntüleri oluşturur.

Şekil 3.15: Tasarlanan beş duraktan kullanıma açılan, ahşap strüktürlü otobüs durağı ve çevresi.

Tablo 3.3: Bus Stop Facelift: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri

Davranış Modelleri					Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri					
	+		+	+		+			+	+
Maruz Kalma Hali	Bagımsız Durumlar Hali	Erime Hali	Aracılık Hali	Geçicilik Hali		Esnek Ölçeksiz	Direnç ile İnşa Halleri	İşbirlikçi İşgal	Performatif Müdahaleler	Açık Kaynak Tektonikler
İsim	Bus Stop Facelift									
Künye:	Proje Hırvatistan Mimarlar Birliği ve Belgrad Üniversitesi Mimarlık Bölümü öğrencileri iş birliği ile yeni Belgrad bölgesi için planlanmıştır. Toplam beş otobüs durağından oluşur. Belgrad'ın çok uluslu karma yapısı ve yeni yerleşim bölgesinin hızlı değişimi ile beraberinde getirdiği düzensiz yapılaşmanın olduğu yerleşim yerlerine farklı bir bakış kazandırmayı amaçlanmaktadır. Küçük müdahalelerle açılıp kapanabilir bir örtü sistemiyle tamamlanmıştır (Şekil 3.16), [Web 7, 2018].									

Geçicilik, aracılık hali ve bağımsız durum arayüzleri içerir. Mekân eylemler, karşılıklı ilişkiler ve rastlantısal durumlar ile yeni diyalektik ilişkiler üretir. Kendi ölçeğiyle otobüs durağı herkes için farklı tavırlar üretebilir. Bu farklı tavırlar kolektif alan içerisinde daha karmaşık diyalektik ilişkiler kurabilir ve yapma eylemini daha duyarlı hale getirebilir.

Şekil 3.16: Duraklardan birinin strüktürel yapım aşaması.

3.3.4. The Kitchen Square

Kaide üzerine oturan heykeller gibi, The Kitchen Square de şehir merkezinde bir meydanda bulunuyor (Şekil 3.17), [Web 8, 2019]. Diğer heykellerden farkı üretim yapabilecek ortak bir yerel mutfak gibi davranıyor olmasıdır. Gerçekliği olmayan bir heykelin bir buluşma üretim yeri olarak kullanılmasıdır. Yapma eylemlerine karşı duyarlı olma halleri içermesi de herkes için farklı bir şekilde kullanılmasının önünü açar.

Şekil 3.17: Herhangi bir heykele kıyasla The Kitchen Square duyarlı eylem örüntülerini tetikler.

Tablo 3.4: The Kitchen Square: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri

Davranış Modelleri					Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri					
+	+		+	+		+		+	+	
Maruz Kalma Hali	Bağımsız Durumlar Hali	Erime Hali	Aracılık Hali	Geçicilik Hali		Esnek Ölçeksiz	Direç İnşa Halleri	İşbirlikçi İşgal	Performatif Müdahaleler	Açık Kaynak Tektonikler
İsim	The Kitchen Square									
Künye	The Kitchen Square Stockholm’de bir meydanda yeni diyaloglar üretme amacıyla tasarlanmış kalıcı mutfak ve kolektif bir heykel yapma projesidir (Şekil 3.18), [Web 8, 2019]. Yerel gruplar, sanatçı ve mimarlar tarafından işbirliği içerisinde tasarlanıp uygulanmıştır [Web 9, 2019].									

Gösterge ve gösteren arasındaki iletişimin açık bir şekilde görüldüğü mutfak mekân ve eylemlerin karşılıklı ilişkisini yeniden canlandırmaya çalışır. Gündelik hayatta yanından geçip gittiğimiz veya izlemekle yetindiğimiz heykeller yerine

evlerimizden bir parçayı ve üretimin merkezi kabul edebileceğimiz bir mutfağı bedene maruz bırakır. Açık bir kaynak oluşturan heykel duyarlı bir eyleme dönüşür, farklı eylemleri tetikler ve bir paylaşım platformu oluşturur. Beden ile yer arasındaki kopukluğu azaltır ve mekân bu sayede kendini yeni olasılıklara açar.

Şekil 3.18: Bir paylaşım platformu özelliği gösteren The Kitchen Square temsili geride bırakabilir.

Birbirinden bağımsız bedenler alışlagelen dışında bir nesne ile sokak ortasında karşılaşır. Mekân beklenmedik olan kendisini rastlantısal durumlara açar. Gündelik hayattaki fragmanları yıkar ve yeni kodlar yazar. Temsil olan mutfak eriyerek fonksiyonunu geride bırakır. Yeni katmanlar ve arayüzlere kendini açar ve mekânı işgal ederek yer ile özleşir. Formların eriyip temsilin ötesine geçen mutfak bir kolektif karşı mekân üretir.

3.3.5. Weaving Meetings

Weaving Meetings, kamusal alanları işbirlikçi bir şekilde işgal eden bir girişimdir. Davranış şekilleri ve tektonik stratejileri önceden belirlenmiştir. Eylemlere odaklanarak mekânı dönüştüren katılımcılar bu sayede belli davranış biçimlerini harekete geçiren göstergeler üretir.

Tablo 3.5: Weaving Meetings: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri

Davranış Modelleri						Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri					
+	+		+	+				+	+	+	
Maruz Kalma Hali	Bağımsız Durumlar Hali	Erime Hali	Aracılık Hali	Geçicilik Hali		Esnek Ölçeksiz	Direnç ile İnşa Halleri	İşbirlikçi İşgal	Performatif Müdahaleler	Açık Kaynak Tektonikler	
İsim	Weaving Meetings										
Künye:	Proje, Bolivya’da Santa Cruz de la Sierra şehir merkezini canlandırmak için ortak fikirlerin geliştirilmesini teşvik etmeyi amaçlayan, açık ve erişilebilir laboratuvar girişimi tarafından yapılmıştır. Farklı noktalarda gölgelik mekânlar oluşturmayı hedeflemektedir (Şekil 3.19), (Şekil 3.20), [Web 10, 2020].										

Şekil 3.19: Weaving Meetings’in işbirlikçi üretim ve yapım aşaması.

Kendilerine ait veya kolay erişilebilir nesnelerle yapılan tasarım imge ve fiziksel mekân arasındaki duyumsal bağlantıları ortaya çıkartır. Çevresiyle kurduğu ilişkide bir çeşit düzenleyici durum üstlenebilir, duyumsal reaksiyonu tetikleyebilir, organize edebilir ve beklenmedik iş birliklere kendini açabilir.

Şekil 3.20: Kamusal alana yerleştirilmiş Weaving Meetings'in yapım ve kullanım aşaması.

LAB11+, kentsel alanla etkileşime girme şeklimize aktif katılımı ve düşünmeyi teşvik eder ve bizi özgür ve açık kültür ilkesi altında kolektif ve yaratıcı bir şekilde daha iyi bir şehir inşa etmeye davet eder.

3.3.6. Stairway Cinema

Stairway Cinema bir binanın caddeye bakan merdiveninde geçici bir yerleştirmedir. Proje mimarları Stairway Cinema'yı "düşünülmenden bekleme" yeri olarak açıklamaktadır (Şekil 3.21), [Web 13, 2012]. Düşünülmenden bekleme alanı belirlenen filmler aracılığıyla birçok birbirini tanımayan insanı bir araya getirir.

Şekil 3.21: Stairway Cinemada online platform üzerinden seçilen filmin gösterim anı.

Tablo 3.6: Stairway Cinema: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri

Davranış Modelleri					Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri				
	+		+	+				+	
Maruz Kalma Hali	Bağımsız Durumlar Hali	Erime Hali	Aracılık Hali	Geçicilik Hali		Esnek Ölçeksiz	Direnç ile İnşa Halleri	İşbirlikçi İşgal	Performatif Müdahaleler
									Açık Kaynak Tektonikler
İsim	Stairway Cinema								
Künye:	OH.NO.SUMO deneysel tasarım kolektifi tarafından Yeni Zellanda'da tasarlanan proje, kamusal alanda etkileşimi arttırmayı amaçlar. Caddeye açılan bir merdiveni sosyal medya üzerinden oylanarak seçilen filmlerin gösterildiği bir kamusal sinema salonuna dönüştürür. Strüktür 24x24mm ahşap çubuklardan yapılmış ince bir ahşap kafes çerçeve ve bu çerçeveyi kaplayan su geçirmez benekli bir dış yüzeyden oluşmaktadır (Şekil 3.22), [Web 4, 2012], [Web 11, 2012].								

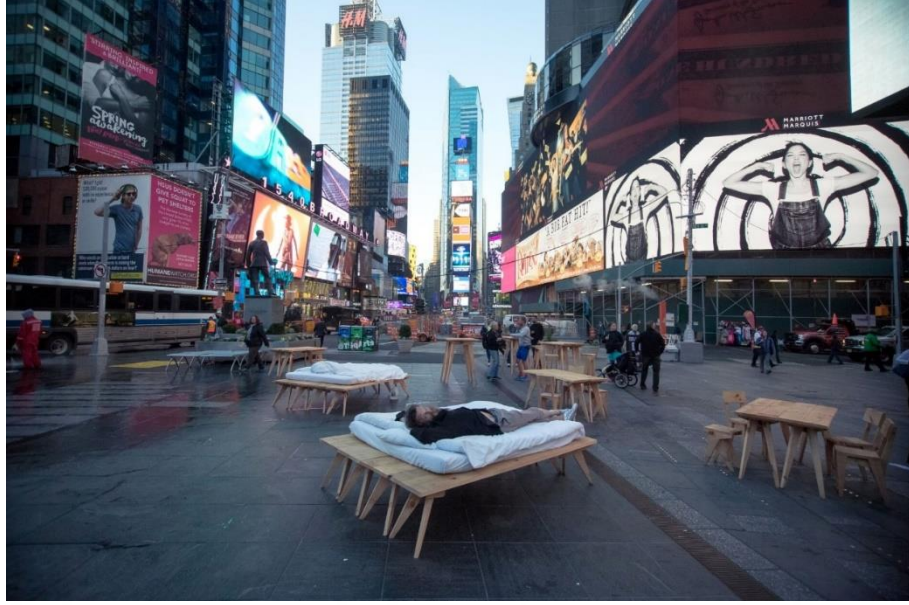
Şekil 3.22: Merdiveni örtecek strüktürel sistemin ve kaplama malzemesinin birleşme ve yapım aşaması.

Mevcut bir yapıya eklenerek kamusal bir alanı dönüştüren strüktür, kolektif yeni bir pratik üretim yeridir. Ortamın bir aktarımı vardır. Eylem ve eylem örüntülerini tetikler. Yeni ve geçici kamusal alanda bir eklem ve konvansiyonel olana karşı yeni bir pratiktir. İnsan ve mekân arasındaki beklenmedik hareketleri örgütler ve tetikler.

Sokaktaki öngörülemez sinema alanı artık beklenmedik göstergelerin ortaya çıkmasına ön ayak olur ve sokaktaki sıradanlığı yıkarak normalde seyredilecek imgelerin dönüşerek eylemlerin karşılıklı ilişkilerini tetikler. Mekân artık eylemlerle ve olaylarla ilgilidir. Açık kaynak tektonikleri kapsamında yalnızca bilgiyi paylaşmaz. Bilginin seçim şekli, paylaşım şekli ve zamanı önemlidir. Bilgi işbirlikçi bir halde üretilir ve süreci etkiler.

3.3.7. Hotel Empire

Hotel Empires kamusal alanları tam bir konut alanı olarak kullanan bir girişimdir. Gündelik hayatın tamamına yakını özel alanları kullanmadan idame ettiren sanatçılar farklı şehirlerde ve değişken sürelerde bu eylemleri düzenliyorlar.

Şekil 3.23: Times Meydanında duraklayan Hotel Empire.

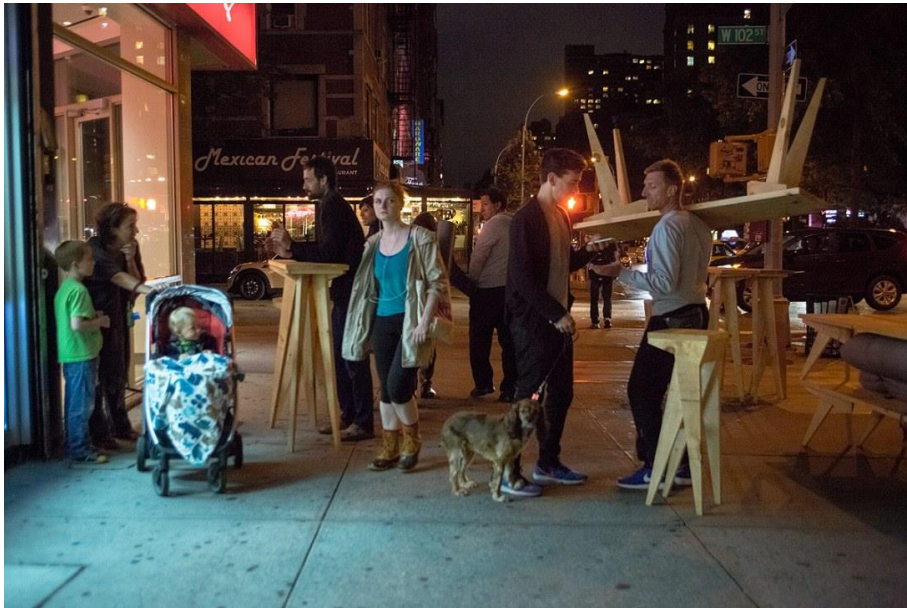
Tablo 3.7: Hotel Empire: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri

Davranış Modelleri					Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri					
+	+		+	+			+	+	+	
Maruz Kalma Hali	Bağımsız Durumlar Hali	Erime Hali	Aracılık Hali	Geçicilik Hali		Esnek Ölçeksiz	Direnç ile İnşa Halleri	İşbirlikçi İşgal	Performatif Müdahaleler	Açık Kaynak Tektonikler
İsim	Hotel Empire									
Künye:	Hotel Empire, Fransız sanatçılar Laurent Boijeot ve Sebastien Renaud'un 'eylemler' ismini verdikleri bir projenin bir parçasıdır. Projenin bu kısmı kendi tasarladıkları mobilyalarla Manhattan bölgesinde bir aylık bir süre boyunca sokaklarda yaşamaktır. Cenevre, Venedik, Dresden, Brüksel ve Basel ve Tokyo gibi şehirlerde eylemlerine devam etmişlerdir (Şekil 3.23), [Web 14, 2015].									

Şekil 3.24: Uyurken, yemek yerken, sohbet ederken, açık kaynak olarak tasarlanan mobilyalar.

Hotel Empire, kamusal ve özel alanı sarsan paylaşılan ve paylaşılabılır eylemler ile kolektif durumlar üretir ve sokağı sadece geçmek için kullanmaktan çok daha fazlası için kullanır. Tam anlamıyla mekâna zamana bağlı olmadan sokağı mesken edinmiş ve işgal etmiş haldedir. Renault yaptıkları eylemleri birlikte yaşama şansı olarak da ifade eder. (Şekil 3.24), (Şekil 3.25), [Web 14, 2015].

Şekil 3.25: Taşınırken, beklerken, sohbet ederken.

Tasarımcılar New York sokaklarında her gün beş blok mesafe ilerlerken aynı zamanda yolda iki milyon yirmi altı parçalık doğaçlama düzenlemeler yaptılar. Başka bir eylemde de Fransa'daki Pompidou-Metz Merkezinin girişini, alanı canlandırmak ve hareketlendirmek için kendi koleksiyonlarından sandalyeler ve tabureler kullanarak dönüştürdüler.

Şekil 3.26: Dururken, depolarken.

Şekil 3.27: 2014 yılında, yorganlarla kaplı yataklar da dâhil olmak üzere 50'den fazla parça, Fransa'nın Nancy kentindeki Place Stanislas'a geçici olarak yerleştirildi.

Tasarladıkları ahşap masalar, sandalyeler ve yataklarla New York'un halka açık caddelerinde yaşayan sanatçı ikili tasarladıkları mobilyaları aynı zamanda satıyorlar

ama mobilyaların planları ücretsiz olarak internet üzerinden erişime açık. İnsanları satın almak yerine oluşturdıkları açık kaynaktan yararlanmak ve kendilerinin yapması konusunda teşvik ediyorlar. Sokak tam olarak sanatçıların mesken tuttuğu bir mekân olmuş durumda. Günün her saatini ve ortalama bir insanın kapalı mekânlar içerisinde geçirdiği her bir dakikayı seyyar mobilyalarla sokakta geçiriyorlar (Şekil 3.26), (Şekil 3.27), (Şekil 3.28), [Web 14, 2015].

Şekil 3.28: Satranç oynarken.

3.3.8. Carton 5000

Kamusal alan nasıl sarsılır? Ortak hafıza nasıl değiştirilir veya değişmesi ne kadar sürer?

Ortaya bırakılmış sayılabilecek 5000 kutu yolda yürürken karşınıza çıksaydı ne yapardınız? Üstünden mi atlardınız, hiç önemsemeyerek yanında usulca geçer miydiniz? 15 sanatçı ve yüzlerce kent sakini bu kutulardan yığınlar, duvarlar ve farklı desenler ürettiler. Göçebe gibi gezen bu 5000 kutu sokakları işbirlikçi şekilde işgal etmiştir.

Şekil 3.29: Kutularla oluşmuş duvar ve yığınlar.

Tablo 3.8: Carton 5000: Davranış Modelleri ve Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri

Davranış Modelleri						Alternatif İnşa ve Tektonik Modelleri					
+			+	+				+	+	+	
Maruz Kalma Hali	Bağımsız Durumlar Hali	Erime Hali	Aracılık Hali	Geçicilik Hali		Esnek Ölçeksiz	Direnç ile İnşa Halleri	İşbirlikçi İşgal	Performatif Müdahaleler	Açık Kaynak Tektonikler	
İsim	Carton 5000										
Künye:	Carton 5000, Laurent Boijeot, Sébastien Renauld ve Nicolas Turon sanatçı kolektifinin ortak projesidir. Proje kente bırakılan 5000 karton kutunun ne olacağı ile ilgili kent sakinlerini eylemlere davet eder. Bu katılımcı süreç 72 saat boyunca Fransa’nın Tours sokaklarını işgal etmiştir. (Şekil 3.29), (Şekil 3.30), (Şekil 3.31), (Şekil 3.32), [Web 16, 2011].										

Şekil 3.30: Kutular siz ne isterseniz o.

Karton kutular paylaşılan ve paylaşılabilir eylemler aracılığıyla kolektif durumlar üretir. Bu paylaşılabilir üretim yapıları kendi devingenliklerini üreten rastgele süreçlerdir. İnsan ile yer arasındaki kopukluğu azaltır, insan mekâna yaklaşır ve kendini yeni olasılıklara açar.

Şekil 3.31: Kutular kamusal alanda fiziksel sınırlar üretebilir.

Şekil 3.32: Belirli bir düzen içerisinde düzensizce üst üste koyulmuş kutularla yapılan başka bir duvar.

4. FRAGMANLAR VE KAVRAMSAL MATRİS

4.1. Fragmanlar

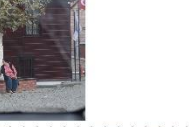
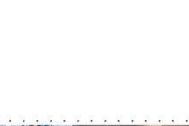
“Mekânsal kurguyu oluşturan fragmanlar, yapısal kodlarından ve dizilimlerinden özgürleştirilir; nizami bir sisteme ya da bir planlamaya tabi tutulmazlar. Fragmanlar tekerrür ederek çoğalırken, mekân adeta kendi kendine musallat olur: Mekân zihinde bölünmeye devam eder ve parçaları tekrar tekrar çeşitli biçimlerde birleşerek başka başka hacimler yaratır.” [Avanoğlu, 2021]

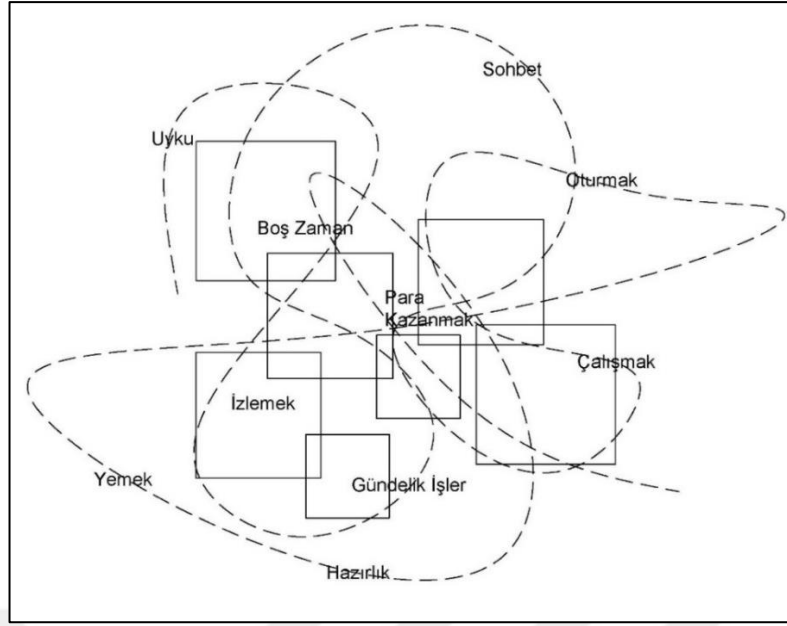
Değişen koşullar ve gelişen teknoloji ile beraber kentler ve gündelik hayat akışımız değişmektedir. İnsan, kent ve kentli arasındaki hızlı değişen koşullara uyum sağlamaya ve mekânı anlamlandırmaya çalışır. Mekân, geleceğin öngörülmez düzensizliği ve aynı zamanda düzensizlikten gelen düzenlerle karmaşasını arttırmaktadır. Mesken tutma ihtimalleri için kente sadece mimari ölçekte bakmak değil kent ve kentli arasındaki bağı kuracak olan mesken tutma fragmanlarına da bakmak önemlidir. Bu fragmanlar kentliyi anlayabilmek, yenin izini sürebilmek ve duyuşsal arayüzleri belirleyebilmek için gereken gündelik kent pratiklerinden oluşur.

Mesken tutma arayüzleri kentin dört bir yanına dağılmış, duvarsız, çatısız, kapısız bir evi, rastlantısal kullanım alanlarını yeniden ifade eder. Şehrin dört bir yanına dağılmış ve daldırılmış bu arayüzler onu tanıyanlar için o kadar da anonim olmayan, yakın ve tatmin edici ilişkilerin tek alanı olarak özel alanın kodlarını alt üst eder-edebilir.

Matrislerde kullanılacak mesken tutma fragmanları her ne kadar gündelik yaşantımızın bir parçası olarak biliniyor olsa da tezin bu kısmında bu fragmanlar kentten örnekler derlenerek oluşturulmuştur. Fragmanlar İstanbul ili Fatih ilçesinde kentin sokaklarından fotoğraflanarak toplanmış ve tablo haline getirilmiştir (Tablo 4.1.).

Tablo 4.1: İstanbul üzerinden derlenen mesken tutma fragmanları.

Uyku	
Boş Zaman	
Gündelik İşler	
Oturmak	
Yemek	
İzlemek	
Hazırlık	
Para Kazanmak	
Sohbet	
Çalışmak	
Depo	

Şekil 4.1: Kentin birçok kamusal alanına uzamış ve yayılmış mesken tutma fragmanları.

Tezin kavramsal tartışmaları ve teorik çerçevesi ışığında kentten derlenerek gündelik hayata dair fragmanlar belirlenmiştir. Bu fragmanlar mekânın yapısal kodlarıdır ve gündelik hayatımızın akışını sağlarlar.

Bunlar,

- Uyku
- Depolamak
- Boş Zaman
- Gündelik İşler
- Çalışma
- Yemek
- İzlemek
- Hazırlık
- Para Kazanma
- Sohbet
- Oturmak

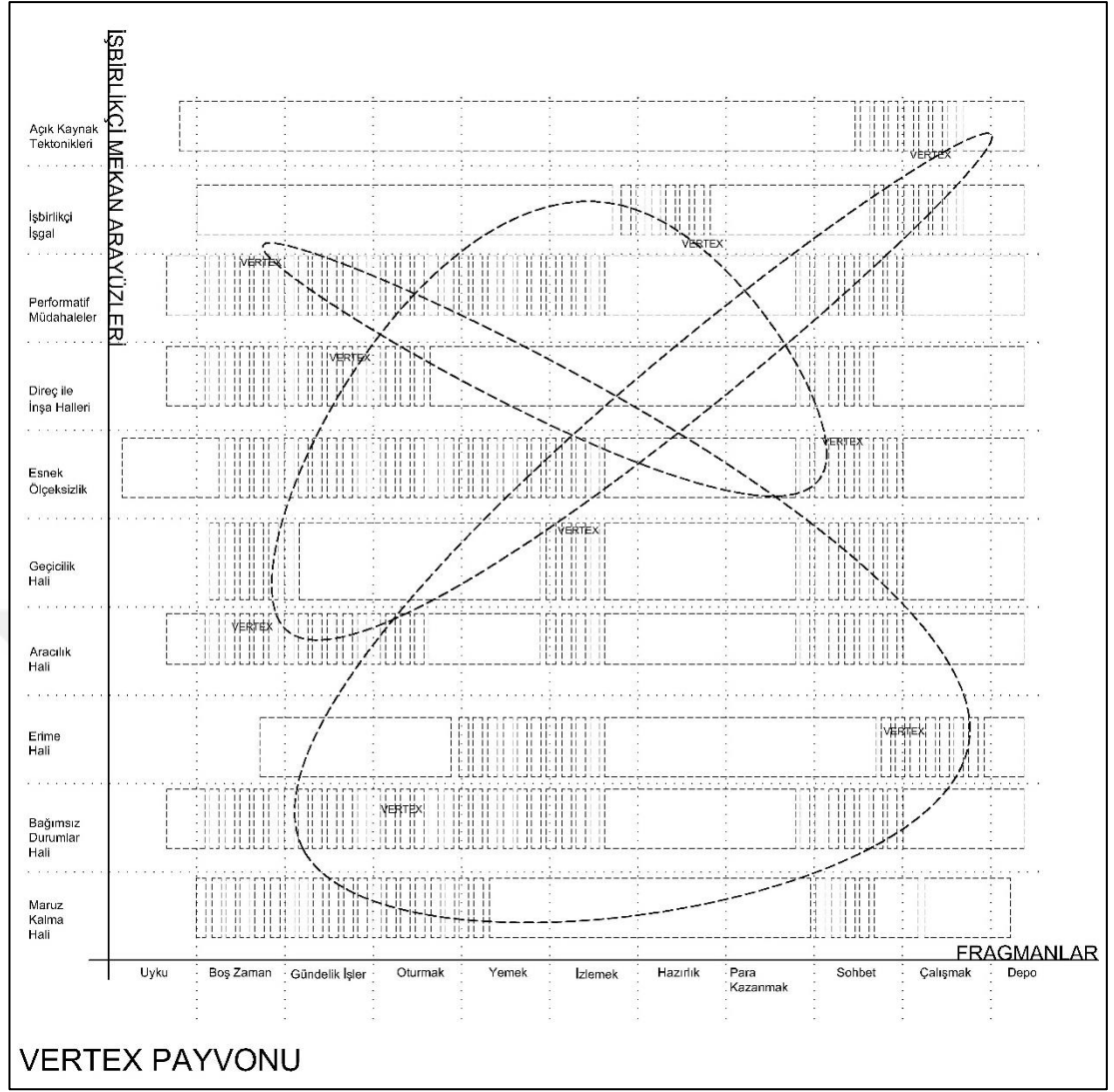
gibi fragmanlar kavramsal matrisler oluşturulurken tekrardan ele alınacaktır.

4.2. Kavramsal Matris

Bu kısımda her örnek için işbirlikçi mekân arayüzleri ve mesken tutma fragmanı arasındaki bağlantıyı ortaya çıkaracak matrisler üretilmiştir. İki ayrı durum göz önünde bulundurularak oluşturulmuş matrislerde işbirlikçi mekân arayüzleri ile mesken tutmanın gündelik fragmanları arasındaki bağlantıyı tekrardan diyagramlar yoluyla anlatmayı amaç edinir.

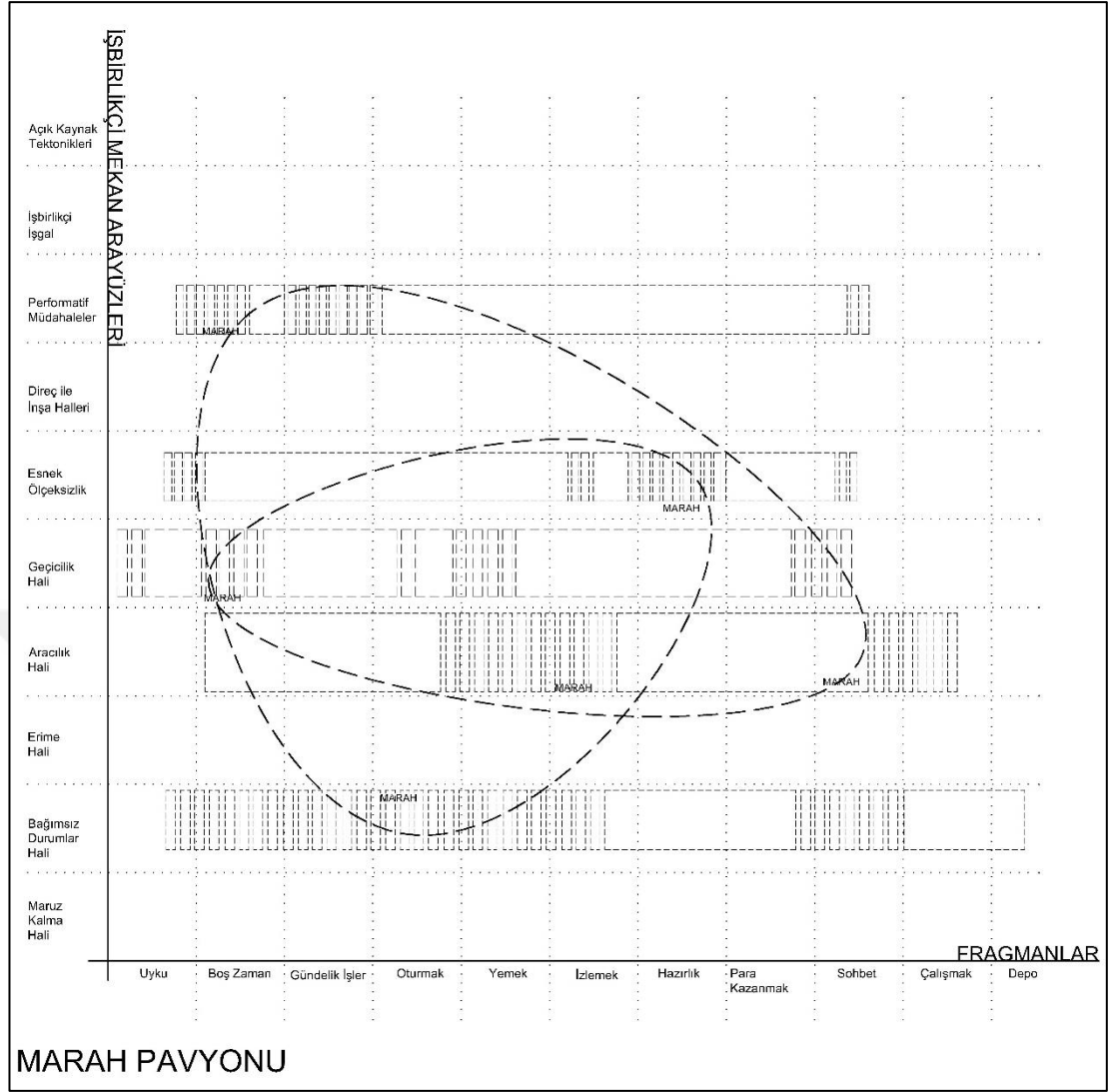
Oluşturulan diyagramlarda gündelik hayatın sürekliliğine vurgu yapan kesintisiz çizgiler kullanılır ve bu durum zamansal bir döngü tanımlar. Bu çizgiler her örnekte örneğin kendi içindeki parametrelerine göre yer değiştirir. Çizgi aralıkları ve değişiklikleri örnekleri sonuç matrisinde birbirinden ayırmak için kullanılmıştır.

En işbirlikçi mesken tutma arayüzlerini bize verebilir veya bunlar hakkında çıkarım yapmayı hedefler. Kavramsal bir çerçeve içerisindeki olasılıkları değerlendirir.

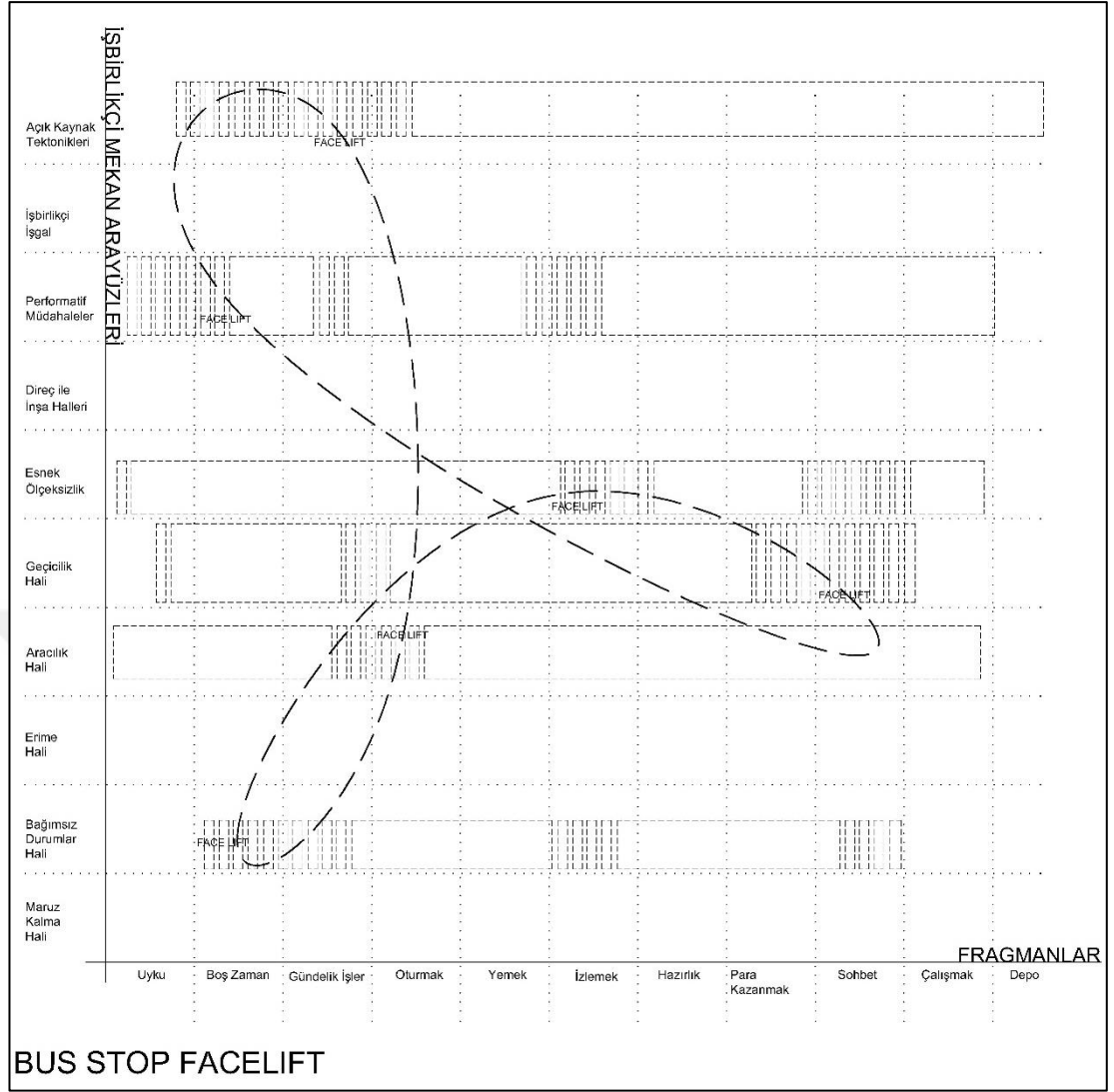
Şekil 4.2: Vertex Pavyonu için üretilen matris.

Vertex Payvonu, işbirlikçi ve mesken tutma arayüzlerinin genel olarak hepsine sahip bir örnek olarak belirlenmiştir. Mesken tutma fragmanlarının bir çoğunu karşılar. Fragmalarında çoğunda yoğunlaşma görülmektedir.

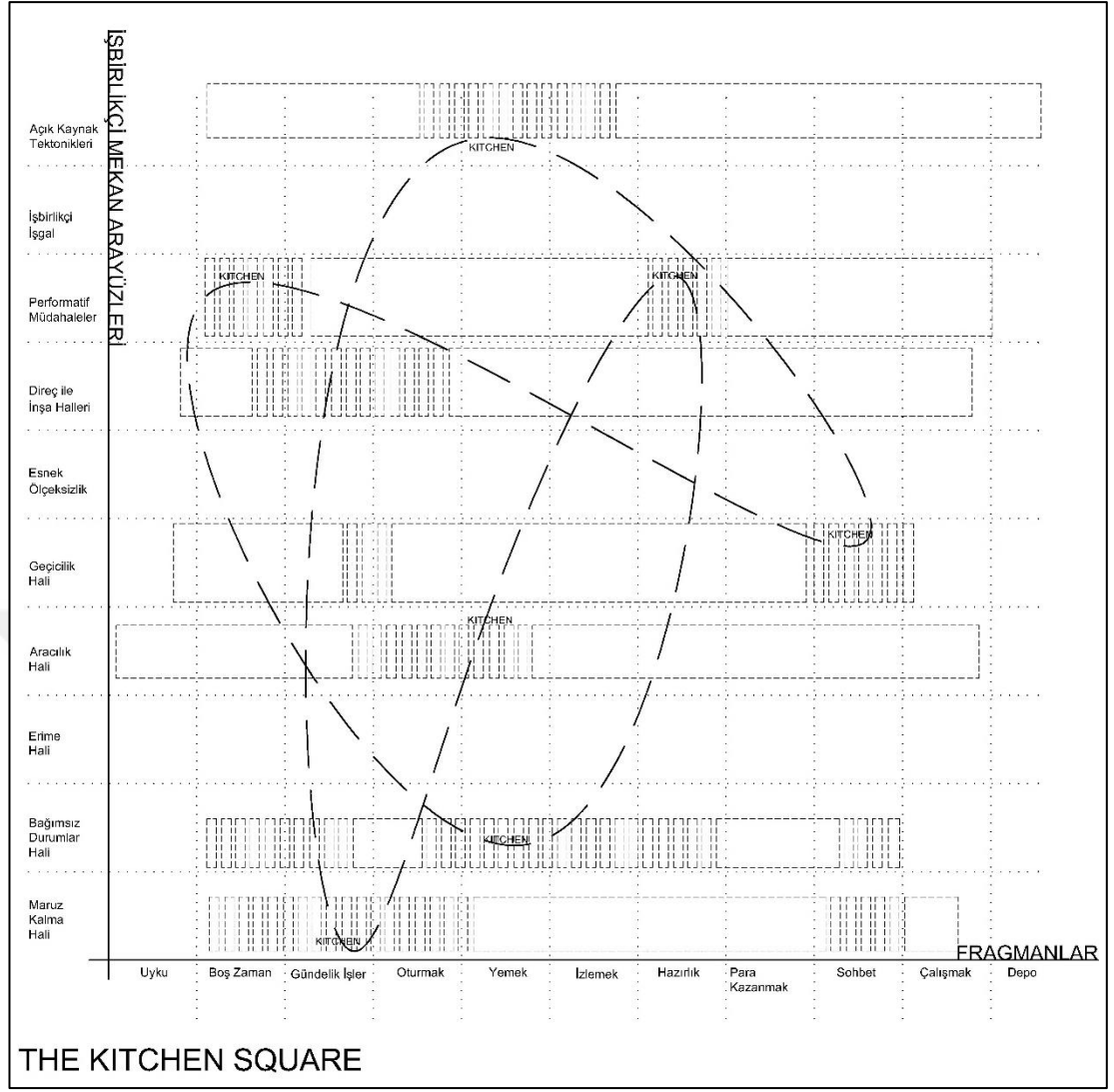
Şekil 4.3: Marah Pavyonu için üretilen matris.

Marah Pavyonu, bağımsız durumlar hali, aracılık hali, geçicilik hali, esnek ölçeksizlik ve performatif müdahaleler arayüzlerine sahiptir. Mesken tutma fragmanlarının birçoğunu karşılar.

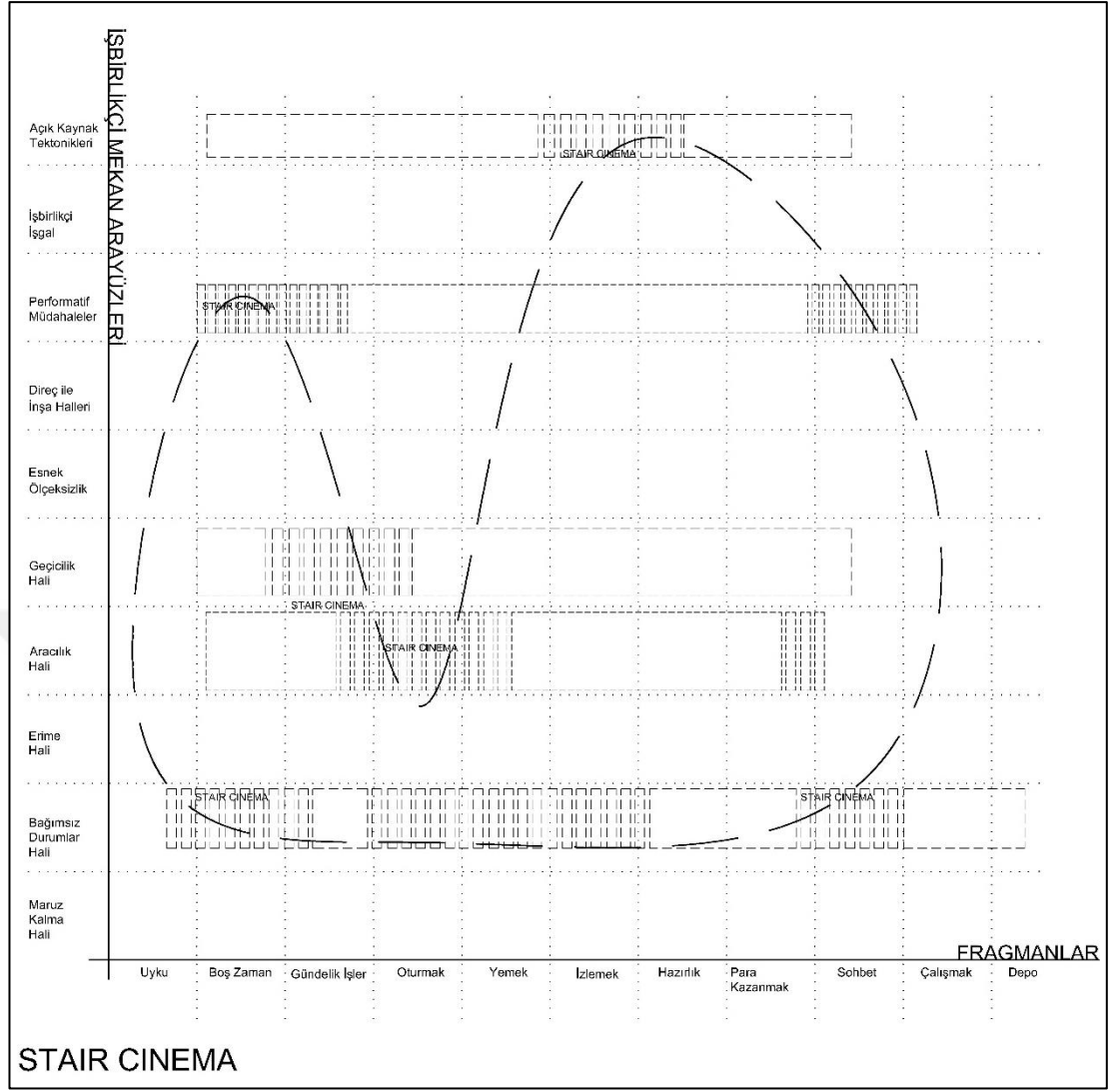
Şekil 4.4: Bus Stop Facelift için üretilen matris.

Bus Stop Facelift, işbirlikçi mekân modellerinden bağımsız durumlar hali, aracılık hali, geçicilik hali, esnek ölçeksizlik hali performatif müdahaleler ve açık kaynak tektonikleri arayüzlerine sahiptir. Mesken tutma fragmanlarının bir çoğunu karşılar. Boş zaman ve sohbet fragmanlarında yoğunlaşma görülmektedir.

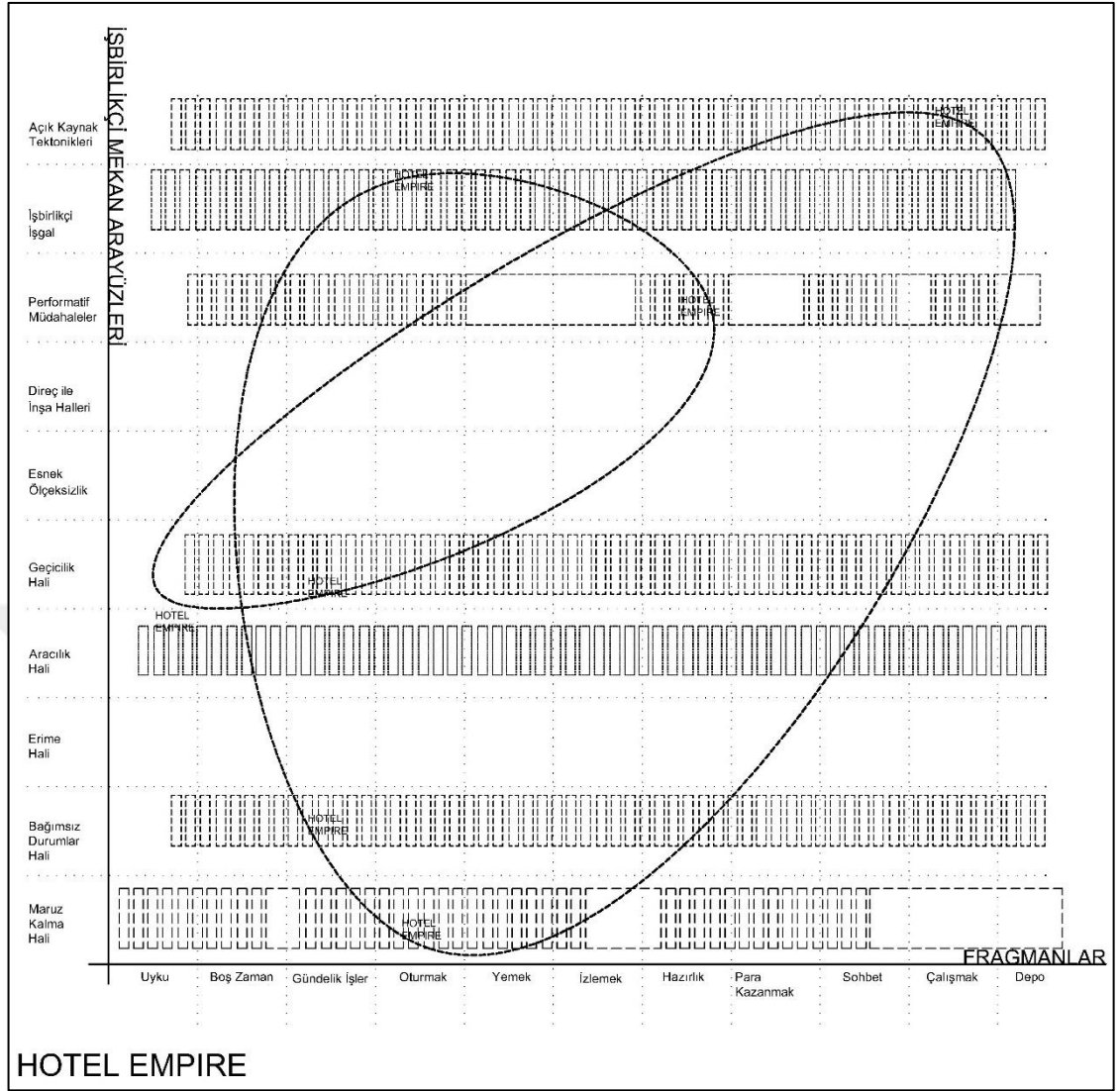
Şekil 4.5: The Kitchen Square için üretilen matris.

The Kitchen Square, maruz kalma hali, bağımsız durumlar hali, aracılık hali, geçicilik hali, performatif müdahaleler ve açık kaynak tektonikleri arayüzlerine sahiptir. Mesken tutma fragmanlarının birçoğunu karşılayabilir.

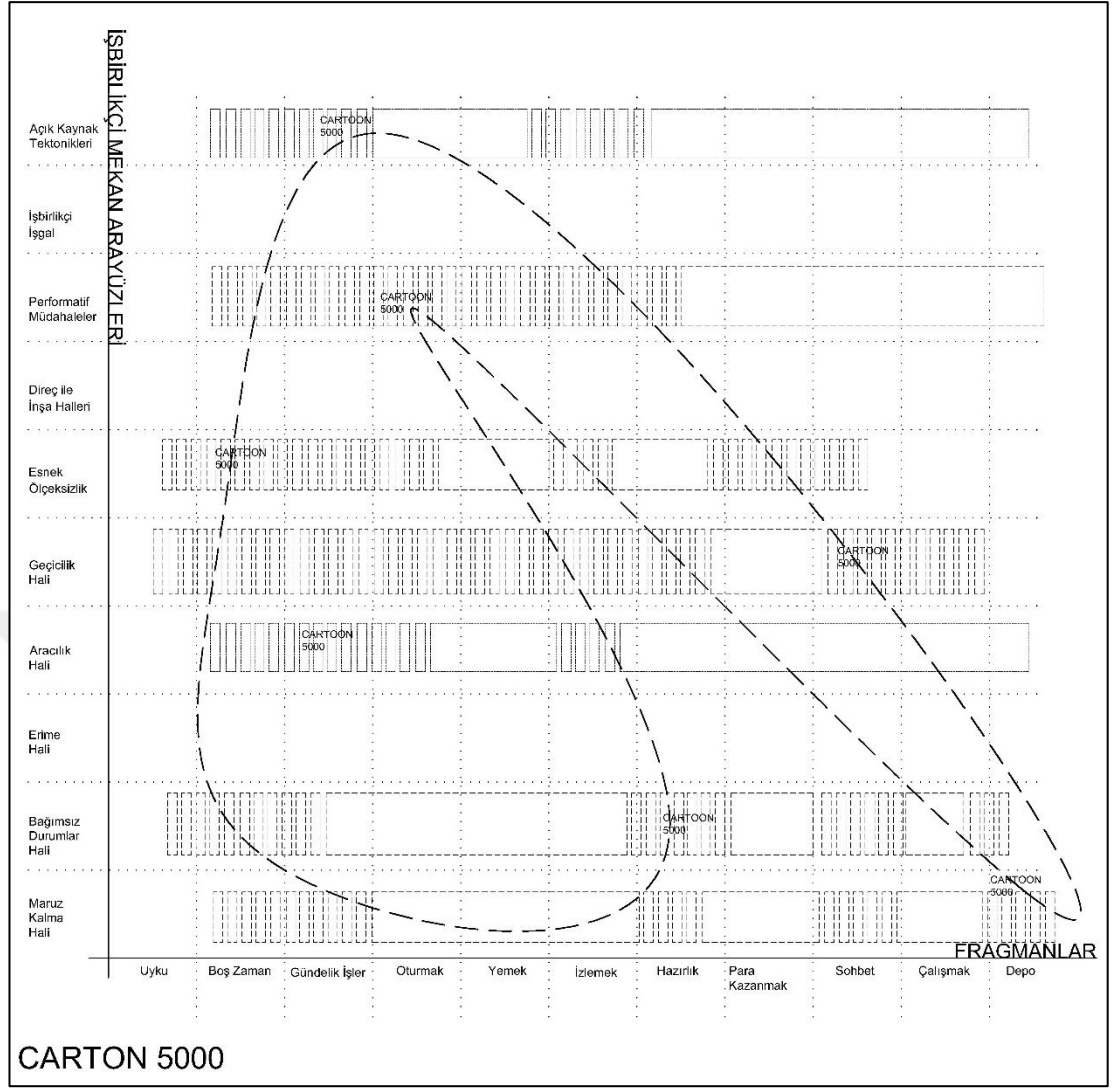
Şekil 4.7: Stair Cinema için üretilen matris.

Stair Cinema, bağımsız durumlar hali, aracılık hali, geçicilik hali, performatif müdahaleler ve açık kaynak tektonikleri arayüzlerine sahiptir. Mesken tutma fragmanlarını karşılar.

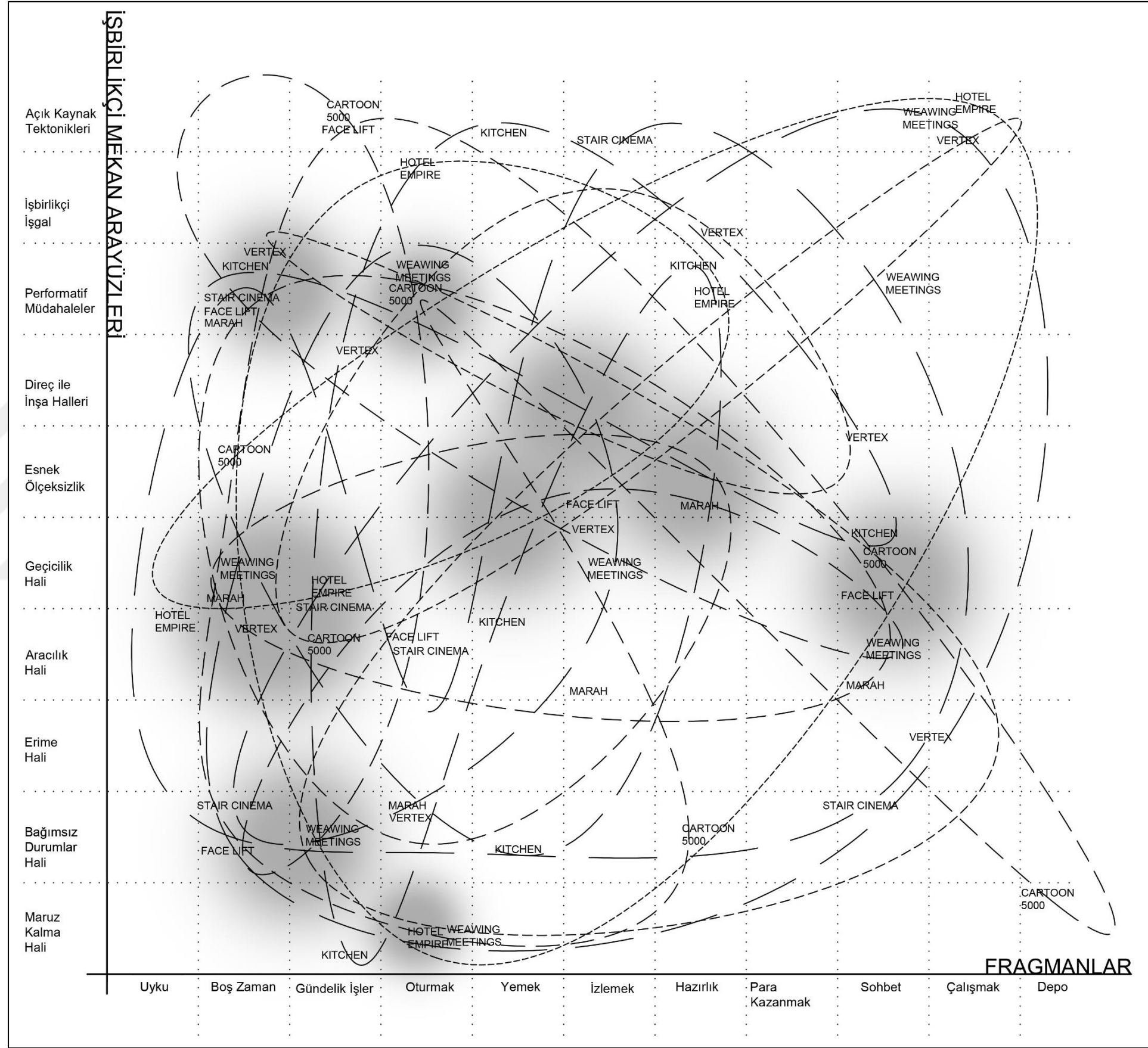
Şekil 4.8: Hotel Empire için üretilen matris.

Hotel Empire, maruz kalma hali, aracılık hali, geçicilik hali, performatif müdahaleler, işbirlikçi işgal ve açık kaynak tektonikleri arayüzlerine sahiptir. Mesken tutma fragmanlarının çoğunu karşılar.

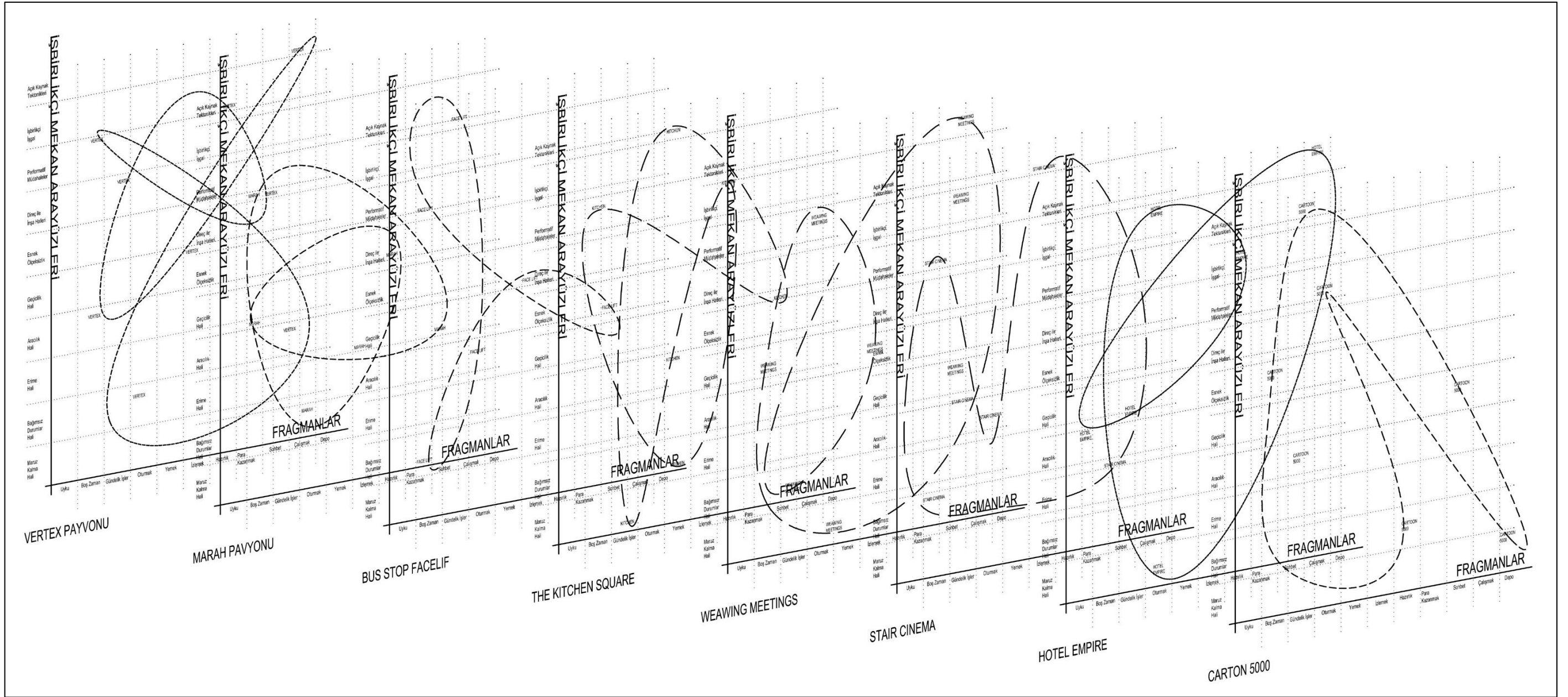

Şekil 4.9: Carton 5000 için üretilen matris.

Carton 5000, maruz kalma, bağımsız durumlar, aracılık hali, geçicilik hali, esnek ölçeksizlik, performatif müdahaleler ve açık kaynak tektonikleri arayüzlerine sahiptir. Mesken tutma fragmanlarının çoğunu karşılayabilir.

Şekil 4.10: Sonuç Matrisi

Şekil 4.11: Sonuç Matrisi Üretim Aşamaları.

4.3. Tartışma

Giriş bölümünden itibaren tartışılan; İnsanın kendi varoluşunu anlamlandırma, tanımlama ve gerçekleştirme biçimlerinin biricikliği, paylaşılabilir olabilir mi? İnsanın başka birini bu sürece entegre etmesiyle gerçekleşebilir mi? Mesken tutma özel alandan kamusal alana uzayabilir mi? Mesken tutma*'nın kendine has ve öznel hali beklenmedik işbirliklerine açık bir duruma gelebilir mi? Kolektif ilişkiler mesken tutma halini nasıl etkiler? gibi soruların cevabı örnekler üzerinden kavramsal matrisler aracılığıyla tartışılmıştır.

İşbirlikçi mekân ve mesken tutma arayüzleri 3.3. kısımda farklı ölçeklerde seçilen örnekler üzerinden tablolar yardımıyla belirlenmiştir. Her örnekte değişkenlik gösteren parametreler 4.1. kısımdan gelen fragmanlarla birleştiğinde teoride üretilen bilginin pratikte kendini çeşitli şekillerde gösterdiği görülmüştür. Özel alanlardan kamusal mekâna uzanan fragmanlar işbirliğine kendini açmıştır. İnsanın kendine has ve biricik olan duyu ve duyumsama süreçlerinin kamusal alanda işbirlikçi mekânlarla beraber bir karşılığı olduğunu ve izlerinin sürülebildiğini söyleyebiliriz.

Matrisleri oluşturan başı ve sonu olamayan çizgiler gündelik hayatın zamansal ve döngüsel durumuna vurgu yapar. Her örnekte döngüselligi vurgulayan aynı kalınlıktaki kesik çizgi farklı aralıklarda kullanılmıştır. Bu durum sonuç matrisinde örneklerin birbirlerinden ayrılmalari için önemlidir.

Tekil olarak matrislere baktığımızda yapıli çevrenin farklı ölçekten örnekleri birbirleri ile karşılaştırıldığında ölçekten bağımsız yoğunlaşmalar ve kesişmeler göstermiştir. Benzer özellik gösterebileceği düşünülen örnekler ise kendi içlerinde farklılaşmıştır. Özel mekânın uzantılarının her örnekte uzantısının görüldüğü örnekten örneğe ve fragmanlara göre değiştiği gözlemlenmiştir. Bazı örnekler daha yoğun kesişimler içerirken bazı örneklerde daha aralıklı çakışmalar gözlemlenmektedir. Bu durum pozitif olarak yorumlanmaktadır ve matrisi zenginleştirmektedir. Gündelik hayatın ve insanın kendisinden gelen farklılık ve değişkenlikler sonuç matrisinde de kendini göstermiş ve son çıkan ürünün pratikten bağımsız olmadığını ve teoride kalmadığını anlatmaktadır.

Sonuç matrisi, tüm örnekler için oluşturulan matrislerin gündelik hayatın katmanlaşmaları gibi üst üste çakıştırılmasıyla üretilmiştir ve farklı örnekleri birbirleriyle karşılaştırma anlamında önemlidir. Çünkü parametreler ve kentten

derlenen fragmanlarından gelen bilgiler dâhilinde her bir örnek farklı bir davranış düzeni göstermektedir. Çakıştırmadaki amaç mesken edinme ihtimali en yüksek işbirlikçi mekân arayüzünü keşfetmektir.

Çakıştırmalarla elde edilen çizgilerin genel olarak tüm alana dağıldığı ama bazı kısımlarda yoğunlaşmalar olduğu görülmektedir. Bu durum üretilen davranış ve tektonik arayüzlerin tüm fragmanlarda ortaya çıktığı veya ortaya çıkmasını tetiklediği anlamına gelir. İşbirlikçi mekân arayüzlerinde bağımsız durumlar, aracılık hali, geçicilik, performatif müdahaleler daha ön plana çıkmaktadır. Fragmanlarda ise boş zaman, gündelik işler, oturmak, izlemek, sohbet kısımları daha yoğundur. Tezin ana amaçlarından biri olan kesin bir sonuca varmak yerine bir tartışma başlatmak durumu üzerinden bakıldığında elde edilen veriler üzerinden bu diyalektik ilişkiler ortaya çıkartılmıştır.

5. SONUÇ VE YORUMLAR

“Anımsanması mimarlık deneyimlerinden mekân, madde ve zaman tek bir boyutta, varlığı bilincimize nüfuz eden temel tözünde kaynaşır. Kendimizi bu mekânla, bu yerle, bu anla özleştiririz ve bu boyutlar bizzat varoluşumuzun bileşenlerine dönüşür.”
[Pallasmaa, 2020]

Kentte mesken tutulan yer neresidir? Nasıl ikamet ederiz ve nasıl yaşarız? Özel alan ve kamusal alan arasındaki çizgi nerde başlar nerde biter? Mesken tutmanın kendine has biricik hali özel alandan kamusal alana uzanır mı? Kamusal alan üretim süreçleri herkes için aynı mıdır yoksa deneyimler bunu farklı kılar mı ya da şekillendirir mi? Bir insan bedeninin bir şehri deneyimlemesi ne anlama gelir? Yapılı çevre, duygularımızı, hislerimizi nasıl etkiler? Kentlerle ilgili deneyimlerimizde duyumsal arayüzlerin rolü nedir? Farklı kamusal alanlar üretimi nasıl etkiler? “Mesken Tutma İhtimali Olarak İşbirlikçi Mekân Arayüzleri” çalışması bu soruların peşinden ilerledi. Üretimler üzerinden yapılan analizler sonucunda bu sorulara paralel katmanlar keşfedildi.

Tezin isminde geçen ve Heidegger’den referans alınan mesken tutma kavramı tez boyunca değiştirilip dönüştürülerek, kendine ait sert ve kararlı yapısının dışına çıkarılarak akışkan ve devingen bir hale dönüşür mü sorusunun cevabını aradı. Bunu yaparken tam bir diyalektik ilişki kurmak adına ilk halindeki sert ve kararlı yapının tam tersi olan kolektif mekânın içinde izleri sürdü.

İşbirlikçi mekânın davranış, üretim ve tektonik modelleri daha sonra ise gündelik hayatta karşımıza çıkan mesken tutma fragmanları üzerinden incelendiğinde ortak arayüzler görülebilir. Tezin ilk aşamasından beri tartışılan durumun sadece teoride değil pratikte de bir karşılığı olması gerektiği ve olabileceği fikri matrisler aracılığıyla açıklanabilir. Tez boyunca da asıl amaç mesken edinme ihtimali en yüksek işbirlikçi mekân arayüzünü keşfetmektir ve ihtimallerin pratikte karşılıkları vardır.

İşbirlikçi koşullar, süreç, davranışlar, tektonikler ve üretim çıktıları işbirlikçi mekân kavramının kavramsal çerçevesini oluştururlar. Mesken tutma eylemi fragmanlar ile kodlarına ayrılır. Fragmanlar sayesinde ve en kolektif içerisinde öznel ölçeğiyle en biricik olanı arama keşfi matrisler üzerinden ve aracılığıyla yapılabilir.

En başa dönersek, kenti deneyimlemek bir sürecin ürünüdür. Farklı stratejiler, kodlar, varsayımlar, ihtimaller ve duygulardan oluşan süreçlerin ürünüdür. Bu süreçler her beden için biricik ve öznedir. Kolektif bir şekilde yaşadığımız kentler bu süreçleri birbirimize açmamızda bize ön ayak olurlar. Beden sadece şeylerle çevrili dünyada var olmaz aynı zamanda şeylerin fenomenleri ile de çevrelenmiştir. İnsan işbirlikçi bir çerçeve içerisinde yaşar. Mekân tek bir bedenle iletişime geçmez, tüm bedenler onu, o da tüm bedenleri etkiler. Her beden için öznel olan kendini kamusalda göstermeye başlar ve bunu uzantıları arayüzler aracılığıyla okuyabiliriz.

İşbirlikçi mekânların davranışsal modelleri ve üretim ve tektonik modelleri bu durumu daha açık hale getirmeye yaramıştır. Mekânı kodlarına ayırmayı ve aramayı kolaylaştırmış, fragmanlarla beraber ipuçları kendilerini duyumsal arayüzlerde göstermiştir. Heidegger'in mesken tutması tez boyunca kendini dönüştürmüş ve işbirliği kavramı ile değiştirmiş ve geliştirilmiştir ve bu sayede meskenin öznel ve biricik tavrının karşısında koyulan paylaşılabılır olmanın kendini özel olana açtığı görülmüştür. Mesken tutma paylaşılabılır nesnellikler içerisine yansımalarını ve uzantılarını yerleştirmiştir.

Oluşturulan işbirlikçi mekânın davranışsal ve tektonik arayüzleri ve fragmanların kendini pratikte de göstermesi ve bu modellerin kendi içerisindeki dinamik hali yeni tasarımlar ve prototipler için altlık oluşturabilir. Yeninin ipuçlarını ararken kentte okunan işbirlikçi mesken tutma pratikleri yeniyi oluştururken kentsel bir laboratuvara kaynak olabilir.

KAYNAKLAR

- Avanoğlu B., (2021), “Şiir/Mimarlık Binanın İhlali”, 1. Baskı, İletişim Yayınları.
- Abraham R., (2011), “Unbuilt”, 2nd Edition, Springer.
- Adrover E., (2015), “Deployable Structures”, 1st Edition, Laurence King Publishing.
- Ariès P., (1989), “Introduction”, In: Chartier R., Editor, “A History of Private Life Volume III: Passions of the Renaissance, Harvard University Press.
- Avellaneda O., Mendoza M., Peña D., (2021), “Vertex Pavilion: Deployable Arches Structure with Triangular Section”, IASS Annual Symposia, 14-18, Guildford, England, 23-27 August.
- Bachelard G., (1999), “The Poetics of Space”, 8th Edition, Beacon Press.
- Bachelard G., (2018), “Mekânın Poetikası”, Çev. Tümertekin A., 5. Baskı, İthaki Yayınları.
- Barthes R., (1993), “Göstergebilimsel Serüven”, Çev. Rıfat M., ve Rıfat S., 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları.
- Baker U., (2015), “Sanat ve Arzu”, 1. Baskı, İletişim Yayınları.
- Baxandall M., (1991), “Formes de l'intention: Sur l'Explication historique des tableaux”, 1ère Edition, Jacqueline Chambon.
- Bolak Hisarlıgil B., (2008), “Martin Heidegger’de “Mekân” Düşüncesi: Hermeneutik-Fenomenolojik Bir Yaklaşım”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (25), 1-13.
- Bollnow O. F., (1961), “Lived-Space”, Philosophy Today, 5 (1), 31.
- Cimşit Koş F., (2020), “Mimarlıkta Çağdaş Poetikalar”, Yüksek Lisans Ders Notları, Gebze Teknik Üniversitesi.
- Cruz M., (2013), “The Inhabitable Flesh of Architecture”, 1st Edition, Routledge.
- Çağdaş G., Bacinoglu Z., Çavuşoğlu Ö., (2015), “Mimarlıkta Hesaplamalı Yaklaşımlar”, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dergisi, 35, 33-42.
- Colletti M. and Cruz M., (2002), “Inhabitation of Bodies and Toys”, Transcribed from the publication ‘Actions re Form’, Bartlett School of Architecture, (not published).
- Deleuze G. ve Guattari F., (1990), “Kapitalizm ve Şizofreni 1: Göçebibilimi İncelemesi: Savaş Makinası”, Çev: A. Akay, 1. Baskı, Bağlam Yayınları.

Deleuze G. ve Guattari F., (2005), “A Thousand Plateaus, Capitalism and Schizophrenia”, Trans: Massumi B., 11th Edition, University of Minnesota Press.

Dönmez B., (2022), “A Body-Oriented Narrative: Antakya as a Phenomenological Inquiry”, Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Dwyre C., Perry C., (2015), “Performance and Architecture: Expanded Fields, Architecture/Landscape/Performance”, PAJ: A Journal of Performance and Art, 109, 1-7.

Eco U., (2019), “Mimarlık Göstergebilimi”, Çev: Erkman Akerson F., 1. Baskı, Daimon Yayınları.

Elkins J., (1999), “Pictures of the Body: Pain and Metamorphosis”, 1st Edition, Stanford University Press.

Foucault M., (2000), “Özne ve İktidar / Seçme Yazılar 2”, Çev: Ergüden I., 7. Baskı, Ayrıntı Yayınları.

Foucault M., (2019), “Bilginin Arkeolojisi”, Çev: Urhan V., 4. Baskı, Ayrıntı Yayınları.

Gausa M., Müller W., Morales J., Soriano F., Porras F., (2003), “The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture: City, Technology and Society in the Information Age”, English edition, Actar.

Grange J., (1985), “Place, Body and Situation”, In: Seamon D., Mugerauer R., Editors, “Dwelling, Place and Environment”, Martinus Nijhoff Publishers.

Gropius W., (1993), “Eight Steps Toward a Solid Architecture”, In: Ockman J., Eigen E., Editors, “Architecture Culture, 1943-1968: A Documentary Anthology”, Rizzoli International Publications.

Harvey D., (2019), “Postmodernliğin Durumu”, Çev: Savran S., 8. Baskı, Metis Yayınları.

Heidegger M., (1971), “Building, Dwelling, Thinking”, In: Trans: Hofstadter A., “Poetry, Language and Thought”, Harper Colophon Books.

Heidegger M., (1996), “Being and Time”, Trans: Stambaugh J., 15th Edition, Blackwell Publishers.

Heidegger M., (1997), “Sanatın Doğuşu ve Düşüncenin Yolu”, İçinde: Nalbantoğlu H. Ü., Düzenleyen, Çev: Nalbantoğlu H. Ü., Baydar L., Patikalar, İmge Kitabevi Yayıncılık.

Hensel M., (2013), “Performance-Oriented Architecture: Rethinking Architectural Design and The Built Environment”, 1th Edition, John Wiley & Sons.

Jouve P. J., (1956), “Lyrique”, 1ère Edition, Mercure de France.

Karjalainen P. T., (1998), “Place and Intimate Sensing”. Norwegian Journal of Geography, 27, 3-16.

Kaymaz Koca S., Hale J., (2018), “Geçicilik ve İnşaa: Geçiciliğin Mekânsallığı, Tekrarın Yeri, Mekânın Teni”, Yapı, 435, 40-45.

Kızmaz C., Cimşit Koş F., (2015), “Esneklik Kavramında Kullanıcı Katılımının Önemi ve Güncel Yaklaşımlar”, Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 8 (2), 111-142.

Lefebvre H., (2019), “Mekânın Üretimi”, Çev: Ergüden I., 5. Baskı, Sel Yayıncılık.

Lefebvre H., (2004), “Rhythmanalysis–Space, Time and Everyday Life”, Trans: Moore G. and Elden S., 1st Edition, Continuum.

Le Corbusier, (2020), “Bir Mimarlığa Doğru”, Çev: Merzi S., 11. Baskı, Yapı Kredi Yayınları.

Le Corbusier, (2014), “Modulor”, Çev: Kılıç A. U., 1.Baskı, YEM Yayınları.

Lynch K., (2015), “Kent İmgesi”, Çev: Başaran İ., 7. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları.

Ojalvo R., (2018), “Modernitenin İki Yüzü Arasında Mimarlık: “Mesken Tutmak”tan Göçebeliğe”, İçinde: Altınyıldız Altun N., Ojalvo R., Derleyenler, “Arzu Mimarlığı”, İletişim Yayınları.

Pallasmaa J., (2020), “Tenin Gözleri”, Çev: Kılıç A. U., 7. Baskı, Yem Yayınları.

Merleau-Ponty, M., (2005), “Phenomenology of Perception”, Taylor and Francis e-Library.

Merleau-Ponty M., (2020), “Algının Fenomenolojisi”, 2. Baskı, İthaki Yayınları.

Picon A., (2019), “Mimarlığın Maddiliği”, Çev: Tümertekin A., 1. Baskı, Janus Yayıncılık.

Rendell J., (2006), “Art and Architecture”, 1st Edition, Tauris, London.

Rossi A., (1984), “The Architecture of the City”, Trans: Ghirardo D., Ockman J., 1st Edition, The MIT Press.

Ruby I., Ruby A., Sachs A., Ursprung P., (2003), “Minimal architecture”, 1st Edition, Prestel.

Seamon D., (2003), “Fenomenoloji, Yer, Çevre ve Mimarlık: Literatürün Değerlendirilmesi”, Çev. S Serim, TOL Mimarlık Kültürü Dergisi, sayı 3, 36-53.

Schlemmer O., (1961), "Man and the Art Figure," In: Gropius W., Wensinger A. S., Editors, "The Theater of the Bauhaus", Wesleyan University Press.

Schumacher M., Vogt M., Krumme L., (2019), "New Move: Architecture in Motion - New Dynamic Components and Elements", 1st Edition, Birkhauser Architecture.

Silva D. W., (2007), "Otto Friedrich Bollnow's concept of human space. A Critical Discussion on the Fundamentals of the Concepts of Space", Built-Environment Sri Lanka, 7 (2), 40-42.

Stavrides S., (2018), "Müşterek Mekân, Müşterekler Olarak Şehir", Çev: Saraçoğlu, C., 1. Baskı, Sel Yayıncılık.

Stoner J., (2012), "Toward A Minor Architecture", 1st Edition, MIT Press.

Tschumi B., (1981), "The Manhattan Transcript", Academy Editions, St. Martins Press.

Tschumi B., (2021), "Mimarlık ve Kopma", Çev: Tümertekin A., 2. Baskı, Janus Yayıncılık.

Tuan Y., (2001), "Space and Place: The Perspective of Experience", 8th Edition, University of Minnesota Press.

Turan E. R., (1994), "Heidegger ve Ev", Mimarlık Dergisi, 260, 21-22.

Vitruvius, P., (1993), "Mimarlık Üzerine On Kitap", Çev: Moran M. H., 1. Baskı, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.

Web 1, (1981), <http://www.tschumi.com/projects/18/>, (Erişim Tarihi: 08/11/2022)

Web 2, (2017), <https://www.omayamalaeb.com/dilab-marah>, (Erişim Tarihi: 17/11/2022).

Web 3, (2017), <https://www.archdaily.com/889286/how-a-lightweight-deployable-structure-of-wood-and-metal-can-have-a-large-social-impact>, (Erişim Tarihi: 17/11/2022).

Web 4, (2012), <https://ohnosumo.com/tagged/Stairway%20Cinema>, (Erişim Tarihi: 05/12/2022)

Web 5, (2014), <https://www.azuremagazine.com/article/pearson-lloyd-sustainability-circular-design/>, Erişim Tarihi: 16/01/2023)

Web 6, (2017), <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=412&RecID=4310>, (Erişim Tarihi: 21/12/2022)

Web 7, (2018), <https://smia-experimental.com/2018/09/29/bus-stop-facelift-belgrade-%CE%B9-13-b%D0%B8na2018/>, (Erişim Tarihi: 21/12/2022)

Web 8, (2019), <https://www.studioelinstrandruin.se/>, (Erişim Tarihi: 23/12/2022)

Web 9, (2019), <https://marabouparken.se/den-maktiga-medborgaren-invigning-av-kokets-torg/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 23/12/2022)

Web 10, (2021), <https://labciudadano11.com/>, (Erişim Tarihi: 23/12/2022)

Web 11, (2012), <https://www.archdaily.com/246874/stairway-cinema-installation-oh-no-sumo>, (Erişim Tarihi: 23/12/2022)

Web 12, (2012),
https://ohnosumo.com/?utm_medium=website&utm_source=archdaily.com, (Erişim Tarihi: 23/12/2022)

Web 13, (2022), <https://listasafnreykjavikur.is/en/exhibitions/independent-people-collaborations-and-artist-initiatives>, (Erişim Tarihi: 23/12/2022)

Web 14, (2015), <https://coolhunting.com/culture/boijeot-renauld-broadway/>, (Erişim Tarihi: 23/12/2022)

Web 15, (2022),
<http://www.boijeotrenauld.com/actions/10-toutes-nos-realisations/132-newyorkcrossing.html>, (Erişim Tarihi: 23/12/2022)

Web 16, (2011), <https://publicdesignfestival.tumblr.com/post/11943468815/carton-5000-is-a-project-by-laurent-boijeot>, (Erişim Tarihi: 23/12/2022)

Web 17, (2022),
<https://www.bisav.org.tr/Bulten/38/702/turkiye-mimarligi-turkiye-de-konut-kulturu-nun-degisimi>, (Erişim Tarihi: 23/12/2022)

Web 18, (2022), <https://www.arkitera.com/haber/modern-mimarligin-basyapiti-modulor-nihayet-turkce/>, (Erişim Tarihi: 23/12/2022)

Web 19, (2022), <https://socks-studio.com/img/blog/oskar-schlemmer-slat-dance-06.jpg>, (Erişim Tarihi: 23/12/2022)

Web 20, (2022), <https://www.christianhubert.com/writing/smoothstriated>, (Erişim Tarihi: 23/12/2022)

Web 21, (2009), <https://www.archdaily.com/22513/push-botton-house-1-adam-kalkin>, (Erişim Tarihi: 23/12/2022)

Web 22, (2022), <http://www.yun-yu.com/work/knitting-house>, (Erişim Tarihi: 04/01/2023)

Web 23, (2022), <https://www.superpool.org/work/zuemruetevler-square>, (Erişim Tarihi: 09/01/2023)

Web 24, (2022), <https://www.wikihouse.cc/>, (Erişim Tarihi: 17/01/2023)

Web 25, (2022), <https://forecastpublicart.org/hotel-empire-the-new-york-crossing/>, (Erişim Tarihi: 16/01/2023)

Web 26, (2022), <http://marcoscruzarchitect.blogspot.com/2002/12/garden-of-vessels.html>, (Erişim Tarihi: 16/01/2023)

Web 27, (2013), <https://thefunambulist.net/editorials/topie-impitoyable-ethics-of-the-viscous-body-munari-mclean-faustino>, (Erişim Tarihi: 16/01/2023)

Web 28, (2010), <https://www.serpentinegalleries.org/whats-on/serpentine-gallery-pavilion-2010-jean-nouvel/>, (Erişim Tarihi: 16/01/2023)

Web 29, (2019), <https://smia-experimental.com/2019/01/09/vertex-pavilion-deployable-arches/>, (Erişim Tarihi: 16/01/2023)

ÖZGEÇMİŞ

Hatice Dilara Çimen 2019 yılında İstanbul Medipol Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nü birincilikle bitirdi. Aynı yıl Gebze Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda tezli yüksek lisans eğitimine başladı. Çeşitli mimarlık ve inşaat firmalarında çalıştı. 2022 yılı itibariyle İstanbul Fatih Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü'nde Mimar olarak görev almaktadır.

